

Τρία Ποιητικά

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΟΙΗΣΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 20 · ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2015 · ISSN: 1792-8877 · ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: €5,00 · ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ: €20,00

ΝΟΡΑ ΚΑΙ ΜΑΝΟΛΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ

Μία επιστολή και μία κάρτα από το αρχείο Γιώργου Σεφέρη
Μαρτυρίες για την πρόσληψη της συλλογής *Τρία Κρυφά Ποιήματα* (1966)

—Φιλολογική επιμέλεια, παρουσίαση: Βασιλική Κοντογιάννη—

Γιώργος Σεφέρης

Νόρα Αναγνωστάκη

5 Μαρτίου 1967
Θεσσαλονίκη

Αγαπητέ μου δάσκαλε,

Το βιβλίο σας σταλμένο από τα Χριστούγεννα, ήρθε σε μας στις εννέα Φεβρουαρίου! Προτίμησα αντί να σας απαντήσω αμέσως για να σας ευχαριστήσω, να διαβάσω πρώτα προσεχτικά το βιβλίο και να σας γράψω λίγα λόγια γι' αυτό. Χρειάστηκε να περάσει όλος αυτός ο καιρός για να εξοικειωθώ με τα καινούργια ποιήματα, ν' αρχίσω να τα γνωρίζω και να τα αγαπώ. Κάθε μέρα τα διάβαζα από λίγο κι όλο κάτι καινούργιο ανακάλυπτα. Στην αρχή τα έβρισκα λίγο ισχνά και δεν μπορούσα να το εξηγήσω, αφού έβλεπα με πόση έντεχνη φροντίδα είχαν αποκτήσει αυτό το ελλειπτικό μικρό και περιεκτικό τους σχήμα. Έλεγα: αυτό το σχήμα βγαίνει από την ορθή γωνία της πείρας και πολλές φορές μοιάζει άσαρκο ποιητικά. Κάπου φύραινε η ύλη τους, αλλά πού;

Προσπάθησα να συλλάβω τη διάρθρωσή τους, τον τρόπο που λειτουργούν. Αυτή τη διάρθρωση την έβλεπα σπονδυλωτή, σε έκταση, σαν μία γραμμή που διακόπτεται από κόμβους. Το «πολύροζο λιόδεντρο» μού έδωσε μια πολύ πιο εναργή εικόνα: Τα

ποιήματα ήταν γεμάτα ρόζους σφηνωμένους σ' ένα κορμό, που δεν μάς δινόταν ούτε ο όγκος του ούτε η έκτασή του. Ανάμεσα σ' αυτούς τους σπονδύλους μεσολαβούσαν, παρεμβάλλονταν, μεγάλα κενά –μεγάλα κενά σιωπής– κι από μέσα τους περνούσε ένας μουσικός αέρας, σαν από σουραύλι. (Αυτά τα κενά δεν τά 'χα υπολογίσει κι έβλεπα τα ποιήματα λειψά. Όταν τα ανακάλυψα, τα ποιήματα πήραν μια πληρότητα όγκου αναπάντεχη, που δεν την υποπτευόμουν. Σιγά-σιγά απόκτησαν όλο τους το σώμα, δεν φύραινε πια η ύλη τους κι άρχισα να τα βλέπω σαν συμπλέγματα από αόρατα και ορατά σημεία.)

Απ' τη στιγμή που συνέλαβα αυτή τη δομή, άρχισα ν' ακούω καθαρά αυτόν τον μουσικό αέρα που περνούσε, ξυπνώντας μου ήχους ή μάλλον ρυθμούς. Αυτή την κίνηση του ρυθμού ακολούθησα, όπως θα παρακολουθούσα τις ακριβώς ισοζυγισμένες κινήσεις του χορευτή, που υποτάσσεται τέλεια στον ήχο κι αιχμαλωτίζει το ρυθμό με την υποταγή του, φτάνοντας στην αρμονία ήχου και κινήσεων. Αυτός ο ρυθμός μετρά το χρόνο που πέρασε και τον χρόνο που απομένει, ενώ χτυπά το τύμπανο (το τύμπανο το ανέσυρα από ένα παλιό σας ποίημα. Τον χορευτή, το ρυθμό, τη μουσική, από τα τωρινά).

Παρακολουθώντας το ρυθμό άρχισα να συνδέω τους ήχους, τις

Ε Ν Ο Τ Η Τ Ε Σ

ΚΡΙΤΙΚΕΣ–ΠΟΙΗΜΑΤΑ–ΣΥΝΝΕΤΕΥΞΕΙΣ
ΔΟΚΙΜΙΟ–ΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΝΩΣΕΙΣ
ΔΕΙΓΜΑ ΓΡΑΦΗΣ–EDITORIAL

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α**Π Ρ Ο Τ Ο Σ Ε Λ Ι Δ Ο Α Ρ Θ Ρ Ο****ΝΟΡΑ ΚΑΙ ΜΑΝΟΛΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ**

Μία επιστολή και μία κάρτα από το αρχείο Γιώργου Σεφέρη
 Μαρτυρίες για την πρόσληψη της συλλογής
Τρία Κρυφά Ποιήματα (1966)
 Φιλολογική επιμέλεια, παρουσίαση: Βασιλική Κοντογιάννη

Μ Ε Τ Α Φ Ρ Α Σ Μ Ε Ν Η Π Ο Ι Η Σ Η**WILLIAM ROWE**

Μετάφραση: Στρατής Χαβιαράς

W. H. AUDEN: Musée des Beaux Arts

Μετάφραση: Γιώργος Αλισάνογλου

CHARLES BAUDELAIRE: Τέσσερα Ποιήματα

Μετάφραση: Γιώργος Κεντρωτής

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ: Μεσοút Σενόλ

Μετάφραση: Χρύσα Σπυροπούλου

Σ Υ Ν Ν Ε Τ Ε Υ Ξ Η**ΧΡΗΣΤΟΣ ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΑΚΗΣ**

Συζήτηση με την Τιτίκα Δημητρούλια

Α Π Ο Ψ Ε Ι Σ**ΚΑΒΑΦΙΚΑ**

Γιώργος Νίκας

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΟΙΗΣΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 20

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2015

ISSN: 1792-8877

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: €5,00

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ: €20,00

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΓΙΑ ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΚΑΙ ΙΔΡΥΜΑΤΑ: €30,00

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: €30,00

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

Κώστας Γ. Παπαγεωργίου
 Τιτίκα Δημητρούλια

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

Θωμάς Ιωάννου
 Ελισάβετ Κοτζιά
 Θεόδωρος Ρακόπουλος
 Γιάννης Στρούμπας
 Θωμάς Τσαλαπάτης
 Βαγγέλης Χατζηβασιλείου

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Πέτρος Τσαλατούρος

<https://tapoiitika.wordpress.com>

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΚΟΒΟΣΤΗ

Ζ. ΠΗΓΗΣ 73 • 106 81 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ.: 2103815433

www.govostis.gr

Τα κείμενα προς δημοσίευση στέλνονται σε ψηφιακή μορφή στην ηλεκτρονική διεύθυνση:
gpkostas@gmail.com

κινήσεις, τις εικόνες, τις λέξεις –παλιές (παιδωμή, ρόδο) και καινούργιες– κι αυτό το πήγαινε-έλα απ' τα καινούργια στα παλιά έγινε ένας ιστός αράχνης κι η πρώτη έννοια που σχηματίστηκε σαν βάρος στο νου μου ήταν η ενότητα κι άρχισα να σκέφτομαι μήπως αυτά τα κενά της σιωπής στα καινούργια ποιήματα δεν ήταν άλλο από την απουσία των παλιών σας ποιημάτων. Σκέψη εντελώς εσφαλμένη. Τα κενά της σιωπής σε κάθε ποίημα ανήκουν οργανικά στο ίδιο το ποίημα, είναι μέλη τους σώματός του. Τίποτα ξένο, έστω και δικό σας, δεν μπορεί να τα συμπληρώσει. Γιατί με μπέρδεψαν οι συνδέσεις που υπάρχουν ανάμεσα στα παλιά και στα καινούργια ποιήματα; Με το σαθρό αυτό επιχείρημα της ενότητας θα μπορούμε να θεωρούμε λειψό κάθε ποίημα, περιμένοντας πάντα ένα καινούργιο που θα το συμπληρώσει. Η ενότητα ενός ποιητικού έργου στο σύνολό του είναι δευτερογενής συνέπεια, ενώ η ενότητα του κάθε ποιήματος, η συνοχή των μελών του, είναι η πρωτογενής σχέση.

Αφού και μόνο με τη λέξη ενότητα μπήκε μπροστά η μηχανή του νου (κι είδατε τα αποτελέσματα!), είπα να καταφύγω πάλι μέσα στα ποιήματα και να σεργιανίσω στα αξιοθέατά τους. Και να που βρέθηκα μπροστά στο είδωλό σας:

Ένα άγαλμα που ματώνει.

Ποιητές και κριτικοί είμαστε πανικόβλητοι απ' τη ζωή των αισθημάτων. Ποιος έχει το κουράγιο να τ' αναφέρει με το όνομά τους;

Ο τρόμος μας να μην πέσουμε στην αισθηματολογία είναι μεγάλος. Και πώς να χρησιμοποιήσεις πια αυτές τις λέξεις που έχουν φθαρεί απελπιστικά απ' την κατάχρησή τους (πόνος, πίκρα, απογοήτευση, αηδία, έξαρση, κ.τ.λ. κ.τ.λ.) και η απλή αναφορά τους όχι μόνο δεν έχει αποδεικτική δύναμη, αλλά αντίθετα ουδετεροποιεί την έκφραση ως την κοινοτοπία;

(Πιστεύετε πως όταν συναντήσω τη λέξη θάνατος σ' ένα ποίημα κουμπώνομαι ως τ' αυτιά;)

Όμως όλα αυτά υπάρχουν και μας καθορίζουν και πάντα ο καλός ποιητής βρίσκει ένα τρόπο να τα πει. Έτσι και σεις. Αυτά τα ποιήματα, απ' αυτές τις καταστάσεις διαβρωμένα, δεν ιστορούν τίποτε· απλώς υποβάλλουν αυτές τις λέξεις, που μένουν φιμωμένες στα περιθώρια.

Όμως αυτά τα κρυφά ποιήματα είναι κρυφά, ακριβώς γιατί περιέχουν μια εξομολόγηση. Εγώ που τα διαβάζω μπορώ άραγε να χρησιμοποιήσω αυτές τις φθαρμένες λέξεις σαν μια πλήρη επαλήθευση της ποιητικής υποβολής τους; Ή θα πρέπει να αναπτύξω το θέμα της δραματικής τους δομής; Καλλίτερα να σας πω απλά, ότι αυτά τα τόσο αισθητικά ποιήματα με κατασυγκίνησαν. Άραγε να τα λέτε «κρυφά», επειδή και σεις κρύβετε μέσα τους τόση συγκίνηση; Πού να ξέρει κανείς;

Πολλοί με κατηγορούν ότι φαντάζομαι για την ποίηση και τους ποιητές πράγματα ίσως συναρπαστικά, αλλά εντελώς ανυπόστατα. Ίσως έχουν δίκιο – γιατί από ένα σημείο και πέρα τα ποιήματα δεν τα διαβάζω πια: τα ονειρεύομαι. Πώς είναι όμως ανυπόστατο ό,τι φαντάζομαι και ζω με τόση ένταση πνεύματος; Αφού μου δίνουν τόση δύναμη φαντασίας, θα πει πως την έχουν. Ίσως μέσα από τη δική μου αίσθηση να ζουν πολύ αλλιώς τα ποιήματα, αλλά ζουν. Κι αν τα προδίδω, τα προδίδω αποδίδοντάς τους τη ζωή που μου χαρίζουν.

Για μένα η αντίληψη ενός ποιήματος είναι μια περιτροπή ευτυχία. Αυτά τα θυμήθηκα και σας τα λέω σχεδόν με παράπονο, γιατί τα σκεφτόμουνα διαρκώς, όσο προχωρούσα στη γνωριμία μου με τα κρυφά ποιήματα και τώρα που σας έγραφα τόσα πολλά, έχω τρομοκρατηθεί για το τι μπορείτε να σκεφθείτε, αυτή τη στιγμή που κλείνω το γράμμα μου και σας ευχαριστώ για όλα.

Με αγάπη
 Νόρα

[Λευκό δελτίο, κάρτα, που φέρει αριστερά επάνω το όνομα]

ΜΑΝΟΛΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ

Βαθειά, τα Σεφερικά «Κρυφά Ποιήματα» σας, με συγκίνησαν. Παραμένω, και εμμένω, πάντοτε «Σεφερικός» (από το 1939) Θα τα πούμε προφορικώς.

Σας σφίγγω θερμά το χέρι
 Μανόλης

Μανόλης Αναγνωστάκης, Νόρα Αναγνωστάκη, Γιώργος Σεφέρης.

Λίγες πληροφορίες για τα κείμενα

Η επιστολή και η κάρτα που παραθέτουμε εδώ, αντιγραμμένες από το Αρχείο Σεφέρη, της Γενναδείου Βιβλιοθήκης, προέρχονται από ένα μικρό αλλά εξαιρετικά ενδιαφέρον επιστολικό σώμα. Αυτό περιλαμβάνει τρεις επιστολές γραμμένες από τη Νόρα Αναγνωστάκη, με χρονολογίες αντίστοιχα 3/3/63, 5/11/63 και 5/3/67, καθώς και δύο κάρτες, την πρώτη υπογραμμένη από τον Μανόλη Αναγνωστάκη, ενώ τη δεύτερη υπογράφουν μαζί ο ποιητής και η γυναίκα του. Μεταφέρω, με μερικές μικρές διορθώσεις που παρεμβαίνουν κυρίως στη στίξη και ελάχιστα στην ορθογραφία, το πλήρες κείμενο της επιστολής και της κάρτας.

Θέλω να ευχαριστήσω θερμά τον Ανέστη Αναγνωστάκη και την Άννα Λόντου που με εμπιστεύτηκαν, για τη δημοσίευση αυτών των επιστολών. Θέλω επίσης να ευχαριστήσω την Ελευθερία Δαλέζιου για το θερμό και ενθαρρυντικό κλίμα που επικρατεί στα Αρχεία της Γενναδείου Βιβλιοθήκης.

Όταν αναζήτησα, στο ίδιο Αρχείο, απαντήσεις του Σεφέρη προς το ζεύγος Αναγνωστάκη, η απόπειρα δεν έδωσε αποτελέσματα. Μολονότι περίμενα ότι θα εντόπιζα έστω απλές ευχαριστήριες επιστολές, στα αντίγραφα που κρατούσε ο ποιητής, δεν κατάφερα να βρω τίποτα. Πάντως η έρευνα δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί.

Η δημοσίευση αυτή επιχειρεί να συγκεντρώσει το βλέμμα του αναγνώστη στην πρόσληψη των *Τριών Κρυφών Ποιημάτων*. Η συλλογή κυκλοφόρησε τον Δεκέμβριο του 1966 και βρήκε άμεσο αντίκτυπο στην κριτική.¹ Μεταξύ των κριτικών που τη σχολίασαν θα σημειώναμε τον Γιώργο Σαββίδη, τον Αλέξανδρο Αργυρίου, τον Γιώργο Θέμελη.

Η Νόρα Αναγνωστάκη, έχει ασχοληθεί κριτικά με το έργο του Σεφέρη. Στο βιβλίο της *Μαγικές εικόνες (1960-1965)* εντάσσει τη μελέτη που είχε συνεισφέρει το 1961 στον συλλογικό τόμο *Για τον Σεφέρη*, μελέτη με τίτλο «Ο Σεφέρης της μνήμης και της λησμονιάς στο *Ημερολόγιο Καταστρώματος Α΄*». Είναι όμως το μοναδικό κείμενο για τον Σεφέρη, που εντοπίζουμε σήμερα στο σύνολο του δημοσιευμένου κριτικού της έργου.² Έτσι, η επιστολή που μεταγράψαμε εδώ μοιάζει να μην έχει «χρησιμοποιηθεί» από την κριτική για τη σύνθεση αντίστοιχου κειμένου, που θα παρουσίαζε τα *Τρία Κρυφά Ποιήματα*. Θα μπορούσαμε να αναρω-

τηθούμε γιατί η Νόρα Αναγνωστάκη κράτησε για τον εαυτό της, στο πλαίσιο μιας ιδιωτικής αλληλογραφίας, αυτές τις καίριες κριτικές παρατηρήσεις. Γιατί δηλαδή δεν στήριξε πάνω τους αντίστοιχη μελέτη;

Ερώτηση μάλλον ρητορική, αφού ο σύγχρονος ερευνητής αναγκάζεται να αρκεστεί στην παρατήρηση ότι το ζωντανό («ζέον» είναι μάλλον η πρώτη λέξη που έρχεται στο νου μου) και τόσο πλούσιο αυτό «υλικό», που αναδύεται από το αυστηρό πλαίσιο μιας ευχαριστήριας επιστολής, δεν «μεταφράστηκε» σε δουλειά κριτικής, αλλά διατηρήθηκε αποφασιστικά μέσα στον αρχικό του χαρακτήρα, αυτόν της προσωπικής επικοινωνίας.

Γίνεται φανερό, από την αλληλογραφία, ότι ο Σεφέρης έστειλε πριν τα Χριστούγεννα του 1966 το καινούριο ποιητικό του βιβλίο στο ζεύγος Αναγνωστάκη. Η Νόρα απαντά σε αυτή την κίνηση, με την επιστολή που εδώ μας απασχολεί. Το ίδιο και ο Μανόλης, πολύ πιο σύντομα, με ένα δελτάριο όπου δηλώνει ότι η σχέση του με τη σεφερική ποίηση, με την έννοια της αποδοχής της, ξεκινά κιόλας από το 1939. Το στοιχείο είναι χρήσιμο και για όσους μελετούν την ποιητική του Μανόλη Αναγνωστάκη, τη διαμόρφωση του δικού του έργου, πάνω στον άξονα του χρόνου, αλλά και τη συνομιλία του με προηγούμενες ποιητικές φωνές.

Κριτική- αυτοκριτική³

Η επιστολή της Νόρας Αναγνωστάκη προς τον Γιώργο Σεφέρη αναδύθηκε από το αρχείο ως λαμπρή και ουσιαστική κατανόηση μιας συλλογής, που δίκαια έχει θεωρηθεί ως το τελευταίο μεγάλο έργο του ποιητή. Θα επιχειρήσω να σημειώσω εδώ κάποια σχόλια, πάνω στην κριτική παρέμβαση της Αναγνωστάκη, μολονότι μπορεί να φανεί επικίνδυνο. Η πυκνότητα και η συναισθηματική φόρτιση της επιστολής διεκδικούν την πλήρη αυτάρκεια, πράγμα που θα σήμαινε τη σιωπή, ίσως.

Ελπίζω ότι ο αναγνώστης θα διαβάσει τις σύντομες αυτές σημειώσεις ως συμπληρωματικές. Έχουν σχεδιαστεί για να αναδείξουν ορισμένα μόνον από τα στοιχεία που λειτουργούν στο υπόστρωμα του αυτοβιογραφικού λόγου.

Να θυμηθούμε ότι η επιστολογραφία ανήκει στον αυτοβιογραφικό λόγο. Η Νόρα Αναγνωστάκη κρατώντας το κείμενό της

στα όρια της επιστολογραφίας, ασκεί κριτική, ενώ ταυτόχρονα αυτοβιογραφείται: διαβάζει προσεκτικά, παρακολουθώντας τα βήματα πάνω στον χρόνο και τις φάσεις της πρόσληψης, τις ίδιες τις δικές της αντιδράσεις ως προς τη συγκεκριμένη λογοτεχνία. Τολμά, όταν απευθύνεται στον δημιουργό, να αναφερθεί στις πρώτες δυσκολίες της επαφής. Διαλέγει να αναφέρει αναλυτικά πότε και πού συναντά εμπόδια μέσα από αυτά τα ειδικά περάσματα, καθώς και τον χρόνο που απαιτείται, με τις αλλαγές τις οποίες αυτός ωριμάζει στον νου ή αλλιώς στον ψυχισμό της. Επιχειρεί έτσι μια λειτουργία, που θα μπορούσαμε να την θεωρήσουμε «επικοινωνία δημιουργικών συνειδήσεων». Μέσα από αυτήν ακούγεται σταθερά η εμπιστοσύνη της προς τον ποιητή.⁴

Ο χρόνος μοιάζει, για τον σημερινό αναγνώστη της επιστολής, πολύ ανοιγμένος. Ξανά και ξανά φαίνεται η κριτικός να επανέρχεται στα κείμενα, δοκιμάζοντας την επικοινωνία με αυτά. Κι όμως, η αντικειμενική όψη του χρόνου, την οποία διακρίνουμε από την αρχή της επιστολής, είναι διαφορετική: οι επανειλημμένες προσεγγίσεις που παρουσιάζονται εδώ, μόλις εκτείνονται πάνω σε έναν σχεδόν μήνα: από τις 9 Φεβρουαρίου ως τις 5 Μαρτίου 1967. Έχουμε λοιπόν, χάρη στην επιστολή της Νόρας, μια εικόνα για την άμεση κριτική πρόσληψη της συλλογής, εικόνα που συνδέεται σαφέστατα με την εποχή της δημοσίευσης του έργου. Να θυμηθούμε ότι βρισκόμαστε, πάνω στον ιστορικό χρόνο της Ελλάδας, λίγο πριν από τα γεγονότα της επταετίας των Συνταγματαρχών; Πάντως η κριτικός δεν ασχολείται με θέματα που θα άγγιζαν ενδεχόμενες ιδεολογικές ή ιστορικές πτυχές, θα λέγαμε αλλιώς συνδηλώσεις, της συλλογής.

Διαπιστώνει άλλωστε γρήγορα, διαβάζοντας τα *Τρία Κρυφά Ποιήματα*, ότι δεν μπορεί να τα διαβάσει με όρους της γνωστής σεφερικής παραγωγής, αφού δεν λειτουργούν ως προέκταση ενός ποιητικού παρελθόντος, αλλά αποτελούν καινούργια όψη ποιητικής δημιουργίας. Αν τα διαβάσει κρατώντας στο επίκεντρο του φακού ακόμα και τον προηγούμενο τρόπο χρήσης των λέξεων, όπως το βάρος τους μέσα στο ειδικό περιβάλλον που προηγήθηκε, κινδυνεύει να μην διακρίνει τους όγκους και την ποιότητα της συλλογής αυτής.

Η κριτικός αποδίδει με εικόνες όγκων, εικόνες που προέρχονται από τη ζωή των φυτών, τη «διάρθρωση» της συλλογής. Καίρια σύλληψη πάντως, κατά την άποψή μου, συνιστά η λειτουργία των κενών του λόγου, όπως αυτά συνεπιτελούν τη μουσική αρμονία: κορμοί δέντρων, ρόζοι ή σπόνδυλοι (θα σκεφτόμασταν μήπως σπονδύλους από αρχαίους κίονες;) αφήνουν να περνά ανάμεσα τους ένας μουσικός αέρας.

Κατά τρόπο ασυνήθιστο, αυτή η αρμονία κρατά το κέντρο της κριτικής πρόσληψης. Θα ήταν ενδιαφέρον να συγκρίνουμε, σε μεταγενέστερη έρευνα, τη σύλληψη όπως έγινε από τη Νόρα Αναγνωστάκη, με εκείνην στην οποία προχώρησαν άλλοι κριτικοί, κρατώντας στο κέντρο της συλλογής τη θεματική του θανάτου.

Το πρόσωπο της αναγνώστριάς-κριτικού διακρίνεται με σα-

φήνεια, μέσα από τις διόδους που μας υποδεικνύει η επιστολή. Είναι αληθινό ανθρώπινο πρόσωπο. Η γυναικεία του υπόσταση συνυφαίνεται στην κριτική πράξη, στοιχείο που θα μπορούσε να θεωρηθεί τολμηρό, ακόμα και σε αυτήν την προχωρημένη δεκαετία του '60, στην ελληνική λογοτεχνική κριτική.

Ο διάλογος της κριτικού με τον εαυτό της, ενδυναμώνει την επιστολή σε όλη την έκταση του κειμένου. Θα κρατήσω ενδεικτικά λίγα από τα ερωτήματα, όπως θα μπορούσαν να «μεταφραστούν»: *Πώς αισθάνομαι να λειτουργούν τα κενά σε αυτήν την ποίηση; Πώς με επηρεάζει το γνωστό σε όλους μας «είδωλο» του ποιητή; Πόσο με περιορίζουν τα στερεότυπα των κριτικών αντιλήψεων της εποχής μου; Ποια είναι τελικά η ίδια η δική μου επαφή, σωματική ακόμα επαφή, με τη λογοτεχνία; Μήπως εκείνοι, που κατηγορούν τους τρόπους με τους οποίους ασκώ την κριτική προσέγγιση, έχουν άραγε δίκιο; Μήπως αφήνομαι μόνο στη φαντασία;*

Η κριτική επαφή με τη λογοτεχνία προσφέρει τη βάση, πλέκει τις συνδέσεις, έτσι ώστε να αποκτηθεί ουσιαστική διερεύνηση αυτογνωσίας. Όμως καλύτερα, και πέρα από όλα αυτά, η Νόρα Αναγνωστάκη φέρνει στον λόγο, γράφει την «περίτρομη ευτυχία», αυτήν που γεννούν μέσα της τα *Τρία Κρυφά Ποιήματα*.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Για την άμεση και δημοσιευμένη κριτική πρόσληψη της συλλογής, βλ. Δ. Δασκαλόπουλος, *Εργογραφία Σεφέρη (1931-1979)*. Βιβλιογραφική δοκιμή, Ε.Λ.Ι.Α., Αθήνα 1979, σ. 132-133.
2. Βλ. Νόρα Αναγνωστάκη, *Διαδρομή. Δοκίμια κριτικής (1960-1995)*, Νεφέλη, Αθήνα 1995, όπου ανατυπώνονται τα τρία προηγούμενα βιβλία της *Μαγικές εικόνες (1960-1965)*, *Η κριτική της παντομίμας (1970-1975)*, *Πνευματικές ασκήσεις*, καθώς και μία αυτόνομη μελέτη για το έργο του Κοσμά Πολίτη.
3. Δανείζομαι τον όρο από τη μελέτη του Παν. Μουλλά «Αναζητώντας τον κριτικό Σολωμό», *Η Δέκατη Μούσα. Μελέτες για την κριτική* (Εκδόσεις Σοκόλη, Αθήνα 2001). Στην προσπάθειά μου να γνωρίσω τη Νόρα Αναγνωστάκη ως κριτικό με υποστήριξε η μελέτη του Γιώργου Αράγη, και το αντίστοιχο κεφάλαιο που συμπεριλαμβάνει, από το βιβλίο του *Νεοελληνική Κριτική. Αξιολογικές διακρίσεις* (Εκδόσεις Σοκόλη, Αθήνα 2015).
4. Αναφέρομαι έμμεσα στη μελέτη του Tzvetan Todorov «La littérature comme fait et valeur (Entretien avec Paul Bénichou)», από το βιβλίο *Critique de la critique. Un roman d'apprentissage* (aux Editions du Seuil, Paris 1984), και παρατηρώ ειδικά τον λόγο του Pierre Bénichou, όταν σχολιάζει τη λογοτεχνία και την επικοινωνία μας με αυτήν πάνω στους αιώνες: «Oui, l'objet de nos études est quelque chose de plus qu'un objet ordinaire; il dépasse l'ordre des faits, il met en jeu des consciences créatrices et des valeurs qui sont la trame des œuvres; sa connaissance requiert d'autres facultés que celles qui nous conduisent dans la connaissance de la nature». Μεταφράζω: «Ναι, το αντικείμενο των μελετών μας είναι κάτι περισσότερο από ένα κοινό-συνήθισμένο αντικείμενο. Ξεπερνά την κατηγορία των γεγονότων, εμπλέκει (ή αλλιώς φέρνει σε αλληλεπίδραση) δημιουργικές συνειδήσεις και αξίες που είναι το στημόνι των έργων. Για να το γνωρίσουμε απαιτούνται άλλες ικανότητες από εκείνες που μας καθοδηγούν στη γνώση της φύσης».

ΝΟΣΤΟΣ II

Η ζωή – φηφιδωτή νεροσυρμή
από αστοχίες κι ανεκπλήρωτα

Τη ρυμουλκεί ένα ανεμόδαρτο πέλαγος
οι τρόποι της αγωνίας οι τρόποι της αγάπης

Μένει ένα σμαράγδι από φιλή αδώρητο
λάμπει στο στόμα μα δεν γίνεται Λόγος

Ή γέφυρα να διασχίσεις τη ματαιότητα
των ημερών

Και οι νεκροί δεν ξυπνούν ποτέ
από το παραμιλητό του νόστου μας

Μακραίνουν ταξιδεύοντας στο αχανές
επέκεινα το ακυρωμένο τους παρόν

Τ' όραμα που δεν έγινε σηματορός
στα κοφτερά λιθάρια του καιρού

Έτσι ανυποφίαστα πετρώνεις τα βράδια
με το αγκάθι μπηγμένο βαθειά μέσα σου
να μοσχοβολά ακόμη

Πώς θα επιστρέφεις στην Ιθάκη
μ' αυτά τα πέτρινα φτερά
μ' αυτό το χωματένιο σώμα;

ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗ ΠΟΙΗΣΗ

—Μετάφραση: Στρατής Χαβιαράς—

WILLIAM ROWE
(Ιούλιος 1931 – Αύγουστος 2015)

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ TIMOTHY GARTON ASH

Για τον Stephen Watts

έχεις βαδίσει απ' το Blackfriars ως το Strand διασχίζοντας τους νόμιμους κήπους
μυρίζοντας τα μόρια του θανάτου στον αέρα
όχι δα το λοιμώδες μίasma των σωμάτων που
απειλούσε να βάλει λουκέτο στα πάντα ακόμη
και στο μυθιστόρημα στο *Bleak House*
του Ντίκενς γιατί η Ευρωπαϊκή
κοινωνική δημοκρατία το έπλυνε καλά και
το πέταξε κι επίσης πέταξε ό,τι
θα μπορούσε να σταματήσει το Ναζισμό αυτό δεν
είναι μέρος της αφήγησής σου το τελευταίο ανάκτορο
των λέξεων το σώμα όταν το απαρνιέται

δεν θα υπηρετήσουμε ποτέ
κάτω από κόκκινη σημαία
η μαγική η λέξη
κι η μαύρη παλινδρόμηση
Αθήνα – Σόμπλε
κι η λαϊκή βουλή
τσαλαπατημένη και κατουρημένη
(να μάθουν να μην το ξανακάνουν)

υποβαθμισμένοι σε σωματίδια – άγχος
κυνηγημένοι γκαζωμένοι καμένοι
κάθειρκοι σε
κάτι που δεν έχει όνομα

έχεις νιώσει τα μόρια του θανάτου στον αέρα
τα μόρια που διαπερνούν τις λέξεις σου
μπορείς ν' ακούσεις το
ξυπνητήρι του χρόνου
οι νεκροί διεκδικούν
το φαγητό που δεν έφαγαν
και το άκουσε ο Ρίτσος στη Μακρόνησο

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΜΦΥΛΙΟΣ 1949

Ευρωπαϊκή κοινωνική δημοκρατία

ο Πούτιν πρέπει να σταματηθεί κι ενίοτε
μόνο όπλα σταματούν τα όπλα
ο Σόμπλε είναι ένας από τους πιο διαπρεπείς
πολιτικούς που έχω γνωρίσει
τελικά αυτό που μετράει είναι αυτό που
ταιριάζει
ναι το 'γραψες εσύ

όμως στ' αλήθεια ο Σόμπλε είναι ξέφρενος
το ξεστομίζει η φωνή των νεκρών
και την ακούς

κυνηγημένοι γκαζωμένοι καμένοι

ΚΑΘΑΡΣΗ ΘΑΝΑΤΟΥ

έτσι
στη νύχτα μέσα
ακούστηκαν
βήματα
στη σειρά
βήματα
να έρχονται
μετά
χρόνια
το γεγονός
το άκουσμα μετάλλου
είναι ο οριζοντάς σου
τη νύχτα
όχι η αργοπορημένη ηχώ της λέξης
ούτε το «κατόπιν»
ή το «σημαντικό»

είχα δει απ' τη μέρα κίολας το πυρακτωμένο
μέταλλο και το νόμισα στριμμένο εξάρτημα αεροπλάνου
είχα δει τον εαυτό μου προύμυτα
στο ποτάμι και είχα δει ένα πτώμα στο δρόμο
το μικρό πλήθος να τον κοιτάζει να νοιάζεται
πολύτιμη η ζωή

η συνέχεια θα μπορούσε να είναι
«νύχτα τροπική»
η ναυτία
δεν
έχει συν-
έχεια

(-)

είναι το γεγονός
του
συμβάντος

Μ Ε Τ Α Φ Ρ Α Σ Μ Ε Ν Η Π Ο Ι Η Σ Η

μήπως εκείνος θέλει
το θάνατό του ορατό
ξυπνώντας
στην κουκέτα του
στο καράβι που κλυδωνίζεται
στο θάνατό του

θέλει κάποιον
να πάει από το θάνατό του

δεν μπορώ να το κάνω

είναι δικός μου ο θάνατος

πεθαίνω
και δεν πεθαίνω

ασφυξία
από ασφυξία
εντελώς ρημαγμένος
βδελυγμίες και συνέπειες

το πλοίο τρίζει ανάλαφρα κατεύθυνση το σπίτι απ' το
Ιαπωνικό στρατόπεδο συγκέντρωσης και μετά
πυρακτωμένο μέταλλο πορτοκαλί φλόγες κυανές

ασφυκτιά ή εσύ φτάνεις στη θάλασσα και
πνίγεσαι η ναυτία πάλι διαπερνά κανένα κορμί μια
και μόνη ασθένεια πάλι εκείνος να απαιτεί μάρτυρα
για το τέλος του ακριβώς στη στιγμή πάλι δεν μπορώ
να το κάνω αργότερα η ασθματική ανάσα όσων πε-
θαίνουνε πολλούς θανάτους αργότερα τη νύχτα ανάσα
σαν του νυχτερινού εραστή

ιτί μέλλει γενέσθαι;

(-)

ειν'
ο απόλυτος έρωτας

εξόριστος
από τη γλώσσα
όχι

είναι ουλή
όχι
το στίγμα, ο νόμος
όχι
ιιιτί
μέλλει γενέσθαι;

ΣΤΟ ΚΟΚΚΙΝΟ

Λίγο πριν μαρσάρουν τ' αδιέξοδα
Και προσπεράσει η Αλεξάνδρα
Τα φώτα παίξαμε
Περνώντας με πορτοκαλί το σώμα μας
Στο κόκκινο

Άναφε πράσινο το βλέμμα σου
Μα στο νεκρό την είχα την ταχύτητα
Τη στραβοτιμονιά της νύχτας ν' αποφύγω
Δεν έλεγα να λύσω το χειρόφρενο
Να πάρεις πόδι από τα χέρια μου
Μήπως μου φύγει το κορμί στην κατηφόρα
Με το κοντέρ στο χθες τερματισμένο

Κι ας λένε για λαμαρινοδουλειές
Όσοι την δάγκωσαν τα δόντια τους μετράνε
Θέλει κι ο δρόμος μερτικό
Στους αδικοχαμένους

Δε μάθαμε να δίνουμε
Προτεραιότητα στην ουτοπία
Πόσο να καίει την ώρα η ζωή
Καθώς το σανιδώνεις
Στις κλειστές στροφές του εαυτού

Δοσμένοι στο σφρίγος της ασφάλτου
Στο παραμιλητό της τελικής ευθείας
Οχτάρια κάνοντας στο πεπρωμένο

ΘΩΜΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

ΑΝΘΗΡΗ ΕΡΗΜΩΣΗ

Διανύουμε μια εποχή ανθισμένης νοσταλγίας
Όπου τα άνθη είναι οι λέξεις
Και ο καρπός η σκέψη

Πικρός και θρασύς είναι ο θάνατος
Μα ακόμα πιο πικρή και δειλή είναι η ζωή

Γι' αυτό μάλλον η ανθηρή ερήμωση
Συνήθως κατοικείται από αυτούς
Που ανατινάζονται αυτοτελώς
Όποτε βαριούνται στο σκοτάδι

Σαν πεφταστέρια που χαραμίζουν την αυγή

ΠΥΛΕΣ ΟΙ ΣΙΩΠΕΣ ΕΝΤΟΣ

Πύλες οι σιωπές εντός

Όπως πάντα
Και για πάντα στη βουή

Με μια ουλή
Με μια απώλεια

ΝΙΚΟΛΑΣ ΝΙΑΜΟΝΗΤΟΣ

ΒΙΚΤΩΡΙΑ ΚΑΠΛΑΝΗ

(Βικτώρια Καπλάνη, *Η άγνωστη φίλη*, Εκδόσεις Γαβριηλίδη, Αθήνα 2015)

—Κώστας Γ. Παπαγεωργίου—

Αναφορά σε γυναικείες μορφές του μύθου με την προσήνεια μιας κατακτημένης οικειότητας επιχειρεί η ποιήτρια, τουλάχιστον στα ποιήματα που συνθέτουν την ποιητική, την υφολογική, τη συναισθηματική ταυτότητα της ανά χείρας συλλογής της Βικτωρίας Καπλάνη. Σε μορφές που, περιβαλλόμενες προστατευτικά από την αύρα της μυθικής τους φήμης, διατηρούνται άφθαρτες: «αντιστέκονται στον βροτών τα είδωλα» και τους διδάσκουν δρόμους αυτογνωσίας και τρόπους συνείδησης της θνητής τους μοίρας. Κάπως έτσι η Αριάδνη, ένσαρκη, περιβαλλόμενη από τον μανδύα του χρόνου, απρόσβλητη από κάθε

ενδεχόμενο φθοράς, αδιάφορη κι έξω «από κάθε εξουσίας τα διακυβεύματα», ανέγγιχτη και αλώβητη από τα πσιωγυρίσματα της ιστορίας, μοιάζει να θέλει να υπενθυμίσει στην ποιήτρια τον εγκλωβισμό και την υποταγή της στους ρυθμούς μιας ζωής καταδικασμένης να κυλάει τυφλά στις ράγες της καθημερινότητας και ότι η ανθρώπινη μοίρα δεν ορίζεται και δεν προσμετράται παρά μόνο με τα μέτρα της φθοράς.

Η ποίηση και η φύση, εν προκειμένω, καλούνται και δέχονται να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο, συνδράμοντας το ποιητικό υποκείμενο στη νηφάλια και ελεγχόμενη προσπάθειά του να αυτοπροσδιοριστεί σε σχέση με τον εαυτό του και με τους άλλους, καθώς και να αντιμετωπίσει ισορροπιστικά τις εσωτερικές και τις εξωτερικές του εντάσεις. Η ποίηση αποτελεί το μοναδικό πεδίο όπου μπορεί κανείς να εμπειραθεί τρόπους κατάκτησης και άσκησης της ατομικής του ελευθερίας: όπου από τη μια προσφέρονται, υπό προϋποθέσεις, τρόποι απαγκίστρωσης από τα γρανάζια μιας θορυβώδους και καθηλωτικής στο ασήμαντο καθημερινότητας και από την άλλη παρέχεται η δυνατότητα να διακρίνει κανείς την άκρη του νήματος που θα τον οδηγήσει σε αυτό που πραγματικά είναι. Η φύση εξάλλου αποτελεί το προσφορότερο στον άνθρωπο πεδίο-σκηνικό πραγμάτωσης της υπέρτατης και πάντα ενδιάθετης –ακόμα κι αν δεν εκδηλώνεται– επιθυμίας του να διδαχθεί και να επικοινωνήσει με την ουσία της ύπαρξής του και την αλήθεια των πραγμάτων και των καταστάσεων: τον συνδράμει στην κάποτε αγωνιώδη προσπάθειά του να απελευθερωθεί, έστω προσωρινά, από τις αδήριτες ανάγκες του παρόντος.

Τα σημαντικότερα ποιήματα της συλλογής συνθέτουν ένα οδοιπο-

ρικό που εκ πρώτης όψεως θα μπορούσε να χαρακτηριστεί φυσιοκρατικό-φυσιολατρικό, αφού το κυρίαρχο στοιχείο είναι μια εσώστροφη, συχνά ιδιότυπη ημερολογιακή υφή, εγγραφή-καταγραφή εντυπώσεων πραγματικών ή φανταστικών περιπλανήσεων σε τοπία και τόπους πρόσφορους για την αφύπνιση κατευναστικών σκέψεων και αισθημάτων. Παράλληλα και σε δεύτερο επίπεδο, τα ίδια ποιήματα συνθέτουν το οδοιπορικό της ποιήτριας προς τον εσωτερικό της κόσμο, εκεί όπου μπορεί, εν σιωπή, να ψαύσει ψήγματα του αληθινού της προσώπου· εν σιωπή, γιατί «η σιωπή αναπαύει την πολυπραγμοσύνη της συνείδησης», γιατί αυτή, η σιωπή, είναι εντέλει η πυξίδα που οδηγεί στον ουσιαστικό λόγο και στον πραγματικό κόσμο που επιμένει να υπάρχει και να εκπέμπει αιφνίδια και αναπάντεχα σημάδια και σήματα ενδεικτικά ή επιβεβαιωτικά της ύπαρξής του. Γι' αυτό και η ποιήτρια μοιάζει να έχει τυφλή εμπιστοσύνη σε όλα τα αιφνίδια και αναπάντεχα μηνύματα ή καλέσματα και ενδίδει ευφρόσυνα σε όλες τις πιθανότητες να συγκεκριμενοποιηθεί η διαχυμένη παντού και πάντα, ως ενδεχόμενο, ομορφιά, την οποία θεωρεί ως το μοναδικό έναυσμα, εφελτήριο για την κατάκτηση κρυμμένων μέσα της δυνατοτήτων συχνά υπερβατικών, αφού ο δρόμος προς την υπέρβαση διαπερνά, διασχίζει τόπους και πράγματα απλά, καθημερινά, πλην όμως αιφνίδια φωτισμένα από το φως της ψυχής.

Όσο για την «άγνωστη φίλη» («*Η άγνωστη αιχμάλωτη της σκιάς μου*», λέει κάπου) μπορεί και να είναι ο άλλος άγνωστος εαυτός που κρύβει μέσα του ο καθένας που απαιτεί, αξιώνει, διεκδικεί τους δικούς του χαμένους χρόνους, αυτούς που έχουν χαθεί στις πτυχές του αντικειμενικού, του ρυθμιστικού της χωρίς ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθημερινότητας χρόνου. Είναι –η άγνωστη φίλη– τα συγκροτημένα σε ένα πρόσωπα που στέργουν την ποιήτρια στην αναζήτηση ερεισμάτων και εναυσμάτων ζωής: που την ωθούν στους τρόπους ενός ιδιάζοντος εσωτερικού μονολόγου – ιδιάζοντος γιατί συχνά εκτρέπεται προς τον άλλο, αναζητώντας έναν αποδέκτη, που δεν αποκλείεται να υποκαθιστά ή και να παριστάνει η ίδια, δεδομένου ότι, πλήρης μνήμης και ζωντανών μυθικών και ιστορικών αποθεμάτων, μπορεί με φυσικότητα να μετέρχεται τρόπους του εγώ, του εμείς και τανάπαλιν, καθώς «το παλαιό πηγάδι ξηπνά / ποτίζει ρυθμικά τα θεμέλια του ιδιωτικού βίου». Σε έναν κόσμο όπου αισθάνεται να «μετακινούνται διαρκώς τα σημεία αναφοράς», μονίμως βιώνοντας την «αποδιάρθρωση των συμβόλων», αφήνεται με εμπιστοσύνη στη ρύμη του λόγου, στον προφανή ή στον συγκαλυμμένο ειρμό των σκέψεων, των συναισθημάτων και των διαχυμένων στην ατμόσφαιρα νοημάτων, με την προφανή ή την τεκμαιρόμενη πρόθεση να αμβλύνει και να διαστείλει τον αρραγή πυρήνα της υπαρξιακής της αγωνίας, αναζητώντας μέσα της τα ίχνη της γυναίκας του κάδρου και συχνά λειτουργώντας ως εκπρόσωπος όλων των ηλικιών που ως τώρα διάνυσε – απόδειξη της πνευματικής της ωριμότητας.

ΝΑΖΗ ΧΑΤΖΗΜΩΥΣΙΑΔΟΥ

(Ναζή Χατζημωυσιάδου, *Σήματα των λυγρών καιρών*, Εκδόσεις Σαιξπηρικών, Θεσσαλονίκη 2014)

—Κώστας Γ. Παπαγεωργίου—

Από τα πρώτα κιόλας ποιήματα της συλλογής αντιλαμβάνεται κανείς ότι η αίσθηση του άδειου και μιας διαρκώς μετεωριζόμενης ψυχής, η εναγώνια ψαύση του κενού της απουσίας και μια διαχυμένη στην ατμόσφαιρα οδύνη συνθέτουν και ταυτόχρονα οριοθετούν τον ιδεατό χώρο στον οποίο προτίθεται να κινηθεί η ποιήτρια, περιφέροντας τον ευάλωτο ψυχισμό της και πολιορκώντας ακατάπαυστα τη σιωπή, με τον διακαή πόθο να προκύψει το σκοτεινό ποίημα-καρπός μιας επισηφαιούς ισορροπίας ανάμεσα στις συμπληγάδες του χρόνου.

Ποίηση συνεχών υπαρξιακών κλιμακώσεων και αναβαθμίσεων η ποίηση της Χατζημωυσιάδου, σχετίζεται στενά με την έννοια ενός απελευθερωμένου από τις αντικειμενικές διαστάσεις του χρόνου, στις γόνιμες εκτάσεις του οποίου καλλιεργούνται ακατάπαυστα εκδοχές του θανάτου και ένας ιδιάζων εγωκεντρισμός. Ένας εγωκεντρισμός, ωστόσο, που κάτω από το βάρος των λυγρών καιρών που

ζούμε αμβλύνεται και γίνεται δοτικός, προσηνής και συγκαταβατικός στα λάθη και στην οδύνη του άλλου.

Σε μια τέτοια ποίηση εύκολα μπορεί κανείς να κατανοήσει τον σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει η σιωπή, η οποία ενσαρκώνεται, περιβάλλεται τον λόγο μόνο όταν προσβληθεί από τη διάσπαρτη στη φύση και την κρυμμένη στην ψυχή του ανθρώπου ομορφιά, αφού αυτή, η σιωπή, είναι η βασική προϋπόθεση του λόγου και της ομορφιάς, όπως εξάλλου και ο κάθε ζωντανός οργανισμός είναι προϋπόθεση του θανάτου. Η ποιήτρια, στην προκειμένη περίπτωση, είναι ο μικρός θεός του μικρού της ποιητικού σύμπαντος και μοχθεί για τη μετατροπή των συμπτώσεων σε ασπάρουσα ζωή, δηλαδή σε ποίηση: η ποιήτρια γνωρίζει ότι η ποίηση είναι, κατά βάθος, ένα σκοτεινό τοπίο, διατεμνόμενο όμως από διαρκή φανερά ή κρυφά περάσματα ελπίδας: γνωρίζει ακόμη ότι συνέπεια της αμετακίνητης πίστης της στο όνειρο είναι η επίγεια μοναξιά.

Η προσωπική μυθολογία της Ναζής Χατζημουσιάδου αποτελείται από υλικά του ονείρου και της πραγματικότητας· οι ήρωές της είναι επιλεγμένοι από τους δικούς της εφιάλτες, ενώ διάσπαρτες εντοπίζονται ελπίδες σύρριζα ενός φωτός που μόνο η ποίηση και ο άνθρωπος που μονίμως κυοφορείται εντός της μπορεί να γνωρίσει. Γι' αυτό και ο χρόνος, η σιωπή και το όνειρο συνθέτουν τη μαγιά των καλύτερων τουλάχιστον ποιημάτων της, ιδίως όταν δεν παρασύρεται από τη γοητεία των συχνά παρατηρούμενων συντακτικών εκτροπών που επιχειρεί, με αποτέλεσμα κάποτε να παρατηρείται διαρροή της ποιητικής ουσίας.

Η Χατζημουσιάδου είναι υπεύθυνη και υπόλογη απέναντι στη ζωή. Γι' αυτό και συχνά αισθάνεται να τη βαραίνει η ευθύνη και η ανάγκη να υπερασπιστεί «έως ανέμου» την ανθρώπινη ιδιότητα που αξιώθηκε: «Λανθάνει μέσα μας [...] / η θεϊκή και φθαρτή μας φύση / απο-

τυπωμένη στο αίτημα / για ουρανό και γη». Παρόλ' αυτά η ποίησή της είναι εσώστροφη και «διατυπώνεται» σύρριζα της σιωπής, της μοναξιάς και της υπαρξιακής οδύνης, η οποία όμως είναι δευτερογενής· δεν απορρέει από τον υπαρξιακό πυρήνα του ποιητικού υποκειμένου, αλλά εκφράζεται ως συνέπεια της αναντιστοιχίας που χαρακτηρίζει το αιτούμενο από το προσφερόμενο. Είναι εσώστροφη και ανθρωποκεντρική, με πίστη στη δύναμη της λογικής και των λέξεων που μπορούν υπό προϋποθέσεις να καταυγάσουν την ψυχή και να ανασκολοπίσουν τον επίγειο τρόπο. Μονίμως τη διακατέχει η μονάκριβη κι εντούτοις λυπημένη αίσθηση ότι είναι διχασμένη ανάμεσα ουρανού και γης, με κανένα άλλο σταθερό στοιχείο ταυτότητας πάρεξ την πίστη στη δύναμη των λέξεων: «Περνάω ζωή / έχοντας υποτροπιάσει όνειρο / και άνθρωπο υφίσταμαι / λαμπαδιάζοντας στον ήλιο / τις πολλές διαθλάσεις των λέξεων».

ΠΕΤΡΟΣ ΣΚΥΘΙΩΤΗΣ

(Πέτρος Σκυθιώτης, *Συνθήκη Ισορροπίας*, Εκδόσεις Θράκα, Λάρισα 2014)

—Κώστας Γ. Παπαγεωργίου—

Είναι αναμφίβολα δύσκολο, ανοίγοντας κάποιος τη συλλογή του πρωτοεμφανιζόμενου νεότατου ποιητή Πέτρου Σκυθιώτη, να μην εντυπωσιαστεί, ακόμα και να μη γοητευτεί από την άνεση και την ενδιάθετη ανατρεπτική διάθεση με την οποία ο τελευταίος παραδοξολογεί και ενίοτε φιλάρεσκα ειρωνεύεται, σαρκάζει και αυτοσαρκάζεται από τον τρόπο με τον οποίο αξιοποιεί ευτελή υλικά, πράγματα και κοινότοπες καταστάσεις, καθιστώντας τες ανοίκειες και αλληγορικές, διαστέλλοντάς τες όσο χρειάζεται προκειμένου να αποκτήσουν τη δυνατότητα ή τη χροιά μιας έμμεσης, κοινωνικής υφής, καταγγελίας. Προσωπικά

εντυπωσιάστηκα από την ετοιμότητά του να χρησιμοποιεί και να ερμηνεύει, όσο ανατρεπτικά του επιτρέπει η ιδιοσυγκρασιακή του ιδιαιτερότητα, κοινώς αποδεκτούς όρους και αρχές, θίγοντας παράλληλα ζητήματα τρέχοντα και άλλα που τον απασχολούν μονίμως, σχετικά με την ιδιοσυστασία και τον ρόλο του ποιητή και, κατ' επέκταση, της ποίησης.

Εντυπωσιάστηκα επίσης από την ακατασίγαστη παιγνιώδη διάθεσή του ανεξάρτητα από τον βαθμό της σοβαρότητας των θεμάτων τα οποία κατά περίπτωση των απασχολούν. Θα έλεγα μάλιστα ότι το παιγνιώδες γίνεται προφανέστερο και οξύτερο όσο πιο σοβαρό είναι το ζήτημα που τον κινητοποιεί στο πεδίο της ποίησης, ενώ στα κάπως

μεγαλύτερα –και μάλλον αφηγηματικής υφής– ποιήματά του, συχνά είχα την αίσθηση ότι είχα να κάνω με στίχους προορισμένους για μουσική ραπ που, αν δεν άκουγα, οφειλόταν στο γεγονός ότι ο λόγος –άμεση ανταπόκριση του ποιητή στις καθημερινές του εμπειρίες και απογοητεύσεις– υπερίσχυε, ως όφειλε, της μουσικής που τον συνόδευε. Προεξήρχε, με άλλα λόγια, η διαμαρτυρία, που εκφραζόταν με μία διάθεση παραίτησης, εξαιτίας της πρώιμης, εκ μέρους του ποιητή, συνειδητοποίησης ότι το παιχνίδι, του οποίου κλήθηκε να είναι παίχτης και ταυτόχρονα θεατής, είναι σικέ και ότι οι κανόνες του δεν αποσκοπούν παρά στη νομιμοποίηση των μονίμως διαπραττόμενων αδικιών των ισχυρών, αυτών που κρατούν τη ζωή του στα χέρια τους, αφαιρώντας επιδέξια τις «φωνητικές χορδές» της και διακηρύσσοντας «στο φουλ» τη σαθρή δημοκρατία τους.

Βεβαίως, ούτε η ειρωνεία, ούτε ο σαρκασμός, ούτε το κυρίαρχο παιγνιώδες και ανατρεπτικό του ύφος μπορούν να επικαλύψουν έναν διάχυτο και κυρίαρχο φόβο της ατομικής και της κοινωνικής μοναξιάς· την αγωνία που μονίμως τον διακατέχει ότι η έλλειψη ενός έστω συνταξιδιώτη στο ταξίδι της ζωής μπορεί να έχει ολέθριες συνέπειες στη ζωή του, με σημαντικότερη και οδυνηρότερη το πσιωγύρισμα· τη χωρίς την εμπειρία του ταξιδιού επιστροφή στην αφετηρία, απ' όπου θα είναι υποχρεωμένος να ξαναξεκινήσει χωρίς οδοδείκτες, χωρίς σημεία στίξης να επανεγγράψει το κείμενο της ζωής του. Και βέβαια, μιλώντας για μοναξιά, έχει κατά νου την παράξενη μοναξιά, όπως την όρισε η Ζωή Καρέλλη, «ίδια με τη συντροφιά των πολλών ανθρώπων»· αυτή είναι που φοβάται περισσότερο και μην μπορώντας να κάνει κάτι άλλο, περιορίζεται στη διεκδίκηση του αναφαίρετου δικαιώματος του ποιητή να διατηρήσει τις παραμυθητικές οφθαλμαπάτες του, χωρίς την υποχρέωση να λογοδοτήσει σε όποιον οικειοθελώς τον ακολούθησε, εν προκειμένω στον υποθετικό αναγνώστη του· έτσι κι αλλιώς «Μια αβέβαια / συνθήκη ισορροπίας / εγγυάται τη ζωή μας».

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΤΣΙΦΟΣ

(Γιάννης Κοτσιφός, *Ο πειρασμός της γραφής*, Εκδόσεις Μελάνι, Αθήνα 2015)

—Κώστας Γ. Παπαγεωργίου—

Όταν η γραφή λειτουργεί ως εφελτήριο μνήμης και η μνήμη δημιουργεί περισσότερο ή λιγότερο φευγαλέα εναύσματα γραφής ή, καλύτερα, όταν η γραφή ηθελημένα γίνεται το όχημα μεταφοράς και οργάνωσης της μνήμης στις επισφαλείς και ασταθείς διαστάσεις του άσπρου χαρτιού, στην επιφάνεια του οποίου υπάρχουν διάσπαρτες και «διαδοχικές ενέδρες»· όταν εντέλει γραφή και μνήμη συνθέτουν ένα ενιαίο και αρραγές σύνολο, με την πρώτη να παγιώνει και να οριοθετεί τη δεύτερη και τη δεύτερη να προσπαθεί να ψαύσει στο περιοριστικό κέλυφος της πρώτης ρωγμές και περάσματα διαφυγής, δεν

μπορεί παρά το αποτέλεσμα: τα κείμενα, εν προκειμένω τα ποιήματα που θα προκύψουν, να είναι περίπου σαν αυτά που συνθέτουν το πολύ ενδιαφέρον και με τον χαρακτηριστικό τίτλο (*Ο πειρασμός της γραφής*) βιβλίο του Γιάννη Κοτσιφού.

Ποιήματα ενδεικτικά μιας ενδιάθετης τάσης, της διάθεσης αλλά και της πρόθεσης του ποιητικού υποκειμένου να επικοινωνήσει, επικαλούμενο σκόρπιες στιγμές –για να μην πω μνήμες ασύνδετων μεταξύ τους ταξιδιών– του παρελθόντος, πρωτίστως με τον ίδιο τον εαυτό του. Ποιήματα που το καθένα τους αποτελεί μια ιδιαίτερη επι-

μέρους έκφραση και εκδοχή εσωτερικού μονολόγου ή, αλλιώς, μια σχεδόν ημερολογιακής υφής –χωρίς ημερολογιακή ένδειξη, ωστόσο– εγγραφή, με συγκεκριμένο κάθε φορά έναυσμα, που θα μπορούσε να θεωρηθεί και σαν ένας σταθερός πλην αφηγηματικά και –με άκρα διακριτικότητα– συναισθηματικά διεσταλμένος θεματικός πυρήνας: πυρήνας-εφατήριο για την είσοδο του έχοντος προηγουμένως ενδώσει στον πειρασμό της γραφής στο πεδίο της ποίησης. Η γραφή εν προκειμένω προϋποθέτει την αφύπνιση της μνήμης, την ενεργοποίηση μιας ιδιότυπης

μνημοτεχνικής, ενώ παράλληλα λειτουργεί και ως αναδευτήριο της μνήμης, με άλλα λόγια συμβάλλει στην αναμόχλευση του περιεχομέ-

νου της, την ίδια στιγμή που συμπράττει στη σύνθεση του απαραίτητου και καθοδηγητικού στις εκτάσεις της νήματος.

Στην πραγματικότητα έχουμε να κάνουμε με μια εσώστροφη κατάθεση-καταγραφή εντυπώσεων από τις εσωτερικές και εξωτερικές περιπλανήσεις ενός ευαίσθητου αναγνώστη ή από τις αναγνώσεις βιβλίων, τόπων και συμπεριφορών, καθώς και από τις φωτογραφικές ακινητοποιήσεις φευγαλέων χειρονομιών και καταστάσεων ενός φιλέρευνου αλλά κυρίως φιλέρημου περιπλανητή. Ο οποίος μετέρχεται τρόπους κυρίως αφηγηματικούς: ο λόγος του είναι όντως ένας λόγος αφηγηματικός, «κατανεμημένος» παρόλ' αυτά σε στίχους, γεγονός που θα υποχρέωνε τον αναγνώστη, θα τον καλούσε μάλλον να διερωτηθεί ποια υπήρξαν τα βαθύτερα αίτια, τα κίνητρα που ώθησαν τον συγγραφέα στην επιλογή αυτής της εκδοχής. Θέλω να πω θα τον υποχρέωνε αν δεν του ήταν τόσο εύκολο να διαπιστώσει ή έστω να διαισθανθεί την ποιητική αρμολόγηση των συμβάντων, των εικόνων και των καταστάσεων, το μουσικό-ρυθμικό υπέδαφος των αφηγηματικά κατατιθέμενων σκέψεων και συναισθημάτων, τη μονίμως υφέρπουσα ποιητική διάθεση σε όλες τις επιχειρούμενες, με συγκρατημένη και ελεγχόμενη, σχεδόν αυτοαναλώνόμενη συγκίνηση, νοσταλγική περιπλάνηση στα δια της γραφής παρόντα περασμένα.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

(Βασιλεία Οικονόμου, *Το υπόλοιπο της αφαίρεσης*, Εκδόσεις Γκοβόστη, Αθήνα 2015)

—Ευτυχία-Αλεξάνδρα Λουκίδου—

Είναι γνωστή η πράξη της γραφής ως αντίσταση και ως ανατροπή, ως συμφιλώση άλλοτε αλλά και ως απόγνωση, μια αέναη διερώτηση που γίνεται, για να παραμείνει εύλογα αναπάντητη, μια ύστατη απόπειρα να καταστεί χειρόγραφη η κραυγή κι η ματαιότητά της. «Το υπόλοιπο της αφαίρεσης» ως τίτλος της πρώτης ποιητικής συλλογής της Βασιλείας Οικονόμου δηλώνει μία πράξη. Μια πράξη που ούτε προσθέτει ούτε διαίρει και δυστυχώς δεν πολλαπλασιάζει. Η αφαίρεση προϋποθέτει οπωσδήποτε ποσόν και όλον, μία υποτυπώδη έστω πληρότητα που υφίσταται τώρα τις περικοπές της. Είναι βίαιη η

Με τα υλικά ωστόσο της ίδιας της καταστροφής της, με οστά κεκοιμημένων προγονικά αγκωνάρια, αναλαμβάνει να επεκτείνει την προφύλαξη της περιχαράκωνοντας με το σχήμα ενός φράχτη την ίδια την ανάμνηση. Παίζει με τον κίνδυνο, παίζει τον «χειμώνα», το «κρύο», τον «θάνατο», ουρλιάζει όταν χορταίνει σιωπή και τότε τρίζει ο τόπος κι εκείνη καταπίνει ό,τι σπάζει. Το παρελθόν γίνεται κομμάτια τοίχου σε ελεύθερη πτώση γύρω της να τη ραντίζει χιόνι, καμία σταθερότητα δεν της εγγυάται ανάπαυση, γι' αυτό και η αιώρηση γίνεται πλέον η μόνη σταθερή δήλωση ακινησίας της ζωής της. Συντηρεί και συντηρείται, βουτά σε δηλητήρια συντήρησης, για να συντηρηθεί. Ανεβαίνει σκάλες, παίρνει το ασανσέρ, σε μια ασθματική απόπειρα φυγής από το οπτικό πεδίο του άλλου μα και του εαυτού της. Η έλλειψη είναι πάντοτε ακαθόριστη, ο λόγος της αλέθεται, τα δόντια της σπάζουν, μια διαρκής παράσταση αποκομμάτων και θραυσματικών εικόνων του εαυτού της που σταυρώνεται, την ίδια ώρα που η ίδια, σε ανοιχτή συνομιλία με το παρελθόν των οσμών και της μνήμης τους, απλώνει τη μοναξιά της στον ακάλυπτο και ετοιμάζεται για το ταξίδι. Και οι αποσκευές αυτής; Μα φυσικά οι νεκροί της μαζί με δυο καθαρές αλλαξιές. Θαρρείς και στρέφεται στο νεκρό παρελθόν, αφού κανένα έρεισμα παρόντος δεν το 'χει σκοπό πια να την ενθαρρύνει.

αφαίρεση και επιβεβλημένη; Είναι προϊόν απόφασης λογικής και νηφάλλιας; Ή μήπως είναι η ίδια εκείνη επίπονη συχνά θλίψη και απορία που αισθάνεται η ψυχή μπροστά στο άδειο πια ταμείο των υπαρχόντων της;

Η Βασιλεία αναγνωρίζει την απώλεια, τη διαπιστώνει και αναθέτει στην πράξη της γραφής, της συγγραφής καλύτερα, τη συρραφή των κομματιών που απομείνανε στην κατοχή της. Το δηλώνει εξ αρχής. Αφαίρεση οπωσδήποτε αλλά και κάποιο έστω υποτυπώδες υπόλοιπο που αναλαμβάνει σαν κίνημα φιλοβελονιά να το ενώσει, να καρφιστώσει τα αποκόμματα και να οργανώσει με μέσα έστω πενιχρά την όποια αντίστασή της σε όλα τα σχισμένα που τείνουν να αποκαλύψουν τη γυμνότητά της.

«*Ράψε ένα στόμα στο μαξιλάρι / να καταγγείλει την αδιακρισία της μέρας / τον Ήλιο / τον κατά συρροή βιασμό του ύπνου μου / Ράψε δυο χέρια να σκάσουν το στρώμα / να πλαγιάσω με αυτούς που κληρονόμησαν σάβανο / –μόνο κλωστές εγώ κληρονόμησα– / Να κοιμηθώ // Το κίνημα στο ξύλο κελαηδούν τα πουλιά / –κάποτε κένταγε πουλιά η γιαγιά μου / τώρα αποδήμησαν στο συρτάρι // Βγάλε τη δαχτυλήθρα σου / το σ' αγαπώ να σκίζει τα χείλη / Βελόνες στις λέξεις βελόνες / στα δάχτυλα // Δε με χαϊδεύουν πια» (Κίνημα).*

Το χαρτί γεμίζει ουλές, «στη μια παλάμη το μαύρο / στην άλλη το χλωμό της κόρης. / Νυχτώνει, δεν προλαβαίνουμε, / Επιτέλους νυχτώνει» (Μετά το φεγγάρι).

Το χρωματολόγιο της γραφής περιορισμένο, αφού «*Δε μου περίσσευε το ροζ / Ως την ανάσα μελανή υπήρξα*» κι αν πεις για τον Θεό... μονάχα από φωτογραφίες φαίνεται να τον ξέρει. Κάποτε στήριξη μπορεί και να της πρόσφεραν τα παραμύθια, μα ήταν κι αυτά τόσο απελπιστικά βασισμένα στις αγνές προθέσεις που τελικά κατέληξε να την κατασπαράσσουν τα περισσότερα του κόσμου. Ένας διάχυτος εγκλωβισμός ορίζει το περιβάλλον της ετοιμόρροπης ζωής της, ενώ γύρω της τοίχοι υψώνονται που την απομονώνουν, κρεβάτια στρώνονται που την περιορίζουν.

«*Κάτω από τη σπασμένη σανίδα / το σπασμένο καρπό κυλάνε έρωτες / – μα τους σχάθηκα / ειδικά αυτούς που χρειάζονται κάτι να σπάει*».

Όλα είναι άβολα, ματαιωμένα και τελούν υπό έξωση. Μια έξωση ωστόσο προαποφασισμένη και μια θυσία στα θεμέλια ενός πτώματος που χαρακτηρίζεται παρ' όλα αυτά χρήσιμο, καθώς συμβάλλει στη διαφύλαξη της κοινωνικής ισορροπίας. «*Ετσι λοιπόν θα φυτρώσει καινούργιο δέντρο πάνω σε τάφους μαζικούς / χρόνων / φιλιών*».

Στις σελίδες του βιβλίου, στα ποιήματα ανάμεσα, μέσα στους στίχους και στα άσπρα κενά των λέξεων, στα διαστήματα των αναπνοών διαπράττονται φόννοι και απαγχονισμοί, πνιγμοί και ασφυξίες, μια παρατεταμένη αφωνία, γιατί «*κλειδώσαμε το ουρλιαχτό*» κι είναι αδύνατο ως εκ τούτου να αρθρωθούν δύσκολες λέξεις.

«*Να μιλάς όμορφα / έλεγε η μάνα μου / Μου μάθαινε να λέω / Ατέρ-*

μονος / Ευπροσήγορος / Προσηνής // Είναι δύσκολες αυτές οι λέξεις;
// Τώρα, δοκίμασε να πεις, / Αντίο» (Μαθήματα γλώσσας).

Στα ποιήματα αυτά ο χρόνος τρυπά, οι λέξεις «αιμορραγούν μελά-
νι ανάμεσα μας», «να φοράς τα ρούχα μου κι ό,τι ρωγμές σου κληρο-
δότησα», τα δωμάτια δεν έχουν παράθυρα, το βλέμμα έχει ρήγματα,
ενώ εκείνη «διαπράττει μικρά ποιήματα / Που λένε ψέματα / πως ζή-
σαμε».

Η απουσία με βάρος ειδικό σαν σκόνη μνήμης που κάθεται στα
έπιπλα την αναγκάζει να εισπνεύσει φως από ένα φεγγάρι που τόσο

στερήθηκε κλεισμένη όσο ζούσε σε ένα κελί δίχως ήλιο. Ένας λόγος
ενίοτε χρησμικός δαισθητικά αντανακλά μέσα μας την αθωότητα
ερώτων που απώλεσαν το νόημά τους και αμήχανοι απέμειναν να συ-
ντηρούν κάποια υποτυπώδη σχήματα και αόριστα περιγράμματα πρό-
τερης ομορφιάς και σαγήνης.

Έχω την αίσθηση πως η πρώτη αυτή κατάθεση κραυγής της Βα-
σιλείας Οικονόμου επαγγέλλεται πολλές μελλοντικές έντοκες αναλή-
ψεις δικού μας θαυμασμού, αφού ο φόβος του σώματος και της καρ-
διάς θα είναι πάντοτε εκεί και θα μας γνέφει.

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΣΩΚΟΣ

(Ζαχαρίας Σώκος, Άλλα ρούχα, Εκδόσεις Γαβριηλίδης, Αθήνα 2015)

—Γιώργος Λίλλης—

Ο Ζαχαρίας Σώκος άργησε να εκδώσει τα ποιήματά του κι ας έγραφε
από την δεκαετία του '70. Αυτό φανερώνει πως ο ίδιος, έχει συνειδη-
ση ότι η ποίηση έχει πάντα το δικό της χρονοδιάγραμμα που δεν με-
τριέται με τα μέτρα και τα σταθμά του δικού μας χρόνου. Βρίσκω σε
αυτή την στάση μια ωριμότητα που λίγοι έχουν βάζοντας και τον εαυ-
τό μου ανάμεσα στους δεύτερους που λόγω του αυθορμητισμού βιά-
στηκα να εκδώσω τα πρώτα μου ποιήματα χωρίς να περιμένω στωικά
τον χρόνο να δικαιώσει την ύπαρξή τους. Ο Σώκος, σέβεται την ποιη-
τική τέχνη και γι' αυτό εξέδωσε ένα βιβλίο όταν τελικά είχε έρθει η κα-
τάλληλη στιγμή για να γίνει αυτό. Διαβάζοντας την συλλογή Άλλα ρού-
χα, διαπιστώνω πως τα ίδια τα ποιήματα εκπέμπουν την ωριμότητα
ενός δημιουργού που ξέρει να χειρίζεται την ποιητική γλώσσα με σθέ-
νος. Τα ποιήματα του Σώκου είναι μνήμες που ζωντανεύουν. Ανασταί-
νουν στιγμές στο παρόν, αντιδρώντας στην αδράνεια και την φθορά.
Έχουν ένα ελπιδοφόρο πυρήνα, στοχαστικό, φιλοσοφικό, παρ' όλα αυ-
τά δοσμένα με έναν λυρικό τρόπο πατώντας γερά στην παράδοση:

*Γιατί στον ιερό –όλα από πάνω έρχονται– τον γάμο,
κι όλα από κάτω αναβλύζουν,
όπως αυτή η πληθυντική σταγόνα,
ίδια με κέρμα που διέλαθε δαχτύλων,
το αλευρωμένο χόμα του καλοκαιριού αναταράζει
καθώς την κοιτάς σε πλάνο κοντινό
αστέρα μακρινού το έδαφος που κοχλάζει,
σαν το χυλό σε δυνατή φωτιά.*

*Αχ αυτή η αέναη θερμότητα
από τα μέσα προς τα έξω πώς εκβάλλει
και τρέχουν τα παιδιά στο ξάγναντο
τον άλλο εαυτό τους ν' ανταμώνουν
μην ξέροντας πως ο έρωτας σελώνει το άλογο του.*

Από τους παραπάνω στίχους είναι εύκολο να καταλάβει κάποιος πως
ο ποιητής είναι ένας μυστικιστής των αισθήσεων, που μετέχει στην
ζωή με την δύναμη ενός οραματιστή, χωρίς όμως να χάνεται στην
ονειροπόληση. Τα υλικά του, άκρως υπερβατικά, μας χαρίζουν στί-
χους ανεπανάληπτης ομορφιάς. Ο Σώκος κέρδισε το στοίχημα με το

χρόνο. Το ποιητικό οδοιπορικό του Σώκου ανιχνεύει τις διαστάσεις
της ύπαρξης, της δίνει ώθηση να μεγαλουργήσει ακόμα και στις πιο
αντίξοες συνθήκες. Διανύει πόλεις και χωρία, εισβάλλει στην καθημε-
ρινότητα των ανθρώπων.

*Κι όμως η γη θα φοράει ανθούς
ως του θερμοκηπίου την εξαύλωση
κι άλλο τόσο μετά, ωχ θεέ μου,
μέχρι στην μακαριότητα του κόκκινου γίγαντα να αναληφθεί.*

*Ως τότε πολιτικοί, ιερείς, γραμματιζόμενοι και μάγοι
θα συνωθούνται παίζοντας πόκερ τις ψυχές μας.*

Η ποιητική καταγωγή του ανήκει από την μια στην λυρική δύναμη
ενός Αρχίλοχου και από την άλλη στην φιλοσοφική σκέψη των Προ-
σωκρατικών. Αυτός ο συνδυασμός ανυψώνει την τέχνη του σε μια
φαινομενικά απλή ενατένιση της ζωής η οποία όμως κρύβει πολυδιά-
στατες έννοιες και εικόνες, πράγμα που καθιστούν την ποίησή του
ένα φιλοσοφικό μανιφέστο υπέρ της ποιητικής τέχνης. Αν προσθέ-
σουμε τον σταθερό τόνο της φωνής που κατακτά έναν προσωπικό
ρυθμό, την σπουδή του στο μινιμαλισμό και στο απόλυτα ουσιώδες, ο
Σώκος με την ποιητική αυτή συλλογή έχει κατακτήσει στο απόλυτο
την ποιητική του ιδέα. Κλείνω αυτό το μικρό σημείωμα με το ποίημα
«Το δέμα», που έγραψε ο ποιητής το 1974 κερδίζοντας το πρώτο βρα-
βείο σε μαθητικό διαγωνισμό:

*Πουλήσαμε και την τελευταία σταγόνα,
δώσαμε και το περιτύλιγμα στην πιο εξευτελιστική τιμή.
Ορφανεμένοι περιπλανιόμαστε,
αναπολούμε κοιτώντας τ' άστρα,
ονειρευόμαστε στις νύχτας τις ώρες.
Ξάφνου, στην στροφή συναντηθήκαμε,
είμαστε κι οι δύο αφηρημένοι,
χωρίς να μιλήσουμε βρεθήκαμε στον παλιατζή,
βρήκαμε το μήνυμα τ' αγοράσαμε,
ψάξαμε και για το περιτύλιγμα
και κάναμε ξανά τ' όμορφο δέμα.*

Θ Ε Μ Α Τ Α
Λογοτεχνίας

ΤΕΤΡΑΜΗΝΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ,
ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗΣ
Διευθυντής: ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΛΕΞΙΟΥ

ΨΗΦΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

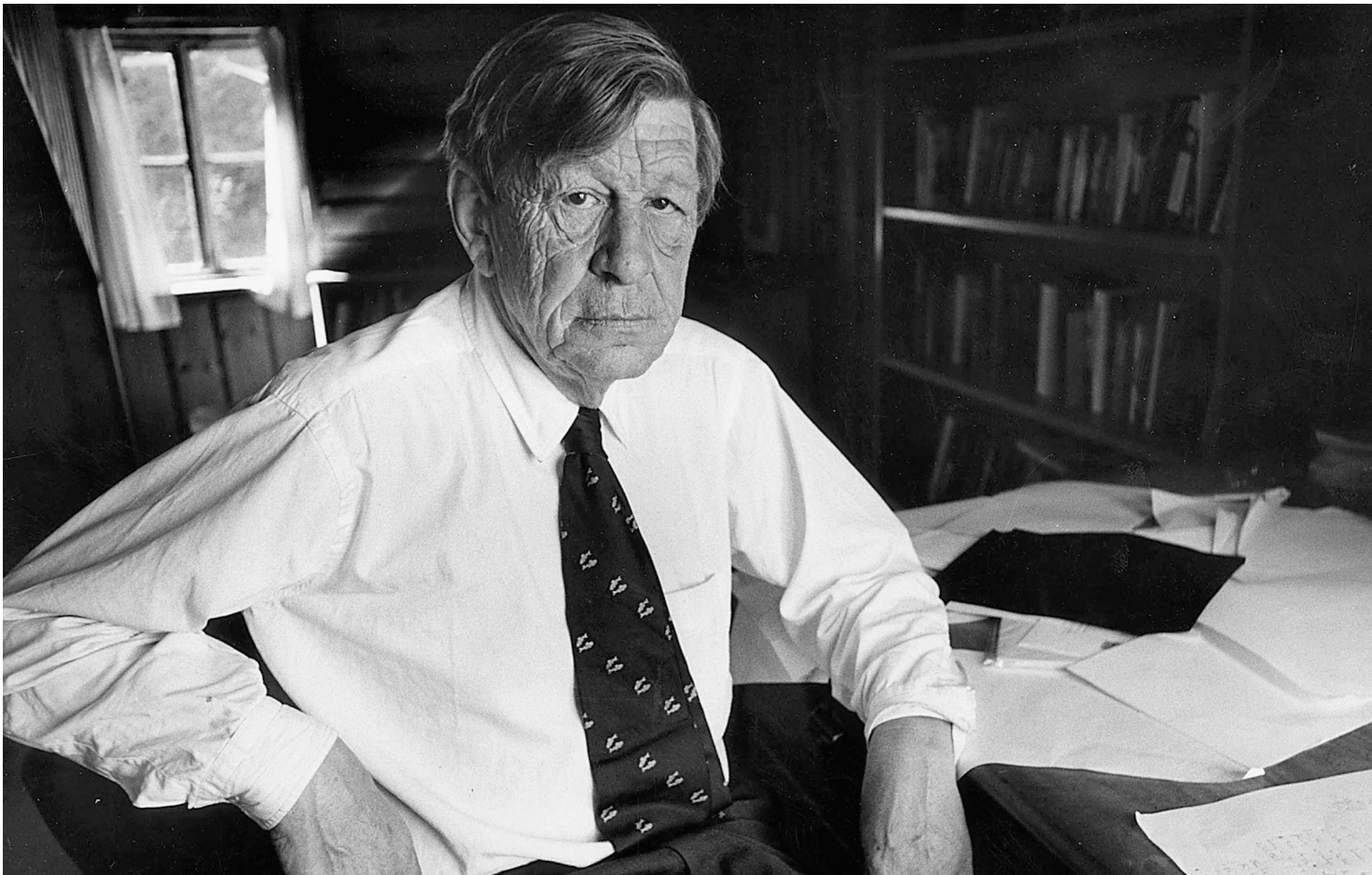
www.digital.govostis.gr

Σήμερα, με το διαδίκτυο, λαμβάνει χώρα μια σημαντική αλλαγή στην έκδοση και στη διάθεση των
επιστημονικών περιοδικών και βιβλίων. Στον διεθνή επιστημονικό χάρτη που δημιουργείται στον
κυβερνοχώρο, με τις βιβλιογραφικές και κειμενικές βάσεις δεδομένων, η ελληνική παρουσία είναι
πολύ περιορισμένη. Θεωρώντας ότι στη σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη ψηφιακή πραγματικότητα
και στην παρούσα συγκυρία της κρίσης, η υπεράσπιση των ανθρωπιστικών σπουδών και, πιο ειδι-
κά, της λογοτεχνίας αποτελεί μείζον διακύβευμα και θεωρώντας, επιπλέον, ότι το πε-
ριεχόμενο του περιοδικού, με την υψηλή ποιότητά του, δεν μπορεί παρά να συνει-
σφέρει σημαντικά στην επίτευξη του στόχου αυτού, δημιουργήσαμε, μια πλούσια
ΨΗΦΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, η οποία καθιστά όλο το περιεχόμενο του περιοδικού άμε-
σα διαθέσιμο στο αναγνωστικό κοινό, με δυνατότητα σύνθετης αναζήτησης, και η
οποία θα ενημερώνεται συνεχώς με νέα άρθρα, προσφέροντας πολύτιμη βοήθεια τό-
σο στον ερευνητή όσο και στον αναγνώστη.

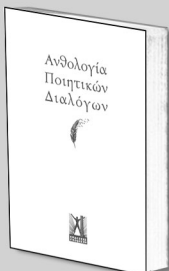
ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗ ΠΟΙΗΣΗ

—Μετάφραση: Γιώργος Αλισάνογλου—

W. H. AUDEN
Musée des Beaux Arts

Ποτέ δεν κάναν λάθος οι Παλιοί Τεχνίτες
 Πάνω στον ανθρώπινο πόνο: πώς την καταλαβαίνουν
 Τη θέση του στη ζωή· πώς έρχεται να μας βρει
 Καθώς κάποιος άλλος τρώει ή ανοίγει ένα παράθυρο ή ακόμη περπατά βαριεστημένος·
 Πως, όταν οι γέροντες ευλαβικά, με πάθος περιμένουν
 Το θαύμα της γέννησης, πρέπει πάντα να υπάρχουν παιδιά
 Που δεν πολυγυρεύουν να γίνει τέτοιο πράγμα, πατινάροντας
 Σε μια λιμνούλα στην άκρη του δάσους.
 Ποτέ δεν ξέχασαν πως ακόμη
 Και το φριχτό μαρτύριο πρέπει να πάρει το δρόμο του
 Οπωσδήποτε σε μια γωνιά, σε κάποιον εγκαταλειμμένο τόπο
 Όπου οι σκύλοι συνεχίζουν τη σκυλίσια ζωή τους και τ' άλογο του βασανιστή
 Ξύνει τ' αθώα του καπούλια σ' ένα δέντρο.

Στον Ίκαρο του Μπρέγκελ λόγου χάρη: πώς καθετί γυρνά τη ράχη
 Σχεδόν αβίαστα στον όλεθρο· μπορεί ο ζευγάς
 Ν' άκουσε τον παφλασμό στη θάλασσα, τη μισή κραυγή,
 Όμως γι' αυτόν δεν ήταν σπουδαίο ατύχημα· κι ο ήλιος έλαμπε
 Όπως έπρεπε στα λευκά πόδια που βούλιαζαν στο πράσινο
 Νερό· και το ελαφρύ πανάκριβο καράβι που είδε ασφαλώς
 Κάτι εκπληκτικό, τ' αγόρι που έπεφτε απ' τον ουρανό,
 Έπρεπε κάπου να φτάσει κι αμέριμνο συνέχισε στ' ανοιχτά.

Ανθολογία Ποιητικών Διαλόγων

Από τον Νοέμβριο του 2014 ως τον Ιούνιο του 2015, την πρώτη Δευτέρα κάθε μήνα, περίπου σαράντα νέοι και νεότεροι στην πλειονότητά τους ποιητές συμμετείχαν με την ανάγνωση ποιημάτων τους στους «Ποιητικούς Διαλόγους De Profundis» που διοργάνωσε το ποιητικό περιοδικό *Τα Ποιτικά*. Κρίνοντας ότι θα ήταν κρίμα μία τόσο ενδιαφέρουσα προσπάθεια να περιοριστεί μόνο στη μνήμη κάποιων παρόντων και με τη βεβαιότητα ότι αξίζει τον κόπο να περισωθούν από τη λήθη, αν όχι η ατμόσφαιρα εκείνων των βραδίων, τουλάχιστον κάποια από τα ποιήματα που συνέβαλαν στη δημιουργία της, αποφασίστηκε η έκδοση αυτής της ανθολογίας.

www.gouostis.gr
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΚΟΒΟΣΤΗ
 Ζ. ΠΗΓΗΣ 73 • 106 81 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ.: 2103815433

ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΑΚΡΥΔΗΜΗΤΡΗΣ

(Αντώνης Μακρυδημήτρης – Θεόδωρος Παπαγιάννης, *Οβιδιανά*, Εκδόσεις Ταξιδευτής, Αθήνα 2014)

—Άλκηστις Σουλογιάννη—

«Λίγο λίγο φεύγει ο τόπος κι ο χρόνος κι η Αριστέα / χάνει την ανθρώπινη μορφή της. Εξαυλώνεται. Γίνεται / Σύμβολο κι Ιδέα».

ΚΩΣΤΑΣ ΒΑΡΝΑΛΗΣ
(*Το φως που καίει*)

«Με παραισθήσεις υποφέροντας ο κήρυκας αισθάνθηκε να / διαιρείται. Από το σώμα του επαράγονταν κι άλλα σώματα / και έγινε ένας στίχος ερχομένων»

ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΕΙΜΩΝΑΣ
(*Οι Χτίστες*)

Στην ποικιλότητα και ευρεία περιοχή της λογοτεχνικής παραγωγής, ο (και καθηγητής Διοικητικής Επιστήμης στο Πανεπιστήμιο Αθηνών) Αντώνης Μακρυδημήτρης έχει ήδη πολλαπλώς τεκμη-

ριώσει τη δημιουργική παρουσία του τόσο με ποιητικές συλλογές, όπως: *Η νύχτα των αγαλμάτων* (1991), *Δύσκολη υποχώρηση* (1999), *Μαρτυρία* (2005), *Το πυρ της ποίησης* (2011), όσο και με τις μεταφράσεις έργων του Χάρολντ Πίντερ, του Φίλιπ Λάρκιν, του Αντόνιο Ματσάδο, του Ουώλτ Ουίτμαν, του Πήτερ Λήβι, του Τσέσλαφ Μίλος ή του Άουγκουστ Στρίντμπεργκ, καθώς και της γαπωνέζας ποιήτριας του Που αιώνα Ιζούμι Σικίμικου (από τα αγγλικά).

Κατόπιν αυτών, η συλλογή με τον τίτλο *Οβιδιανά* αντιπροσωπεύει ένα σύνθετο πεδίο για έναν δημιουργικό και ιδιαίτερος ενδιαφέροντα έως απροσδόκητο διάλογο ανάμεσα στη λογοτεχνική γραφή του Αντώνη Μακρυδημήτρη (είκοσι επτά εκτενή ποιητικά κείμενα σε ελεύθερο στίχο, με επίσης εκτενή πρόλογο) και στους εκφραστικούς κώδικες του γλύπτη Θεόδωρου Παπαγιάννη, καθηγητή Γλυπτικής της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών (τριάντα πέντε εικόνες).

Κατά την εξέλιξη αυτού του διαλόγου ο Θεόδωρος Παπαγιάννης φαίνεται να υπερθεματίζει με ιδιαίτερος παραστατικό τρόπο και σε καίρια σημεία σε ό,τι αφορά την ανάπτυξη των απόψεων του Αντώνη Μακρυδημήτρη, ο οποίος προβαίνει καταρχήν σε μια προσωπική, δημιουργική και ενίοτε αποκλίνουσα από τον κοινό κανόνα ανάγνωση δεδομένων του αρχαίου πολιτισμικού χωρόχρονου όπως αυτός αποτυπώνεται στην περιοχή της μυθολογίας, και αξιοποιεί σαν οδηγό το μοτίβο των μεταμορφώσεων.

Αποτέλεσμα αυτής της ανάγνωσης είναι η σύνθεση μιας εκτενούς πινακοθήκης χαρακτήρων και τοπίων, η οποία αντιστοιχεί στη δομή του υλικού του βιβλίου και εισάγεται με την παραστατική απόδοση της μεταμόρφωσης του χάους σε φύση. Ιδιαίτερες μορφές εστίασης στην οργάνωση αυτής της πινακοθήκης αντιπροσωπεύουν μυθικά μεγέθη, όπως είναι ο Φαέθων, η Καλλιτώ, ο Ακταίων, η Δήμητρα και η κόρη της Περσεφόνη, ο μάντης Τειρεσίας και η επίσης με μαντικές ικανότητες κόρη του Μαντώ, ο Νάρκισσος και η Ηχώ, ο Δίας και η Ευρώπη, η Ευρυδίκη, η Δάφνη, η Αταλάντη, ο Πύραμος και η Θίσβη, ο Πυγμαλίων και η Γαλάτεια, η Δηιάνηρα, ο Ηρακλής και ο κένταυρος Νέσσο, ο Ερυσίχθων, ο Μίδα, ο Πενθέας, ο Διώνυσος, οι Βάκχες και η Αγαύη, ο Άδωνις και η μητέρα του Μύρρα, η Νιόβη, η Πηνελόπη, ο Αχιλλέας, ο Πρίαμος και ο Έκτορας. Οι μορφές αυτές συνεχίζουν να μεταφέρουν το γνωστό μυθικό όσο και βαρύ φορτίο τους, παραβιάζουν όμως τα συγκεκριμένα κατά τη φιλολογική (και όχι μόνον) παράδοση θεματικά όριά τους και ελεύθερες πλέον λειτουργούν ως προ-

σωπεία-φορείς ιδεών και αισθητικής διαχρονικής αξίας σύμφωνα με την πρόσληψη, την ευρηματικότητα και τη συνδυαστική ικανότητα του σύγχρονου συγγραφέα.

Κατά την ανάπτυξη της παρουσίας και συμπεριφοράς αυτών των προσώπων μέσα στο εδώ-και-τώρα του σύγχρονου κειμένου, ο Μακρυδημήτρης εκμεταλλεύεται πλείστες ευκαιρίες και αφορμές προκειμένου να διατυπώσει απόψεις σχετικά με ζητήματα μείζονος ενδιαφέροντος, όπως είναι: η γνώση, ο φθόνος, το μίσος, η υπέρβαση των ορίων, η ύβρις και η αρά, η βλασφημία, η τόλμη, η αρμονία, η ηδονή, η αγάπη και ο έρωτας, η έπαρση, η αλαζονεία, ο πόθος και το πάθος, η σχέση αφενός ανάμεσα στη ζωή και στον θάνατο και αφετέρου ανάμεσα στον θάνατο και στον έρωτα, η μοίρα, το όνειρο, η απληστία, ο λιμός, ο πλούτος, η εξουσία, η λογική, ο φόβος, η αναίδεια, η αρετή, η έρις, η οργή, η ματαιότητα, η φθορά, η νεότης και το γήρας, η αθανασία, η ύπαρξη, η μνήμη, η συνείδηση της ροής του χρόνου και η διαδοχή των γενεών, επίσης: οι διαπροσωπικές σχέσεις και η σχέση του ανθρώπου με τη φύση. Με αυτά τα δεδομένα ο Μακρυδημήτρης φαίνεται να συντάσσει μια προσωπική μυθολογία, όπου το φαινόμενο των μεταμορφώσεων αποδίδει μια διαδοχή μεταβολών και μεταλλάξεων ως δήλωση της πολυσήμαντης δυναμικής του ανθρώπου, ο οποίος τείνει να υπερβεί τη συμβατική κατάστασή του, τόσο με θετικό όσο και με αρνητικό εκτόπισμα.

Στο βιβλίο αποτυπώνεται λόγος αφηγηματικός, άμεσος, ενίοτε εξωδιηγητικός, αφοριστικός, παραβολικός, πρωτίστως παραστατικός με εντυπωσιακές γραμματικές εικόνες, ενισχυμένος με στοιχεία που δηλώνουν την ιστορική καταγωγή της γλώσσας (π.χ. η διατύπωση «καθ' ύπαρ ή κατ' όναρ» για τη σχέση αντικειμενικής πραγματικότητας και ονείρου, ή η λέξη «μητίετα» που αποδίδει τον φρόνιμο, τον συνετό, τον πάνσοφο).

Κατά την οργάνωση του κειμενικού εν προκειμένω μυθικού κόσμου ο Μακρυδημήτρης παρέχει ποικίλες διακειμενικές αναφορές επιλέγοντας από τις περιοχές της απώτερης ή της περισσότερο πρόσφατης τέχνης του λόγου (π.χ.: Ησίοδος, Ευριπίδης, Πλάτων, πρωτίστως Οβίδιος ως αυτονόητη καταγωγή του τίτλου της συλλογής, επίσης: Σενέκας, Ίταλο Καλβίνο, Κάφκα, Τζαίμς Τζόυς, Τεντ Χιούζ, Καβάφης, Ελύτης, Καλλιφατίδης), οι οποίες (διακειμενικές αναφορές) λειτουργούν ως τεκμηρίωση για τη διαστρωμάτωση του θεματικού βάθους του βιβλίου και για τον προσδιορισμό της εκφραστικής οικονομίας, ως επιλεκτική επισήμανση πληροφοριών, εντέλει ως ομολογία εκλεκτικών συγγενειών.

Ακριβώς τις εκλεκτικές συγγενείες του Μακρυδημήτρη αποκαλύπτει (και) η επικοινωνία ανάμεσα στη λεκτική διατύπωση των σημειωμένων του βιβλίου και στις πλαστικές μορφές ομολογου σημασιολογικού χαρακτήρα ή περιεχομένου του Θεόδωρου Παπαγιάννη, καθώς μάλιστα μαζί του «συνομιλούν» τέσσερις νεώτεροι αξιόλογοι γλύπτες, ο Κώστας Δικέφαλος, η Ασπασία Γιαννέτα, ο Βασίλης Βασιλή και ο Δημήτρης Χριστογιάννης (τέσσερις εικόνες, από μία ανά καλλιτέχνη), τους οποίους ο Παπαγιάννης προσκάλεσε να μετάσχουν στην εικαστική επιχειρηματολογία σχετικά με τη θεματική του βιβλίου.

Με τον τρόπο αυτόν ο Αντώνης Μακρυδημήτρη και ο Θεόδωρος Παπαγιάννης προτείνουν μια παραδειγματική εφαρμογή για τη διαδικασία ανάπτυξης δημιουργικού διαλόγου ανάμεσα σε δύο σημαντικές μορφές της τέχνης που μεταδίδουν ένα ευρύτατο φάσμα πληροφοριών. Από αυτή την άποψη αναγνωρίζεται ένας πλήρως διαγνωσιακός διάλογος: δανείζομαι τον όρο από τον Γιάννη Ξενάκη, ο οποίος υποστήριζε με ιδιαίτερη έμφαση τον διάλογο ανάμεσα στις ποικίλες μορφές της τέχνης, όπως άλλωστε και τον διάλογο μεταξύ της τέχνης και της επιστήμης. Ακριβώς στη διάσταση αυτή εντοπίζεται η προστιθέμενη αξία του βιβλίου.

ΗΛΙΑΣ Ν. ΚΟΠΑΝΑΚΗΣ
Κηροδοσία των Ανέμων
ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ

Κηροδοσία των Ανέμων

ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΚΟΒΟΣΤΗ
www.govostis.gr
Ζ. ΠΗΓΗΣ 73 • 106 81 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ.: 2103815433

ΧΡΗΣΤΟΣ ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΑΚΗΣ

—Συζήτηση με την Τιτίκα Δημητρούλια—

► **Ποίηση και πολιτική: κάθε ποίηση είναι πολιτική;**

Η ερώτησή σας, αγαπητή μου Τιτίκα, ανακαλεί στη μνήμη μου το επιτύμβιο, που ο Αισχύλος είχε ζητήσει να γραφτεί στον τάφο του, εκεί στην σιτοφόρο Γέλα: «αλκήν δ' ευδόκιμον Μαραθώνιον άλσος αν είποι και βαθυχαιτήεις Μήδος επιστάμενος». Αλλά και την μετά από αιώνες απάντηση των Σιδωνίων νέων του Καβάφη: «Α δεν μ' αρέσει το τετράστιχον αυτό. Εκφράσεις τοιούτου είδους μοιάζουν κάπως σαν λιποψυχίες».

Ο Αισχύλος έζησε, ας μην το ξεχνάμε, τον 5ο π.Χ. αιώνα. Είχε πολεμήσει στον Μαραθώνα τον Δάτι και τον Αρταφέρνη και τους Μήδους, που είχαν έρθει από την Ασία για να καταλάβουν την Αθήνα, να καταλύσουν τη Δημοκρατία και να επιβάλουν τον ασιατικό δεσποτισμό. Ο αδελφός του, ο Κυναίγειρος, έμεινε γνωστός χάρις στον υπέροχο μύθο, που τον θέλει να θυσιάζεται στο πάθος του να κρατήσει το περσικό πλοίο με τα δόντια, όταν του έχουν ήδη κόψει και τα δυο χέρια, ενώ ο έτερος αδελφός του, ο Αμεινίας, θεωρήθηκε ο γεναιότερος πολεμιστής στη ναυμαχία της Σαλαμίνας, γιατί εμβόλισε την περσική ναυρχίδα και σκότωσε τον Πέρση ναύαρχο. Μετά τη νίκη στον Μαραθώνα και τη Σαλαμίνα οι δημοκρατικοί θεσμοί ενδυναμώθηκαν και οι Αθηναίοι απέκτησαν αυτοπεποίθηση και υπερηφάνεια. Σε λίγο θα ανελάμβαναν την ηγεμονία των Ελλήνων και θα άρχιζε ο Χρυσός Αιώνας.

Ο Αισχύλος, όπως μαρτυρεί το επίγραμμα που ζήτησε να γραφτεί στον τάφο του, ήταν υπερήφανος για τη συμμετοχή του στη Μάχη του Μαραθώνα. Ίσως μάλιστα το γεγονός αυτό να το θεωρούσε το μεγαλύτερο επίτευγμα της ζωής του. Απο εκεί και πέρα η ιδιότητα του πολίτη ήταν φυσικό να εκβάλλει στο έργο του. Και εξέβαλε με τον καλύτερο τρόπο, όπως οι αιώνες μαρτυρούν. Στους «Πέρσες» ύμνησε τη δημοκρατία της πόλης του, στην οποία αυτή όφειλε τη νίκη της, ενώ στην «Ορέστεια», όπως ο Κλοτζ γράφει, έκανε ένα λαό που ριγούσε, να σκεφτεί πάνω στην ποινική ευθύνη και τα δικαιώματα του Αρείου Πάγου.

Ήταν λοιπόν και εν συμπεράσματι πολιτικός ποιητής, γιατί ήταν πολίτης υψηλόφρων και συνειδητός. Οι νέοι της Σιδώνος του Καβάφη ούτε πολίτες ήταν, ούτε υψηλόφρονες. Ζούσαν σε μια πόλη της Φοινίκης, που τώρα ήταν σε έσχατη παρακμή και διασκέδαζαν με τον ηθοποιό που είχαν φέρει για να τους διαβάσει ποιήματα σε μια αίθουσα που άνοιγε στον κήπο επάνω κι είχε μian ελαφρά ευωδία ανθέων που ενώνονταν με τα δικά τους αρώματα. Αν έγραφαν ποιήματα (πολύ πιθανόν) θα ήταν σαν τα ποιήματα του Μελέαγρου, του Κριναγόρα και του Ριανού. Δεν θα ήταν δηλαδή ποιήματα που ως επίκεντρο τους θα είχαν την πόλη τους, αφού οι ίδιοι δεν είχαν δική τους πόλη και δεν αισθάνονταν πολίτες.

Αυτό δεν σημαίνει βέβαια ότι κάθε ποίηση είναι ή ότι πρέπει να είναι πολιτική. Ούτε, ακόμη, ότι είναι επιλήψιμο το να γράφει κανείς ποιήματα ερωτικά ή για το θάνατο ή για τη μοναξιά. Η ζωή, από την οποία η ποίηση εκπηγάει, είναι όλα αυτά και πολλά ακόμη. Και, πάντως, για να λέμε την αλήθεια, η μεγάλη ποίηση ήταν πάντοτε πολιτική, από τον Ομηρο και τους Έλληνες τραγικούς και τον Αριστοφάνη ως τον Δάντη και μέχρι σήμερα.

► **Η δική σας ποίηση είναι πάντα πολιτική;**

«Ο ποιητής», λέει ο Ρίλκε, «δεν έχει βιογραφία, βιογραφία του είναι τα ίδια του τα ποιήματα». Όσες φορές σκέφτομαι αυτή την ρήση –και με την απόσταση του χρόνου– πάντοτε βρίσκω ότι είναι μια μεγάλη αλήθεια. Η καλύτερη και η μόνη αληθινή βιογρα-

φία μας είναι τα ποιήματά μας. Γιατί «τα ποιήματα», όπως λέει επίσης ο Ρίλκε, «δεν είναι αισθήματα, όπως πολλοί νομίζουν, είναι εμπειρίες που έχουν γίνει βίωμα, αίμα, δηλαδή, και βλέμμα και χειρονομία και που δεν ξεχωρίζουν από μας. Τόσο πολύ, που πολλές φορές αγνοούμε την ύπαρξή τους».

Στη ζωή μου «ευτύχησα» να ζήσω πολλά πράγματα. Δύσκολα. Από την πείνα της γενιάς μου και την ορφάνια μέχρι την παρανομία – μια ιδιόμορφη ορφάνια και μια εξ ίσου ιδιόμορφη παρανομία. Και την εξορία. Τέσσερα περίπου χρόνια κλεισμένος στο στρατοπεδο. Όπως είναι φυσικό φροντίζω να τα σβήνω από τη μνήμη μου. Αλλά πολλές φορές αυτά πεισματικά έρχονται και εγκαθίστανται στα ποιήματά μου. Χωρίς να με ρωτήσουν. Και μου αποκαλύπτουν την ίδια τη ζωή μου. Ναι, λοιπόν, μ' αυτή την έννοια είμαι πρωτίστως ποιητής πολιτικός.

► **Μιλήσατε για την εμπειρία που γίνεται βίωμα. Και μετά; Πώς το βίωμα γίνεται ποίημα;**

Ναι, και μετά από μεγάλη αναμονή και υπομονή κάποια ευτυχισμένη στιγμή το βίωμα μπορεί να αναφανεί με τη μορφή ενός στίχου. Τότε είναι η στιγμή της ευθύνης του ποιητή, του συνειδητού ποιητή που αισθάνεται την ευθύνη που έχει έναντι της τέχνης του. Τότε είναι η στιγμή του εργαστηρίου, που πρέπει να έχει ο ποιητής. Γιατί ο ποιητής δεν είναι το στρουθίον που ανεβαίνει στο δέντρο και κελαηδεί, είναι πρωτίστως ο υπεύθυνος τεχνίτης, που έχει μελετήσει την τέχνη του και τους προπάτορές του και ξέρει ότι το παιγνίδι, τελικά, το κερδίζουν οι σοφοί ποιητές. Ναι, πολλές φορές το ποίημα μπορεί να γραφτεί αμέσως, σε μια στιγμή, ενώ άλλες η γραφή του μπορεί να κρατήσει χρόνια. Το ποίημα μου π.χ. «Το σκυλί» γράφτηκε σε μια στιγμή, ακαριαίως, όταν ένα τυχαίο γεγονός έφερε στην επιφάνεια το αντίστοιχο οδυνηρό για μένα παιδικό βίωμα, ενώ το ποίημα “Edgar Lee Masters” γραφόταν επί είκοσι χρόνια. Η πρώτη του μορφή υπάρχει στο «Ξένος Εμί», (Σχέδια για ένα ευρύτερο ποίημα), ενώ η τελική υπάρχει στο «Δεν είναι τίποτα» και συντελέστηκε, όταν κάποια ευτυχισμένη στιγμή συνάντησα τον ίδιο τον ποιητή και ανακάλυψα την κοινότητα των βιωμάτων μας.

Και μια λεπτομέρεια, που όμως δεν είναι λεπτομέρεια. Το ποίημα μπορεί να αφορμάται από το ατομικό βίωμα του ποιητή, αλλά δεν πρέπει να παραμένει σ' αυτό. Πρέπει να γίνεται καθολικό. Να μπορεί δηλαδή ο αναγνώστης να βρίσκει σ' αυτό τον εαυτό του. Να λέει, αυτό το ποίημα είναι γραμμένο για μένα ή αυτό το ποίημα το έχω γράψει εγώ. Αλλιώς το ποίημα δεν είναι ποίημα. Είναι οι εντυπώσεις ενός εκδρομέως από την κυριακάτικη εκδρομή του. Και να έχουμε υπόψιν μας την παρατήρηση του Βαλερύ: ένα ποίημα είναι τόσο σημαντικό, όσο περισσότερες αναγνώσεις επιδέχεται. Δεν είναι, δηλαδή, ευκολό θέμα.

► **Υφανση και συν-ύφανση στην ποίηση σας; ο μύθος, οι ιστορίες και τα κείμενα των άλλων, η ιστορία, η μνήμη.**

Ναι, όλα αυτά υπάρχουν και πολλές φορές συνυφαίνονται. Ο Λυκούργος Λογοθέτης, ο Δάντης Αλιγκέρι, ο Αστυάναξ, ο Ξενοφών, η Σαρλότ Κορνταί και ο Σαιντ Ζύστ, ο Πέτρος, ο Σολωμός, ο Σικελιανός και ο συνεξόριστος μου Γιώργης Λέκκας. Και στίχοι του Καρυωτάκη και του Ελύτη. Και η μνήμη, πάντα η μνήμη. Είναι τα τεχνάσματα των ποιητών για να μιλήσουν για τη δική τους εποχή, για τη δική τους ζωή και τα παθήματά τους. Μεγάλος δάσκαλος, ο Κωνσταντίνος Καβάφης.

► *Έρωτας, επανάσταση, ποίηση. Του παρελθόντος ή του παρόντος προτάγματα;*

Στην ποίηση δεν νομίζω ότι υπάρχουν προτάγματα. Υπάρχουν ίσως φιλοδοξίες του ποιητή. Πάντως στα έτη της πρώτης νεότητάς μου ονειρευόμουν και τον μεγάλο έρωτα και την επανάσταση. Και, μάλιστα, όπως την είχε προδιαγράψει ο Λένιν, υπερβαίνοντας τον Μαρξ, του οποίου εντούτοις μέχρι το τέλος της ζωής του ορκιζόταν, όπως και ο Γεωργιανός διάδοχός του, ότι ήταν μαθητής. Και φυσικά την ποίηση, την μεγάλη ποίηση. Τι έμεινε από αυτή την ονειροπόληση; Ίσως αυτό που πάντοτε μένει: η νοσταλγία και μόνο η νοσταλγία της απελευθέρωσης νεότητας. Ίσως πάλι ο έρωτας και η επανάσταση να εκβάλλανε έντιμη μέτρηση στην ταπεινή μου ποίηση.

► *Άκρα λιτότητα, δραματικότητα, υπαινιγμός και πύκνωση, τόνος κουβεντιαστός, διαρκής συνομιλία: με ποιον αλήθεια μιλά η ποίησής σας, με ποιον ή σε ποιον μιλάει η ποίηση σήμερα; Ειδικά σήμερα.*

Εκλαμβάνω, αγαπητή μου Τιτίκα, τους χαρακτηρισμούς σας ως ρητορικούς και κολακικούς. Όλα αυτά, αν πάντως ανταποκρίνονται στα πράγματα, είναι το αποτέλεσμα μεγάλης προσπάθειας, άκρας περίσκεψης και μελέτης. Και των δασκάλων μου στην ποίηση, που ήταν πολλοί και μεγάλοι.

Τώρα, στο ερώτημα: όταν γράφω έχω την πεποίθηση, ότι απευθύνομαι σε πλήθουσα αγορά. Πολύ σύντομα όμως διαπιστώνω ότι απευθύνομαι στον εαυτό μου και μόνο στον εαυτό μου. Άντε και σε μερικούς ομότεχνους φίλους, που μου λένε καλά λόγια. Όπως κάνω κι εγώ για τα δικά τους πονήματα. Ίσως αυτό είναι η μοναξιά του ποιητή, για την οποία μιλούν οι ευάριθμοι κριτικοί μας, που γράφουν για την ποίηση. Και ποιος διαβάζει σήμερα ποίηση; Ίσως μόνο οι ερωτευμένοι στην εφηβεία τους –πρώτη και ύστερη– και οι φυλακισμένοι.

► *Ποίηση και κρίση, ή η ποίηση σε κρίση; Ποιός ο ρόλος του ποιητή σήμερα;*

Αν εννοείτε την παρούσα οικονομική κρίση, που κατά τη γνώμη μου είναι πρωτίστως ηθική –και της πολιτικής και της κοινωνίας– δεν νομίζω ότι έχει σχέση με την ποίηση. Η ποίηση πορεύεται πάντοτε το δικό της δρόμο και σε συνθήκες ευμάρειας και σε συνθήκες κοινωνικής και οικονομικής δυστοπίας. Η κρίση μπορεί να δώσει και υψηλή ποίηση και άθλια κομματικά στιχουργήματα. Εξαρτάται από τον ποιητή και μόνο τον ποιητή και το εύρος της ανάσας και ψυχής του.

Και ο ρόλος του ποιητή; Αυτός που ήταν πάντοτε στους αιώνες: να γράφει ποιήματα. Όπως ο Δάντης, που ας μη το ξεχνάμε, έμεινε εξόριστος δεκαεπτά ολόκληρα χρόνια πουλώντας βότανα και γιατρικά, για το χτικιό και την κατάθλιψη και για την τρέλα ή όπως ο ταπεινός Λάμπρος Πορφύρας. Και τους δύο τους θαυμάζω και τους αγαπώ. Και τους οφείλω πολλά.

► *Τι θα λέγατε για τη νεότερη ποιητική παραγωγή;*

Δεν μπορώ να ξέρω όλη τη νεότερη ποιητική παραγωγή. Μπορώ όμως να πω μετά λόγου γνώσεως, ότι βλέπω ποιητές με ευδιάκριτη υπογραφή, όπως ο Χάρης Ψαρράς, ο Κυριάκος Συφιλιτζόγλου, ο Σταμάτης Πολενάκης, ο Θεόδωρος Ρακόπουλος και η Αντιγόνη Βουτσινά. Και άλλους.

Και κάτι άλλο: στην τηλεόραση συνήθως αυτές οι συζητήσεις, όταν γίνονται, τελειώνουν με ένα ποίημα. Ας διαβάσω λοιπόν κι εγώ ένα ποίημα, που τώρα τελευταία, στις δυσμάς του βίου μου, έρχεται και επανέρχεται στο μυαλό μου.

**Edgar Lee Masters
(1868- 1950)**

Ο πατέρας μου έλειπε,
η μάνα μου δούλευε
και τις νύχτες το σπίτι μας έσταζε.

Έτσι έμαθα από μικρός
να προφητεύω το μέλλον.

Ο πατέρας μου, βλέπω, θα λείπει,
η μητέρα μου, βλέπω, θα δουλεύει
και τις νύχτες το σπίτι θα στάζει για πάντα

in the long, long years of defeat
στα μακριά, τα ατελείωτα χρόνια της ήττας.

JUMBO

Την αλάνα με τη μπάλα και τις πέτρες
θα τη βλέπεις μονάχα πολύχρωμο εμπορικό,
σ' όλη τη διάρκεια της διαδρομής
θα 'ναι το ζωντανότερο σημείο κίνησης
παιδιά, γονείς καλάθια θα κρατάνε και σακούλες
και εικόνες θα πηγαινοέρχονται κι εσύ
θα γυρνάς να ξεδιφάς στων διαδρόμων τις στροφές.

Η αλάνα με το χρώμα που στις χούφτες σου κρατούσες
χώρος μιας άλλης ζωής, πέρα από τα καμουφλαρισμένα
κρεματόρια και τους κατάκοπους μυσ, θα βάφει
μελανότερη τη γραμμή που χωρίζει το μέτωπό σου.

Το πείσμα σου θα διαπεράσει το γυάλινο εμπορικό
και θα φτάνει πολύ πιο πέρα, στον πυρήνα
που δεν είναι ποτέ του διαφανής· οι περιστροφές του
μαγνητίζουν μονάχα τα μάτια όσους θεωρούν
τον εαυτό τους μελλοθάνατο.

ΤΙ ΗΤΑΝ ΣΤΙΣ ΧΡΟΝΙΕΣ ΠΟΥ ΠΕΡΑΣΑΝ

Ήταν το σόι, πατέρες και γιοι, άνοιξαν σαμπάνια,
άφριζε ο χρόνος σε ποτήρια κολονάτα,
ήταν οι ασπασμοί, όλο το σόι στη σειρά,
προχωρούσα, χαιρετούσα κάθε έναν τυπικά.

Ήταν οι πατέρες, συνεταίροι στον πόλεμο,
κόντρα στα καπρίτσια των ισολογισμών,
άπλωσαν την τσόχα να τους φανερώσει,
τι μερτικό ο χρόνος θα τους δώσει.

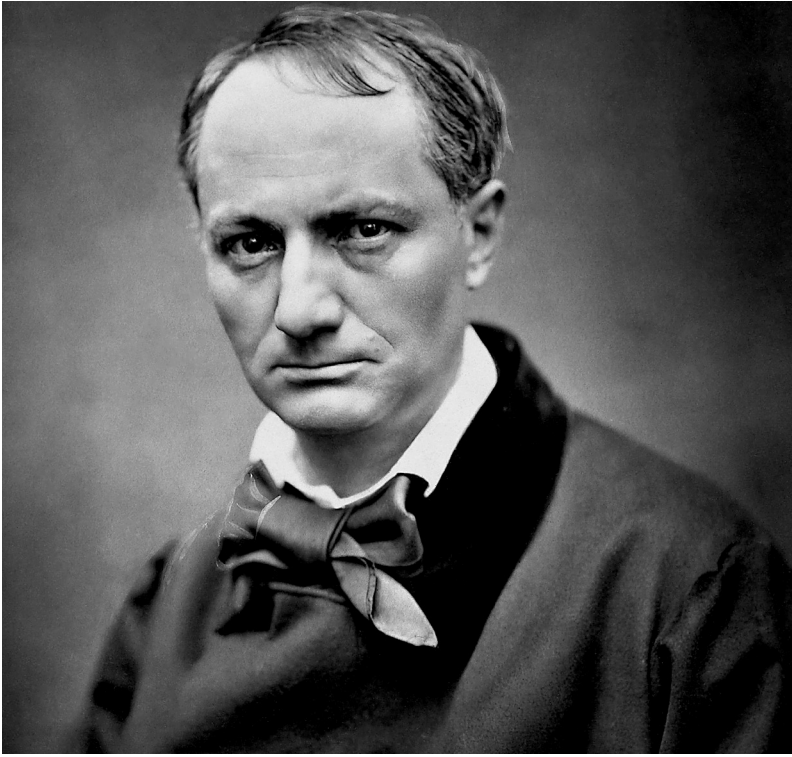
Ήταν οι γιοι, φίλοι στα πάρτι, στα ξενύχτια
και στ' αστεία, ήμουν κι εγώ, σκεφτόμουν:
αν του πατέρα η εταιρεία προοδεύει,
λευκό πουκάμισο φοράς και δίπλα η γυναίκα –
μα τι λέω, με την αμφιβολία μέσα της παλεύει
κι απλώς στα θυμάσαι κατανεύει.

Να 'σαι κι εσύ, δίπλα μου, παραμίλαγες,
μήπως και βρεις στη μοίρα σου ρυθμό,
να 'μαι κι εγώ, μέσα σε σένα και σ' όλους,
μαύρο ρούχο –τι να φανερώσει– τα μαύρα χρόνια
που 'σκαφα απ' άκρη σ' άκρη για να βρω
στ' ανέφικτα σφυγμό;

Δεν εξαγοράζονται τα χρόνια στα χαρτιά.
Στων πατέρων τα επίμονα καλέσματα οι γιοι
και συνεχίζουν να μιλούν ανάμεσα σ' εδέσματα
αναρωτιούνται, τι ήταν και τι έκαναν
στις χρονιές που πέρασαν.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗ ΠΟΙΗΣΗ

—Μετάφραση: Γιώργος Κεντρωτής—

CHARLES BAUDELAIRE
Τέσσερα Ποιήματα

ΤΑ ΠΑΡΑΠΟΝΑ ΕΝΟΣ ΙΚΑΡΟΥ

Όσοι είναι εραστές πορνών και κάνουν τρέλες
είν' ευτυχείς, είν' φρέσκοι-φρέσκοι και χορτάτοι·
εμέ όμως μού 'χουνε τα χέρια ρέψει – κάτι
θα φταίει τ' ότι σφιχταγκάλιαζα νεφέλες...

Με των αστέρων τις φανταχτερές κινήσεις
τα βάθη τ' ουρανού γιορτάζουν φλογισμένα·
κι ενώ τα μάτια μου χαζεύουν θαμπωμένα,
δεν βλέπουν ειμή μόνο ηλίων αναμνήσεις.

Εζήτησα στου στερεώματος την άψη
ματαίως νά 'βρω πού 'ν' το τέλος, πού 'ν' η μέση·
ποιο νά 'χει, αλήθεια, μάτι πύρινο μπορέσει
εμένα τις φτερούγες να μου κατακάψει;

Ριγμένος στην ερωτική τού κάλλους δίνη
δεν θά 'χω την τιμή που πióτερο τιμάει:
στ' απύθμενα να δώσω τ' όνομά μου χάη
που μνήμα μού 'χουν με το πέσιμό μου γίνει.

ΣΕ ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΡΕΟΛΗ

Στη χώρα εκείνη, που μοσχοβολάει όλο και ο ήλιος τη θωπεύει,
σε μια σκιάδα δέντρων, σε μία πορφυρόχρωμη θολιά,
μια κρεολήν εγνώρισα με αγνώρηγα τής χάρης σκεύη
κάτω από κάτι φοινικιές που εγκρίνανε τη ραθυμία.

Ωχρο το χρώμα της, θερμό· το μελαφό της λουκ ληστεύει
το μάτι· νάζια ευγενικά με κέρδισαν με γοητεία·
ψηλή· άπιαστη στο διάβα της, σαν κυνηγήτρα που τοξεύει·
το κοίταγμά της βέβαιο, ενώ χαμογελούσε με ηρεμία.

Αν ήσασταν, Μαντάμ, στη χώρα, που της δόξας είναι η μάνα,
στις πράσινες του Λίγηρα τις όχθες ή του Σηκουάνα,
που αυτό το κάλλος σας αξίζει αρχαίες βίλες να κοσμήσει,

θα κάνατε στων σκιερών περιβόλων τα παραπέτα
και στις καρδιές των ποιητών χιλιάδες να σπαρθούν σονέτα –
και ο εσμός των βάρδων σκλάβος θά 'θελε να σας υπηρετήσει.

ΣΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ

Κάτω από φώτα γκριζοκίτρινα καμπόσα
(και πελιδνά) χοροπηδά η Ζωή και γνέθει
αστόχαστη, άνευ λόγου, ασύνετη, βιώσα.
Και στον ορίζοντα, όταν με τρανά μεγέθη

η νύχτα σκαρφαλώνει (κι είν' πελώρια νήσος)
–γλυκαίνοντας τα πάντα, ακόμα και την πείνα,
και σβήνοντας τα πάντα, ακόμα και το μίσος–
ο Ποιητής μονολογεί: «Επί τέλους! Κίνα,

ω πνεύμα... κινηθείτε τώρα, ω σπόνδυλοί μου,
και διεκδικήστε την ανάπαυση με ζέση!
Με πέπλους όνειρου κατ' εξοχήν πενθίμου

στα σώψυχα κοιμάμαι: ανάσκελα έχω πέσει,
και στα σεντόνια σας θα τυλιχτώ ν' ανέβει
ξανά η έμπνευσή μου, ω ακμαία, ω δροσερά μου ερέβη!»

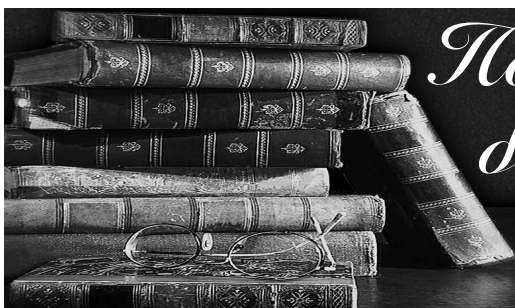
ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΣΥΜΦΟΡΑΣ

Ατάραχε αναγνώστη, ω εσύ μυαλό βουκολικό,
νηφάλιε μου άνθρωπε, αφελή και του Καλού υπηρέτη,
αγνόησε τί λέει το βιβλίο αυτό· προσέτι
δε πέτα το ως ανέγνωμο και μελαγχολικό!

Τον λόγο αν δεν εσπούδασες που λεν ρητορικό
κοντά στον Σατανά (: διδάχο ατσίδα, αν και προπέτη),
ε, πέτα το!: χαμπάρι δεν θα πάρεις πως είν' σκέτη
απάτη, αν ήδη δεν με πέρασες για υστερικό!

Αλλά αν, χωρίς να γητευτείς ή να παρασυρθείς,
το μάτι σου γνωρίζει στις αβύσσους να βουτάει,
ας με διαβάσεις! – και θα με αγαπήσεις παρευθύς.

Ψυχή περίεργη αν είσαι και που ξέρει να χτιμάει
και τον παράδεισο γυρεύει, σου παρακαλιέμαι
συμπόνα με, σπλαχνίσου με! – ειδαλλιώς σε καταριέμαι!

Ποιητικοί
διάλογοι
De Profundis

Την πρώτη Δευτέρα κάθε μήνα και ώρα 18:30'
στο Βιβλιοπωλείο De Profundis των Εκδόσεων Γκοβόστη.

Κατ' εξαίρεση, η πρώτη συνάντηση του 2016 θα πραγματοποιηθεί
τη Δευτέρα 11 Ιανουαρίου

ΟΝΕΙΡΙΚΗ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

(Ιγνάτης Χουβαρδάς, *Το φόρεμα που αλλάζει*, Εκδόσεις Οδός Πανός, Αθήνα 2015)

—Γιάννης Στρούμπας—

Ένα «Βιογραφικό σημείωμα» αποσυνδέεται από σωρευμένες γνώσεις, τυπικά επαγγελματικά προσόντα και δεξιότητες, και μετατρέπεται σε ψυχαναλυτικό οδηγό. Το πέρασμα του χρόνου, όπως αποτυπώνεται στο ανηφόρισμα της ηλικίας, συνθέτει την ψυχική ιδιοσυστασία ενός ποιητικού υποκειμένου που κατανοεί πως η χρονική παρέλευση προσδίδει στα πράγματα μίαν άλλη διάσταση, πως τα τέρατα του παρελθόντος αποκτούν κάποτε τρυφερότητα, πως τα μακρινά πρόσωπα περιβάλλονται από την αχλή μιας γλυκιάς ανάμνησης και πως ό,τι έχει πια νεκρώσει δεν αποτελεί παντοτινά φόβητρο. Την εξημέρωση κάθε ακανθώδους στοιχείου, η οποία διέρχεται από την εξοικείωση με τον έρωτα, το σώμα και τα ενδύματα που το προσδιορίζουν, πραγματεύεται ο Ιγνάτης Χουβαρδάς στην ποιητική του συλλογή «Το φόρεμα που αλλάζει».

Ήδη με τον τίτλο της συλλογής του ο Χουβαρδάς προκαλεί, μέσω της αινιγματικής του σύνταξης, μια δισημία. Είναι η μορφή του φορέματος εκείνη που αλλάζει, καθώς διαφοροποιείται η μόδα από εποχή σε εποχή, ή μήπως υπονοείται κάποιο πρόσωπο, μια γυναικεία φιγούρα, η οποία αλλάζει το φόρεμα, εκθέτοντας πιθανώς και το κορμί της στη γύμνια της αλλαγής; Όσο η απάντηση αναζητείται σε «περιφερειακά δρομάκια» διά της πλαγίας οδού, ο Χουβαρδάς διεκδικεί επίσης πλαγίως τον ερωτισμό, προσεγγίζοντας όσο πιο διακριτικά και «αδιάφορα» το ερωτικό αντικείμενο του πόθου. Κι ίσως στην προσποιητή τούτη αδιαφορία, τεχνική και τέχνασμα προσέγγισης εντέλει, παραφυλούν οι παπαδιαμαντικές οφειλές του ποιητή: «— Φωνάζω εγώ την κατσικά μου, τη Μοσχούλα!... Με σένα δεν έχω να κάμω.—», όπως θα 'λεγε κι ο βοσκός του Παπαδιαμάντη προς την κοπέλα Μοσχούλα στο «Όνειρο στο κύμα» — αν και αυτός περισσότερο ακατέργαστος και μόλις υποσυνείδητα κι ασυναίσθητα διεκδικητικός.

Το διερχόμενο, λοιπόν, το περαστικό, το άγνωστο, το άπαστο, το στοιχείο το χαρακτηριστικό από τον Χουβαρδά ως «φευγαλέο» είναι αυτό που παρέχει το ερέθισμα ώστε να δομηθεί επάνω του όλη η εκπεμπόμενη ζεστασιά από τον λογοτεχνικό κόσμο του ποιητή: τ' αηδόνια, τα γλυκά νερά απ' το ποτάμι του βουνού, το απόμερο, δηλαδή το ήρεμο, γαλήνιο σπίτι, η θαλπωρή της οικογένειας, τα μεθυσμένα λουλούδια, φυσικά το ερωτεύσιμο κορίτσι. Το κορίτσι, μάλιστα, με το χαμηλωμένο βλέμμα, με τη «νωχέλεια και αδεξιότητα στην κίνηση», το γήινο και χειροπιαστό κορίτσι χαρίζει στο ποιητικό υποκείμενο «λάφυρο» την αγνότητα και τη συστολή του. Άλλωστε, στον ποιητικό κόσμο του Χουβαρδά ο ερωτισμός εντείνεται όσο λιγότερο αποκαλύπτεται το γυμνό κορμί στο σύνολό του, όσο πιο απόκρυφο διατηρείται ή όσο η μερική του γύμνια δεν είναι παρά «Μια απλή απλότητα. / Μια φυσική φυσικότητα. / Μια γύμνια που δεν είναι γύμνια.» γιατί όσο το ξεγυμνωμένο πόδι στην καλοκαιρινή παντόφλα μοιάζει ό,τι πιο οικείο και φυσικό, άλλο τόσο προκαλεί στον ποιητικό αφηγητή ανομολόγητες ταραχές, όντας γυμνό.

Η προσέγγιση του Χουβαρδά ανάγει το ερωτικό παιχνίδι σε γεγονός πρωτίστως εγκεφαλικό, εφόσον ριζώνει στο μυαλό και καλλιεργείται με τη φαντασία. Οι άμυνες που αναπτύσσουν οι ηρωίδες του ποιητή απέναντι στο διεισδυτικό αντρικό βλέμμα προκαλούν στη φαντασία του ποιητικού υποκειμένου την αποτελεσματικότερη απογύμνωση. Μέσω ανάλογων αντιθέσεων ο ποιητής επιτυγχάνει την εκπλήρωση των στοχεύσεών του με ιδιαίτερη ένταση, καθώς η υπονοούμενη σεμνότητα ενισχύει τον ερωτικό πόθο: «Όταν θέλει να με κοιτάξει / σκύβει το κεφάλι της / στο έδαφος» παράλληλα, η συγκεκριμένη στάση καθοσιώνει το επιθυμητό κορίτσι, υψώνοντάς το ηθικά σε «Παναγιά», σε ένα επαναλαμβανόμενο, αγαπημένο μοτίβο του Χουβαρδά στο λογοτεχνικό του έργο.

Τα γνώριμα μονοπάτια που επιβεβαιώνουν όσα στοιχεία καθιστούν χυμώδη τον ποιητικό καρπό του Χουβαρδά, καθώς ενδυναμώνουν τον ερωτισμό του ποθητού πλάσματος, συνήθως νεαρής κοπέλας, δεν περιορίζονται μόνο στο μοτίβο της κόρης-«Παναγιάς». Ο έρωτας ξυπνά σε αναμνήσεις αποτυπωμένες σε εικόνες από την εφηβική ηλικία, στις «αυλές των σχολείων τις καλοκαιρινές νύχτες», όπου μια μπουκάλα «γυρίζει και ορίζει το φιλί», όπου κάποια ρούχα πετιούνται απ' τα νεανικά κορμιά, όπου ακριβώς η ίδια η αρένα των εξελίξεων μετατρέπεται από κοινή σχολική αυλή σε σχολείο ζωής. Πλάι στις ανεξίτηλες εικόνες του παρελθόντος στέκουν τα φετίχ του ποιητή, τα οποία, στην παρούσα ποιητική συλλογή, εμφανίζονται είτε σαν μια εφηβική φωτογραφία του επιθυμητού κοριτσιού είτε σαν μια κοριτσιίστικη κοτσίδα που αιχμαλωτίζει ανάλαφρη τον ποιητικό ήρωα. Η επαναλαμβανόμενη, ακόμη περισσότερο, ψύχωση απέναντι στον τύπο κοριτσιού που δελεάζει και προκαλεί ερωτικά το ποιητικό υποκείμενο, δεν τονίζει την ένταση των ψυχικών διεργασιών, ιδίως του ερωτικού πόθου, μόνο στο εσωτερικό της κάθε συλλογής, αλλά κι επανερχόμενη από συλλογή σε συλλογή αποκτά βάθος και καθίσταται μια κάπως αρρωστημένη έξη, στον βαθμό που αδυνατεί να πραγματοποιηθεί. Τη στόχευση αυτή υπηρετεί και το επίσης επανερχόμενο στη λογοτεχνία του Χουβαρδά σκηνικό των επαρχιακών πόλεων σαν τοπίο τελμάτωσης και παρακμής, το οποίο συνήθως στεγάζει σχέσεις άγονου, ευκαιριακού σεξ ή έρωτες ανεκπλήρωτους.

Η ποικιλία των ερωτικών εκφάνσεων συμπυκνώνεται στο κομβικότερο ποίημα της συλλογής με τον τίτλο «Το φόρεμα που αλλάζει», που τόσο τιτλοδοτεί την ίδια, όσο δίνει και τη λύση στην αινιγματική σύνταξη του τίτλου της. Η ποθητή κοπέλα ενδύεται με φόρεμα, το οποίο μετασχηματίζεται μαγικά: εκκινεί μαύρο, καθώς τη βρίσκει μαυροφορεμένη, μεταβάλλεται σε λουλουδάτο, όταν εκείνη ξεχύνεται στους δρόμους, στα «χαμογελαστά σπίτια της Σύρου», συνεχίζει γαλανόλευκο, καθώς «στην προκουμαία της παλιάς πόλης» το κρύο νερό της θάλασσας «καθαίρει ό,τι σκοτεινό» μέσα στον άνθρωπο, κι ίσως να καταλήγει διάφανο, εφόσον «λίγα δευτερόλεπτα/ πριν την αναχώρηση» της κοπέλας με το πλοίο της γραμμής για τον Πειραιά, «όλα γίνονται διάφανα!». Ο ερωτικός πόθος, μέσα από τους διαδοχικούς μετασχηματισμούς του φορέματος, παρουσιάζεται σε μια ποικιλία εκφάνσεων, μέσα στα αγαπημένα περιβάλλοντα του Χουβαρδά: στο περιβάλλον του ναού, όπου η ερωτική φιγούρα καθαγιάζεται στη φύση, όπου αποκτά το δροσερό της ανέμισμα, λειτουργώντας καθαρτικά, λυτρωτικά στη φαντασία του ποιητή, εντέλει, στην οποία ανατίθεται ο μετασχηματισμός του πόθου ακριβώς κατά τις διαθέσεις του ποιητικού υποκειμένου.

Κι αν η επικοινωνία με την παρελθούσα ποιητική του παραγωγή στερεώνει την ποιητική του Χουβαρδά, η επιλογική θεώρηση της ομορφιάς στο ποίημα «Τα βήματα του Ορφέα» προσοικονομεί τα μελλοντικά βήματα του ποιητή στο ίδιο μήκος κύματος. Η επένδυση, μάλιστα, της ποιητικής θεώρησης με τον μύθο του Ορφέα και την εναγώνια εκείνου ατυχή αναζήτηση της αγαπημένης του Ευρυδίκης, επιβεβαιώνει τη συνέχιση της πορείας: αφού η ομορφιά κατορθώνει πάντα να διαφεύγει, να κρύβεται, να παραμένει άδηλη, η επιδίωξή της θα 'ναι διηνεκής, σε μια διαδρομή που αξίζει για το ταξίδι, κι όχι για την ισοπέδωση του ονειρικού και του άπαστου από την υλοποίησή του. Γιατί το εξαύλωμένο άπαστο φαντάζει στόχος προκλητικότερος από την όποια προσγειωμένη κι απομυθοποιημένη ενσάρκωσή του.

Θ Ε Μ Α Τ Η
Λογοτεχνίας

Τετράμηνο περιοδικό Λογοτεχνίας,
Θεωρίας της Λογοτεχνίας και Κριτικής
Διευθυντής: ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΛΕΞΙΟΥ

ΚΡΑΤΙΚΑ ΒΡΑΒΕΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

2014

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ
ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΕΚΛΕΙΨΕΙΣ ΤΟΥ ΕΡΩΤΑ, ΑΝΑΛΑΜΠΕΣ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ

(Γιώργος Καριψιάδης, *Η αναλαμπή του δρόμου φτάνει*, Εκδόσεις Μπιλιέτο, Παιανία 2015)

—Κώστας Ζωτόπουλος—

Τα ποιήματα της πρώτης ποιητικής συλλογής του Γιώργου Καριψιάδη, με τον τίτλο «Η αναλαμπή του δρόμου φτάνει», μαρτυρούν μια αξιόλογη θητεία του στα τεχνουργεία της γλώσσας, καθώς η λιτότητα και καθαρότητα της έκφρασης, ο εσωτερικός ρυθμός του ελεύθερου στίχου κατά το μεγαλύτερο μέρος και ενίοτε η μουσικότητα και οι διάσπαρτες αμφισημίες συνιστούν δείγματα ώριμου έργου. Θεματικά επίκεντρα των ποιημάτων είναι ο έρωτας, η προσπάθεια έκφρασης, αναζήτησης και απόκτησής του, η αξία και η απώλεια της αγάπης, η ανομολόγητη αγάπη, η τοποθέτηση που ορίζει σε έναν άνθρωπο η αγάπη του άλλου, η προσπάθεια εξάλειψης των ιχνών μιας αγάπης, ο αφιλόξενος κόσμος, η αμφισημία των πραγμάτων και των λόγων.

Στο ποίημα «Χωρίς ν' ανάσω το φως», σε τρεις διαφορετικές σκηνές, του βραδινού δωματίου με τους καθρέφτες, όπου μόνος ο αφηγητής θυμάται, του καραβιού με τους συντρόφους – μια μετωνυμία της περιπέτειας της ζωής του – και του διπλανού δωματίου με την άρρωστη θεία, που παρομοιάζεται με την πρώτη σκηνή, εμφανίζονται τα αντιθετικά ζεύγη υγεία-αρρώστια, φως-σκότος, συντροφιά-ερημία, ζωή-θάνατος, σε μια σύντομη και ελλειπτική σύνθεση της ιστορίας ενός ανθρώπου, η οποία κατορθώνει να μεταδώσει τα συναισθήματα της απώλειας και της λύπης.

Παρομοίως, στο ποίημα «Όλο νυχτώνει» παρουσιάζονται τρεις σκηνές, η παροντική με τον αφηγητή στο δρόμο αυτή τη φορά, πάλι νύχτα, να αναρωτιέται για ένα αγαπημένο πρόσωπο από το παρελθόν του. Η δεύτερη σκηνή, στο παρελθόν, με εικόνες αισιόδοξες της πόλης, συμβολίζει τις ελπίδες στο ξεκίνημα της ζωής, ενώ η τρίτη παρελθοντική σκηνή, με χαρούμενες εικόνες, με την παρουσία του αγαπημένου προσώπου, δείχνει τις στιγμές της ευτυχίας, την εποχή μιας αγάπης που πλέον αποτελεί παρελθόν.

Εκφράζεται η αμφιβολία για την αγάπη του παρελθοντικού ερωτικού προσώπου και παρουσιάζεται η άκαρπη αναζήτησή του, καθώς και η αδυναμία του ανθρώπου, μέσα σε καθημερινές οικείες του εικόνες της πόλης: άναμμα βραδινών φώτων, βιτρίνες, δρομολόγια λεωφορείων («Δρομολόγιο»). Η πόλη αποτελεί μια μετωνυμία της ψυχικής κατάστασης του ανθρώπου, όπου η μεγάλη απογοήτευση, η ψυχική αναστάτωση λόγω της αναχώρησης του αγαπημένου προσώπου, μεταφέρονται σε εικόνες διάλυσης της πόλης («Αναχώρηση»).

Η κάλυψη και η απογύμνωση πραγμάτων και γεγονότων, η αποκάλυψη του ανθρώπινου προσώπου με την αφαίρεση της μάσκας του, η αναζήτηση νέων τρόπων, προκειμένου να κρυφτεί η αναπηρία και να ιαθεί η πληγή, εμφανίζονται στο ποίημα «Χωρίς μάσκα».

Το ποιητικό υποκείμενο εκφράζει το μαρτύριό του, «τα χείλη μου αναβλύζουν στίχους και αίμα», και αναφέρεται στο ποίημα ως ενσάρκωση του πολύτιμου βιόματός του παρόντος, ως απόκτηση αυτού του πολύτιμου και φευγαλέου παρόντος, στο ποίημα που αποτελεί έναν λυγμό και που η αποστολή του στον παραλήπτη είναι μια απεγνωσμένη και καθυστερημένη χειρονομία. Η απώλεια του παρόντος οφείλεται στην απώλεια της κρυφής αγάπης («Ως ποιητής»). Και εκφράζεται η αγωνία ώστε ο ποιητικός λόγος να παρουσιάσει εικόνες και αισθήματα, το μαρτύριο, το αίμα, τα οράματα, την αγωνιώδη αναζήτηση του παρόντος, του βιόματός της παρούσας στιγμής. Ενώ ο έρωτας παρομοιάζεται με σταύρωση («Στο παραλιακό καφενείο»).

Η αναπηρία, το τραύμα, η συντριβή, από σαφή ή υπολανθάνοντα αίτια πόνου, πικρίας, δυστυχίας, σε διάφορα ποιήματα της συλλογής, καταλαμβάνουν φανερά το προσκήνιο και πρωταγωνιστούν στο ποίημα «Χορευτής». Ο χορός του σωματικά συντετριμμένου ανθρώπου με

τα πολλαπλά κατάγματα, υπό την επήρεια μιας μυστηριώδους μουσικής, συμβολίζει τη συνέχιση της ζωής παρά τα ψυχικά τραύματα, όπου στο επίκεντρο της διακεκαυμένης ζώνης βρίσκεται η απώλεια του έρωτα.

Η παροδικότητα των οπτικών και απτικών εντυπώσεων επιφανειακά δείχνει το εφήμερο και το μάταιο της πραγματικής ζωής, σε ένα βαθύτερο όμως επίπεδο αποκαλύπτει, καθώς αναβλύζουν εικόνες και συναισθήματα, την ύπαρξη μιας βαθύτερης πραγματικότητας με πυρήνα την αγάπη («Σε τόπο μετάνοιας»).

Σε τέσσερις στίχους παρουσιάζεται η στοργή ως ανεξίτηλο χαρακτηριστικό του βιωμένου χρόνου, ως ανεξάλειπτο καταστάλαγμα της ψυχής, και φαίνεται μάταιη η προσπάθεια αφανισμού των ιχνών της αγάπης («Η στοργή δεν βγαίνει»). Η επίδραση της μουσικής, του τραγουδιού, ή μάλλον του προσώπου που τραγουδά, η ταραχή και η συγκίνηση που προκαλούν στον αφηγητή, στέκουν εμπόδιο στην εκπλήρωση της ευτυχίας του. («Με τάραξε το τραγούδι σου»). Η αόριστη θλίψη του ανθρώπου, ένα ανεξήγητο μακάβριο προαίσθημά του, γίνονται εύλογα και συγκεκριμένα, καθώς ζωντανεύουν στη φαντασία του εικόνες ξαφνικής βροχής στην παραλία, εικόνες του τέλους της μουσικής και του καλοκαιριού («Η ίδια σκηνή»).

Μια ερώτηση για το όριο στο οποίο φθάνει η επίδραση των οπτικών και ηχητικών εντυπώσεων από ένα καλοκαιρινό πεδινό τοπίο, ο ρεμβασμός και η ευφροσύνη που προκαλούν, εκφράζεται στο ποίημα «Ρεμβασμός από την Άνω πόλη».

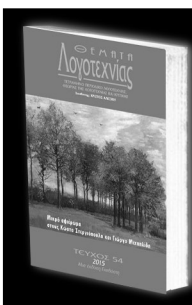
Ο έρωτας και ο θάνατος δεσπόζουν στο ποίημα «Το κουτάβι», όπου οι τύψεις του αφηγητή γιατί έδιωχνε το κουτάβι κάθε φορά που του ζητούσε να παίξουν, ένα κουτάβι που τώρα είναι νεκρό, παραμερίζονται με τη μακάβρια σκέψη ότι στο μέλλον, μετά θάνατον, θα παίξουν επιτέλους μαζί. Οι προσκλήσεις του κουταβιού συμβολίζουν τις ερωτικές προτάσεις που έχουν απορριφθεί.

Ο ανέκφρατος πόνος δεν είναι δυνατόν να ιαθεί, μια άγνωστη διέξοδος αναζητείται, ένα άνοιγμα πρέπει να επιχειρηθεί, μια κίνηση για επαφή και γνωριμία, στο άγνωστο, στο σκότος, με άσβεστη την ελπίδα, στο ποίημα «Ο ξένος».

Στον τίτλο του έργου «Η αναλαμπή του δρόμου φτάνει», το ρήμα «φτάνει» έχει τη διττή έννοια της άφιξης και της επάρκειας: αφενός η αναλαμπή γίνεται αισθητή στον άνθρωπο και, αφετέρου, αυτό είναι αρκετό ώστε να κατακλυστεί από αναμνήσεις και αισθήματα ανεκπλήρωτων πόθων και οραμάτων.

Στα ποιήματα της συλλογής παρουσιάζονται φώτα του δρόμου και της ψυχής εντός του εσωτερικού και του εξωτερικού σκότους. Άλλοτε σαφώς και άλλοτε με υποδηλώσεις, εμφανίζεται το ελλείπον σημείο του ανθρώπου, το ελλείπον πάθος, η ελλείπουσα ζωή και η ατελέσφορη αναζήτηση του ερωτικού ανοίγματος της ύπαρξης. Με αξιοπρόσεκτη λιτότητα, ευστοχία και ελλειπτικότητα, τα ποιήματα κατορθώνουν να μεταγγίσουν στον αναγνώστη τα συναισθήματα της απώλειας και της λύπης, της ελπίδας και της αναζήτησης. Δεσπόζουν τα αντιθετικά ζεύγη αρρώστια/θεραπεία, πληγή/επούλωση, αναπηρία/ίαση και σωματική δεξιότητα, απομόνωση/φυσιολογική ζωή, σκοτάδι/φως, απουσία/παρουσία, ύπνος/ξύπνημα, κάλυψη/αποκάλυψη, μεταμόρφωση/αναγνώριση.

Η έκδοση έγινε με την επιμέλεια του Βασίλη Δημητράκου, ζωγραφιές του οποίου κοσμούν το εξώφυλλο και την προμετωπίδα του βιβλίου.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ
ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ 54

Μικρό αφιέρωμα
στους Κώστα Στεργιόπουλο και
Γιώργο Μιχαηλίδη

ΘΕΜΑΤΑ
Λογοτεχνίας

Τετράμηνο περιοδικό Λογοτεχνίας,
Θεωρίας της Λογοτεχνίας και Κριτικής
Διευθυντής: ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΛΕΞΙΟΥ

ΕΦΗ ΚΑΡΑΛΕΞΗ

(Εφη Καραλέξη, *Μεταθανάτιος χαρταετός*, Εκδόσεις Γκοβόστη, Αθήνα 2015)

—Θανάσης Αγάθος—

Η ποιητική συλλογή *Μεταθανάτιος χαρταετός* αποτελεί την πρώτη επίσημη εμφάνιση της Έφης Καραλέξη στον χώρο της νεοελληνικής ποίησης, μετά από μια πρώτη, φευγαλέα, παρουσία της στην *Ποιητική αντιανθολογία* των Εκδόσεων Γκοβόστη το 1971. Η συλλογή αποτελείται από 28 σύντομα ποιήματα, που διατηρούν την αυτονομία τους, αλλά μπορούν να διαβαστούν και ως μέρη ενός οργανικού συνόλου, που δείχνει να έχει αποτελέσει αντικείμενο πολύχρονης επεξεργασίας. Οι τίτλοι των ποιημάτων είναι όλοι θεματικοί και αποτελούν πυξίδες για μια πρώτη απόπειρα κατηγοριοποίησής τους.

Ο έρωτας στο ομότιτλο ποίημα, το πρώτο της συλλογής, παρομοιάζεται με κλειστό παράθυρο, το οποίο δύναται να διανοίξει κάποιος κάνοντας άλμα και πετώντας πέτρα στο τζάμι. «Το ύστερα του έρωτα» παραπέμπει ως τίτλος στον Ελύτη, αλλά μορφικά θυμίζει ποιήματα της Δημουλά, με τον έρωτα να παρουσιάζεται *θρασύς, υπερεκτιμημένος, αποδεκατισμένος στην τελεία του* και συνώνυμος της λεηλασίας. Στο ποίημα «Μονομερής ενέργεια» υποδηλώνεται η μελαγχολική αίσθηση της ματαιώσης της ερωτικής επικοινωνίας και της έλλειψης αμοιβαιότητας στην ερωτική επιθυμία.

Το ποίημα «Μεταθανάτιος χαρταετός» έχει και κάτι από την ατμόσφαιρα της ποίησης του Σαχτούρη: η αγωνία του θανάτου, η περιέργεια αναφορικά με τη μετά θάνατον ζωή, η λαχτάρα μιας ενδεχόμενης επιστροφής στα εγκόσμια αισθητοποιούνται με την εικόνα του χαρταετού, που αρνείται πεισματικά την κάθοδο και επιζητεί την ώθηση προς τα πάνω. Το μετέωρο βήμα μεταξύ ζωής και θανάτου, μεταξύ φωτός και σκότους, αποτυπώνεται και στο «Προϊόν διαστολής»: το ποιητικό υποκείμενο, χάρη σε μια φευγαλέα διαστολή του απειθαρχου νου, βιώνει την εμπειρία της καθόδου στον Άδη ως *μιαν αίσθηση συμμετοχής σε θείο γλέντι*, όπου, ωστόσο, η χαρά είναι φαινομενική. Στις «Επιτάφιας φωτογραφίες» οι φωτογραφίες που κοσμούν τους τάφους των νεκρών εμφανίζονται ως ένα ιδιότυπο εργαλείο μνήμης, ενώ στο ποίημα «Η εκδικητριά μνήμη» η λειτουργία της μνήμης συνδέεται με μια σειρά λέξεων που διαθέτουν αρνητική συνυποδήλωση (*οσμή των πληγών, αλάτι, ιδ*) και της προσδίδουν μια επώδυνη διάσταση και συνάμα ένα σκληρό, εκδικητικό προσωπείο.

Στην «Εαρινή πτώση» οι μπότες, τα γάντια και το νοτιομένο σάλι, σύμβολα του χειμερινού εγκλεισμού, αποσύρονται μπροστά στη δροσιά της *πρώτης στις σκυταλοδρομίες των ανθέων μυγδαλιάς*. Στο ποίημα «Οι τέσσερις εποχές» η εναλλαγή των εποχών προσδιορίζεται από μια σειρά εικόνων της φύσης, που παραπέμπουν σημειολογικά στην προσδοκία, στη φθορά, στον θάνατο και στον έρωτα.

Το «Τόσο κοντά και τόσο μακριά» είναι ένα παιχνίδισμα με τα όρια της λέξης και τη δυνατότητά της να εκπληξήσει. Η λέξη *έκπληξη* είναι η αφετηρία του ποιήματος «Αμαρτωλών απορία», που απαρτίζεται από τέσσερα ερωτήματα σχετικά με την υποτιθέμενη απορία αυτών που ξαφνικά διαγράφουν από τη μνήμη τους την αμαρτωλή πτυχή τους. Στο «Απίστευτο» κυριαρχεί και πάλι το στοιχείο της έκπληξης, αυτή τη φορά για την έλλειψη ανταπόκρισης ανάμεσα στον χώρο και στον χρόνο.

Στη «Διπλοπροσωπία» κυριαρχούν οι διπολικές αντιθέσεις. Από τη μια τα σκουλαρίκια, *το ένα μπλε της θάλασσας, κόκκινο της πορφύρας το άλλο* και από την άλλη *το βλέμμα της μισό του ήλιου μισό μαύρο της νύχτας*. Οι διπολικές αντιθέσεις εμφανίζονται και στη «Δύσκολη μέρα», μόνο που εδώ αποκτούν μια υπερρεαλιστική διάσταση, μέσα από ευρεία γκάμα λαμπερών χρωμάτων, στοιχείων και χυμών

της φύσης, που διαπλέκονται και ενώνουν τις δυνάμεις τους στην προσπάθεια του ποιητικού υποκειμένου να στίψει τη νύχτα για να *στάξει μέρα*. Υπερρεαλιστικές αποχρώσεις εντοπίζονται και στο «Άνω κάτω», όπου διάφορα υγρά στοιχεία, όπως ο ορός, η βροχή, η θάλασσα, εμφανίζονται αντεστραμμένα να έρχονται σε επαφή με το ταβάνι, τα ουράνια σώματα ή τα πλοία· το ποίημα κλείνει με την κλασική φράση που χρησιμοποιείται στο τέλος των παραμυθιών, αλλά, φυσικά, αντεστραμμένη: *Και δεν έζησαν αυτοί καλά / ούτε κι εμείς καλύτερα*.

Το εκτενέστερο ποίημα της συλλογής τιλοφορείται «Στη σφαίρα του άπαστου» και δηλώνει την επιθυμία και την αγωνία της ανθρωπίνης σκέψης να κυνηγήσει και να συλλάβει το ανέφικτο. Μέσα από έντονα κινητικές εικόνες, που αφήνουν την αίσθηση της εκτόξευσης και της εισβολής, δίνεται η αναζήτηση της χίμαιρας, που διαρκώς αναβάλλεται, σταθερά μετατοπίζεται μπροστά στην κυριαρχία της λογικής και στην παγίδα της καθημερινότητας.

Η «Πρόφαση» χαρακτηρίζεται από μια διφορούμενη διάθεση και μιαν ηθελημένη αοριστία, η οποία συμβαδίζει με την κεντρική της ιδέα: η χωρίστρα στο πλάι κόβει τη σκέψη στα δύο, είναι η αιτία για τη φράση που δεν τελειώνει ποτέ, για τα συναισθήματα που δεν εκδηλώνονται. Στην «Αφιλη νύχτα» προβάλλεται η εικόνα μιας νύχτας έτοιμης και διαθέσιμης να ακούσει την οποιανδήποτε εξομολόγηση, αλλά και μιας νύχτας που κουβαλάει το φορτίο της παρακμής. Η «Ρουλέτα» είναι ένα υπαινικτικό ποίημα για την παντοδυναμία της τύχης, ενώ η «Ακέφαλη νιότη» αποτελεί ένα είδος ρέκβιεμ για τη νιότη, η οποία προσωποποιείται ως αέρια *μεθυσμένη μπαλαρίνα*, που έρχεται ορμητικά, παρασέρνει τα πάντα στο πέρασμά της, *τάζει μόνιμη ανάταση* και πλάθει χιμαιρικά όνειρα, μέχρι την τρομερή στιγμή που ο βιαστικός εραστής, ο χρόνος, την αποκεφαλίζει.

Τα τελευταία ποιήματα της συλλογής συγκροτούν μιαν ιδιαίτερη υπο-ενότητα εστιασμένη στον θάνατο και στην απώλεια. Το «Μετακόμηση για θεϊκή παρέα» είναι ένα σύντομο σχόλιο για την ανάληψη στους ουρανούς της ελπίδας *που κούρνιαζε στο χαλάκι της πόρτας*, ενώ η «Αποδημία λέξεων» είναι ένας χαμηλόφωνος αλλά σπαρακτικός θρήνος για την παντοτινή αναχώρηση της μητέρας, με διάχυτο το στοιχείο της ματαιώσης συναισθημάτων και αντιδράσεων. Το «Think Pink» διακρίνεται από τον απροσδόκητο, ελαφρώς σαρκαστικό, συνδυασμό του ανθρώπινου πόνου και της ροζ κορδέλας· το «Καρμπόν» υπογραμμίζει την έλλειψη ενδιαφέροντος και ποικιλίας που χαρακτηρίζει την ενατένιση του ουρανού μέσα από *τα παράθυρα πάντων των νοσοκομείων πασών των πόλεων*· το «Εν ριπή οφθαλμού» είναι μια εξομολόγηση προς την πεθαμένη μητέρα και ένα πικρό σχόλιο για την ταχύτητα του θανάτου· το «Βιολέτες και παιώνιες στην άσφαλο» είναι μια σκληρή απεύθυνση στη Θεία Δύναμη, η οποία κόβει ταυτοχρόνως λουλούδια για τον ουράνιο διάκοσμο και νήματα ζωής. Τα δύο ύστερα ποιήματα της συλλογής, «Στάγδην» και «Φτάνουν οι μικρές προσευχές ψηλά;» είναι εύστοχα τοποθετημένα στο τέλος, για να λειτουργήσουν συγκεφαλαιωτικά και επιλογικά, καθώς τα βασικά θέματα της Καραλέξη είναι εδώ συγκεντρωμένα: η μάταιη πάλη με τον χρόνο, οι αντιφάσεις και η γλυκόπικρη γεύση της ανθρωπίνης ζωής, η αιώρηση των εποχών, η μετέωρη πορεία των εραστών ανάμεσα στη στεριά και στη θάλασσα, ανάμεσα στη μέρα και στη νύχτα, ανάμεσα στη ζωή και στον θάνατο, η αέναη δέηση του ανθρώπου προς τον Θεό.

Η ποίηση της Καραλέξη είναι εικονοπλαστική, εύχυμη, γεμάτη κίνηση και νεύρο, απροσδόκητες συζεύξεις λέξεων και ευφάνταστες αντιθέσεις. Ο στίχος της είναι συχνά υποβλητικός και διαπνέεται από μουσικότητα, ο λόγος της είναι λιτός, μεστός και χαμηλόφωνος, το λεξιλόγιο είναι οικείο αλλά προσεκτικά επιλεγμένο, ο τόνος είναι εξομολογητικός και ενίοτε κινείται στα όρια μεταξύ της μελαγχολίας και της ευφρόσυνης διάθεσης. Ο *Μεταθανάτιος χαρταετός* της αποτελεί ένα γοητευτικό όσο και επώδυνο ταξίδι στα ενδότερα της ψυχής του σύγχρονου κατακερματισμένου ατόμου, διαπνέεται από τα στοιχεία της αμφισημίας, της υποβολής και της στοχαστικότητας και ακροβατεί στο μεταίχμιο μεταξύ φωτός και σκότους, αφήνοντας σοβαρές υποσχέσεις για ένα γόνιμο και πολύπλευρο ποιητικό μέλλον.

«Μ' ΟΛΟ ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΑΝΩ ΣΤΑ ΦΤΕΡΑ»: ΟΙ ΜΑΓΙΚΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΠΑΠΑΔΑΚΗ ΚΑΙ Η ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΙΞΗΣ

—Κατερίνα Κωστίου—

Σαράντα χρόνια ποιητικής οδοιπορίας, δώδεκα ποιητικές συλλογές ή άλλως 414 ποιήματα είναι η κατάθεση της Αθηνάς Παπαδάκη στην “Τράπεζα του Μέλλοντος” και του Παρόντος. Όπως επισημαίνει ο Α. Ζήρας, η δεύτερη συλλογή της Παπαδάκη, *Η αμνάδα των ατμών* (1980), «συνέπεσε με την αποφασιστική καμπή που σημειώνεται στην εξέλιξη της νεότερης ποίησης, αυτής που άρχισε να γράφεται γύρω στο 1970, και που την ορίζει μια διπλή προοπτική: μια μερίδα των ποιητών της γενιάς αυτής αποσύρεται σιγά σιγά από το προσκήνιο ή στρέφεται προς άλλα είδη λογοτεχνίας. Μια άλλη μερίδα συνεχίζει να είναι παρούσα, όμως με ένα τρόπο πολύ διστακτικότερο από εκείνον που χαρακτήριζε την ορμητική της είσοδο, πριν από μια δεκαετία ή δεκαπενταετία». ¹ Η διστακτικότητα αυτή έχει άμεση σχέση με τη δυνατότητα ή την αδυναμία των ποιητών αυτής της γενιάς να δημιουργήσουν ένα όραμα και ένα προσωπικό ύφος. Το προσωπικό ύφος και το διακριτό όραμα χαρακτηρίζουν την ποιητική της Παπαδάκη από την πρώτη της εμφάνιση για να την αναδείξουν σε μια εξαιρετικά ιδιότυπη και εξαρχής αναγνωρίσιμη ποιητική φωνή της γενιάς του '70.

Ισορροπώντας την ελεγειακή προδιάθεση με μια ζυγισμένα αποστασιοποιημένη θέαση του κόσμου, ήδη στην πρώτη συλλογή (*Αρχάγγελος από μπετόν*, 1974) είναι εμφανής η βιωματική καταγωγή της ποιητικής της ύλης, και η μετάπλάσή της πάνω σε αντιθετικούς άξονες, που θα δημιουργήσουν με τα χρόνια μια αντιστικτική ποιητική η οποία πραγματώνεται με συστηματικότητα. Πρόκειται για συνέργεια αντιθετικών, ως προς τη σημασία, το ύφος, τη γραμματική, τη συντακτική ή τη στιχουργική αποτύπωση, μοτίβων, τα οποία συνεργάζονται δίχως να υποβιβάζεται, και πολύ περισσότερο να αδρανεύει, κανένα, για χάρη των άλλων, όπως, για παράδειγμα, στους παρακάτω στίχους: «Ολόδροσα τριαντάφυλλα πενθούν το θάνατό τους με τ'αγκάθια», «άρτοι του σύμπαντος τώρα ας χαρούμε / πριν μας τυλίξουν σε προσόψια λινά» (ΑΟ). Όπως εύστοχα έχει επισημανθεί, η Παπαδάκη δουλεύει με τα ίδια θεματικά υλικά, χωρίς να οδηγείται στον μανιερισμό και «από συλλογή σε συλλογή προχωρεί σε μιαν ολοένα βαθύτερη και εσωτερικότερη πραγμάτευση των θεμάτων της, συνθέτοντας ένα είδος ποιητικής αυτοβιογραφίας». ² Η επιμονή με την οποία η ποιήτρια επισκέπτεται τους ίδιους ποιητικούς τόπους εξορύσσοντας από όλο και βαθύτερα στρώματα της εμπειρίας τις διαχρονικές συνιστώσες της ύπαρξης καθιστά δύσκολη την περιοδολόγηση της ποιητικής της παραγωγής. Ωστόσο, θα αποπειραθώ μια πρώτη οριοθέτηση, έχοντας κατά νου την ποιητική της αντίστιξη και της ποσόστωσης λυρισμού και ρεαλισμού, με την επίγνωση πως εφαρμόζοντας άλλα ταξινομικά κριτήρια μπορεί κανείς να τροποποιήσει το σχήμα που προτείνω, όπως συμβαίνει με όλες τις ταξινομήσεις. Με βάση τα παραπάνω κριτήρια, θεωρώ πως εύλογα μπορεί κανείς να διακρίνει στην πορεία της Παπαδάκη τις εξής ποιητικές φάσεις:

Η πρώτη φάση περιλαμβάνει τις τρεις πρώτες ποιητικές συλλογές: *Αρχάγγελος από μπετόν* (1974), *Αμνάδα των ατμών* (1980), *Γη και πάλι* (1985). Η διερεύνηση της γυναικείας ταυτότητας και κυρίως η οντολογική αποτύπωση της θηλότητας στις ποικίλες της μεταμορφώσεις είναι ο πυρήνας της πρώτης φάσης. Παρά τη συσπείρωση στο καθημερινό και οικείο, αστικό ή υπαίθριο, το πεδίο αναφοράς εκτείνεται ήδη από αυτήν την πρώτη αλλά διόλου πρωτόλεια φάση και στους αρχαιοελληνικούς μύθους, δημιουργώντας μια περίκλειστη μυθολογία με έντονη τη σφραγίδα της ιδιοπροσωπίας. Χάρη σ αυτήν την ιδιοπροσωπία μπορούν και συγκατοικούν αρμονικά η «Κυρία Μαίρη» με την «Περσεφόνη», ο εμπειρικός κόσμος, με τη συμβολική και ιστορική μνήμη. Το βιωματικό και προσωπικό χρησιμεύουν ως πρώτη ύλη και άλλοθι για τη διατύπωση μιας διαχρονικής βιοθεωρίας και στάσης ζωής, στην οποία κυριαρχεί καθώς εξελίσσεται, η αρχετυπική θηλυκή καταγωγική σύσταση του κόσμου: «Είμαι γυναίκα, κάτι / σαν / μεσάνυχτα, με το πολύτιμο σκοτάδι ακόμη ακατέργαστο.» (ΑΑ).

Στην επόμενη φάση, που εκκινεί με τη συλλογή *Ωχροτάτη έως του λευκού* (1989) η Παπαδάκη, ποιήτρια με «υψηλό τον πυρετό εκ γενετής», εξακολουθεί κάποτε να κινείται στον χώρο του οίκου, αλλά η διαδρομή είναι πάντα προς τα μέσα: «Γη του σωρού, / με τις ιδιόκτη-

τες συζύγους / και τις κοινές ερωμένες. / Θα μείνω απειρόγαμη του ψέματος / ακόμα / κι αν μετά χρειαστεί το φως / της λάμπας, να γίνει ένας ήλιος δικός μου», εξολομολογείται το γένους θηλυκού γυναικείο ποιητικό υποκείμενο

(«Ενάντια στο ημίμετρο») (ΩΛ). Και αλλού, με αφοπλιστική αυτοσυνειδησία και διόλου ακκιζόμενη: «είμαι μια κατοικίδια ποιήτρια, / δεν ξέρω τι είναι γνώση / όμως ό,τι ονειρεύομαι είναι σοφό. («Λόγος για λίγα τετραγωνικά», ΩΛ). «Κατοικίδια ποιήτρια», αλλά, θα πρόσθετα, με τις αντένες προσανατολισμένες διαρκώς στο μέσα πάθος: «Ερχομαι από μέσα μου καθώς τα όρη», θα γράψει στην επόμενη συλλογή («Χωρίς θώρακα» ΑΟ). Αυτή η δεύτερη φάση εκτείνεται ως το 2001, για να περιλάβει ακόμη τέσσερις συλλογές: *Λέαινα της βιτρίνας* (1992), *Η άγρυπνη των ουρανών* (1995), *Στη βασιλίδα του εξώστη* (1998), *Ο θάνατος και η κόρη* (2001). Χωρίς να αποβάλλεται η εμπειρική αφόρμηση και η σωματική πρόσληψη του κόσμου, σ αυτή τη φάση είναι εμφανής η θεματική διεύρυνση και η ποιητική εκμετάλλευση του μυθικού υποστρώματος της εμπειρίας με αποκορύφωμα την πολύτροπη αποτύπωση του αρχαιοελληνικού μύθου του Πλούτωνα και της Περσεφόνης στη συλλογή *Ο θάνατος και η κόρη*. Η ικανότητα της Παπαδάκη να εκμεταλλεύεται το διαχρονικό απόσταγμα του αρχετυπικού μύθου και να φυτεύει τα ζωογόνα θραύσματά του στο συγχρονικό υλικό, που κι αυτό με τη σειρά του είναι απόσταγμα της πανανθρώπινης αλλά και μοναδικής για τον καθένα βιωματικής πρόσληψης του εαυτού και της πραγματικότητας, βρίσκεται εδώ στην καλύτερή της ώρα: «Άνοιξε τον μανδύα / και την κόμισε / στις πάνω γης / τον κάτω κόσμο. / Φύση αλλάζεις όταν ερωτεύεσαι, / αλλά τη φύση του θανάτου / δεν τη μεταβάλλεις». Συγχρόνως η γλώσσα της γίνεται ολοένα και πιο ελλειπτική και άρα δραστικότερη, υπηρετώντας συχνά μια γνωμική διάσταση, αποκαλυπτική της βιοθεωρίας της: «Μπορεί έργο μακράς πνοής να γίνει το παρόν» («Ο πανηγυρικός της στιγμής» ΛΒ) «Είναι ένα πάθος και το πένθος ως την τύφλωση» («Ερώτημα που πληροφορεί» ΛΒ) «Όσο για τα καθημερινά, / δύσκολο ν' αφαιρείς διαρκώς απ' όλα / το φύλλο συκής» («Γύμνασμα ιδιοτέλειας» ΛΒ), «Εμπιστευτείτε το ανέφικτο· μόνο αυτό» («Η μελανή στροφή του Ησαΐα», ΛΒ), «Τι κόσμος θαυμάτων όταν κι εμείς απρόβλεπτοι» «Ονειρεύομαι για να μη νυχτώσω» (ΑΟ), «Εύκολο ν αναπνέεις δύσκολο να ζεις» («Άπω κουράγιο», ΑΟ), «Τα καθημερινά οι οδηγοί μας για το θαύμα» (Οι μύστες» ΒΕ), «Φεύγει ο καιρός νεράκι απλωμένο κι εγώ λιάζομαι» («Με θέα τους θνητούς», ΒΕ).

Η κριτική έχει επισημάνει την «υπαρξιακή και οντολογική προοπτική» ³ της Παπαδάκη, την «παγανιστική ατμόσφαιρα, όπου πρόσωπα, υλικά και αντικείμενα και φυσικά στοιχεία συμπλέκονται σε μια διαρκή συνομιλία, για να καταλήξουν σε ένα πολύτροπο, αλλά ενιαίο ερωτικό “εγώ”», ⁴ τον ζωικό αισθησιασμό της ποιήτριας και τη «λυρική τάση θέωσης των ταπεινών πραγμάτων», τον άρρηκτο δεσμό της πραγματικότητας με τον κοσμολογικό κύκλο «γέννηση και φθορά, έρωτα και θάνατο, άνοιξη και χειμώνα, πάνω και κάτω κόσμο, σκοτάδι και φως», καθώς επίσης και «τον αποστασιοποιητικό χαρακτήρα της γραφής» ή «τη σιβυλλική διατύπωση που έχουν αρκετές εικόνες-κλειδιά» της ποιητικής της. ⁵ Ωστόσο εδώ πρέπει να διευκρινιστεί ότι η σκοτεινότητα του εκφερόμενου λόγου δεν αφορά τη λογική των εννοιών αλλά τη σκοτεινότητα του υποκειμένου, το απρόσιτο βάθος της φυλογονίας και της φυσιολογίας του ανθρώπου που αποτυπώνεται, επεξεργασμένο ή μη, σε δύο βασικές εκβολές του ενστίκτου, την τροφή και τον έρωτα, στις ποικίλες και σύνθετες διαστρωματώσεις τους. Όπως ή ίδια επισημαίνει γράφοντας για την ποιητική της συλλογή *Η Βασιλίδα του Εξώστη*, «Ο θεϊκός κανόνας της θνητότητάς μας οδηγεί μέσω μιας καινούργιας θεματικής, του φαγητού, σ' ένα μεταφυσικό οδοιπορικό. Η τροφή, ως ανθρωποφαγία αλλά και ως τελετουργία αστικού γεύματος, παραμένει η ακροβασία ανάμεσα στο ζώο και στον άνθρωπο. Το θήραμα αναγεννάται ως άλλη ύλη για ν' αποδείξει το αέναο του κόσμου. Η φύση αποτελεί αρένα και ιερό, κι ο μόνος τρόπος προσέγγισής της είναι ο λατρευτικός». ⁶ Αυτή η συνθήκη της ζωικής φύσης αποτυπώνεται με αριστοτεχνικό τρόπο στο ποίημα «Ο στολισμός του γεύματος» (ΒΕ). Όπως έχει επισημάνει η Άννα Κατσιγιάννη,

«στο κέντρο της ποιητικής της, από την Ωχροτάτη έως του λευκού μέχρι τη συλλογή *Στη βασιλίδα του εξώστη*, συχνά απαντά ο αιφνιδιασμός, η διάλυση της λυρικής ψευδαίσθησης, μέσω της ειρωνείας και της αυτοαναίρεσης».⁷

Η τρίτη φάση ξεκινά με τη συλλογή *Με λύχνο και λύκους* (2010), και έχει μέχρι στιγμής περιλάβει άλλες δύο συλλογές: *Θαύμα ιδέσθαι* (2012) και *Κοπάδι* (2014). Σ' αυτή τη φάση ο δρόμος προς τα μέσα περνάει από τον Άλλον όχι μόνο κάτω από τη βαριά σκιά της θνητότητας, αλλά και κάτω από το βάρος της κοινωνικής εγρήγορσης: «Εδώ κυρτούται ο άνθρωπος / ναι ναι, / στ' αλλοτινά αιθεροβάμονα / παγκάκια. / Έστω με ράκη, / και πώς να γίνει / ο εαυτός του ξανά;» («Πλατεία ανάργυρη» ΘΙ). Η λεπτή ειρωνεία που υποστασιώνει την ποιητική της αντίστιξης τις περισσότερες φορές λειτουργεί υπαινικτικά, αναθέτοντας κάποτε την ολοκλήρωση της ερμηνείας στον τίτλο του ποιήματος: «Πώς διαισθάνονται / την απουσία Θεού. / Εδώ, στις οδομαχίες» («Τ' αδέσποτα»). Και αλλού: «Πηδούσε ο βάτραχος / από αστέρι σε αστέρι / μέσα στο νερό, / μηδενίζοντας τις αποστάσεις. («Καθρέφτισμα» ΘΙ). Χάρη σ' αυτήν την τεχνική, η οποία αποκτά εξαιρετική ευελιξία χάρη στην κρημνώδη ευαισθησία της Παπαδάκη, τα ποιήματα γίνονται μαγικές εικόνες, αφού η επαναπόλησή τους μετατοπίζει κάθε φορά το σημασιολογικό τους κέντρο και αναπροσανατολίζει το μεταφορικό τους εκτόπισμα. Κατορθώνεται έτσι μια από τις πιο μαγικές λειτουργίες της ποίησης: η επαναανακάλυψη του οικείου και άρα αδρανούς, η αναπαρθένευση της κορεσμένης όρασης, η πληθυντική θέαση της εμπειρίας. Κι αυτό συμβαίνει ακόμη και όταν το θαυμαστό στο οποίο συχνά πέφτει η ποιήτρια –θυμίζω ότι έχει στο συγγραφικό της ενεργητικό και επτά βιβλία για παιδιά, ενώ ήδη από την πρώτη συλλογή έχει δηλώσει: «Μόνο τα παιδιά βιάζονται τα θαύματα. / Μόνο στα παιδιά λέω την αλήθεια»– εκτρέπεται στην απομάγευση, μέσω της οποίας εμπεδώνεται ισόβιο το πένθος. Ένα άλλο χαρακτηριστικό της τρίτης φάσης είναι η επίταση του ρεαλισμού, όπου αναπόφευκτα οδηγεί η κοινωνική εγρήγορση: «Ναι αληθεύει, / ότι ο χορτασμός κι ο χαλασμός / αιώνια συστεγάζονται. / Μη σας εξαπατούν λοιπόν / όσοι υπόσχονται έξοδο. / Κι εκείνοι, / στο φαρδύ πουκάμισο / κρύβουν το αλάθητο. / Μαχαίρι και ψωμί. («Δόλια ψεύδη», ΤΚ). Η έξοδος από τον οίκο και τον εαυτό προς τον Άλλον συνεπάγεται και μια πιο αντισημιακή δόμηση της ποιητικής ύλης, η οποία συχνά εκβάλλει σε μια ασπάρουσα ανοιχτή ειρωνεία, όπως το παρακάτω ποίημα: «Τους κυνόδοντες διακρίνω / ακόμη αφανέρωτους, / σε τρυφερά ούλα βρεφών. / Είναι στιλπνοί και αιχμηροί. Καθώς τα νεογνά διάπλατα ανοίγουν τις σαγόνες / ο λύχνος του στόματος ροδίζει. / Να, στον ουρανό / ο σατανάς της πρώτης τροφής. / Τίποτε αθώο, ούτε το γάλα» (ΛΛ).

Η αντιθετική μυθολόγηση των αληθειών που υποστασιώνουν την ανθρώπινη συνθήκη γίνεται μέσα από έναν εντελώς προσωπικό, που σημαίνει εξαρχής διακριτό και αναγνωρίσιμο, αλλά και εξελισσόμενο από συλλογή σε συλλογή μηχανισμό, ο οποίος αν και είναι συνεπής σε μια προσωπική ερμηνεία του κόσμου, αναδεικνύει την ειρωνική του υπόσταση. Ο μηχανισμός αυτός στην εντελέστερη εκδοχή του δημιουργεί μια ποιητική αντισημιακή η οποία πραγματώνεται μέσα από ποικίλες και πολυεπίπεδες ειρωνικές πολώσεις, όπως οι παρακάτω: αντιποιητικά υλικά–λυρισμός, ατομικό βίωμα–αρχετυπική αναγωγή του, προσωπική εμπειρία–συλλογική αποτύπωση, χοϊκότητα και σωματική πρόσληψη του νοητού–εξαύλωση των υλικών πραγμάτων και αποπνευμάτωση των αισθήσεων, παγανισμός–χριστιανική ευλάβεια, αρχαϊκό λεξιλόγιο–καθημερινό και ενίοτε αγοραίο ιδιόλεκτο, σιωπή–παρηχητικές εκρήξεις.⁸ Ενδεχομένως, το τελευταίο δίπολο οδήγησε τον ομότεχνο της Γιώργο Μαρκόπουλο να γράψει σχολιάζοντας τη συλλογή *Η άγρυπνη των ουρανών*: «Υπάρχει μια αρχοντική μεγαλοπρέπεια προκλασικής περιόδου της Δύσης αλλά και μια “κραϊπάλη” Βυζαντίου».⁹ Κάποτε η ειρωνεία αναδύεται εύρωστη ακριβώς χάρη στην οριακό μινιμαλισμό της διατύπωσης: Χωρίς φίλους / παιδιά / εστία / αφέντη. // Χωρίς έρωτα / βιβλία / Α.Φ.Μ. // Χωρίς ίχνη / στόχους / κήπο / όπλο / στολή. // Ο Κανένας.» («Και όμως ταυτότητα» ΠΑ).

Παράλληλα, λειτουργεί καταλυτικά ένας εσωτερικός ρυθμός που δίνει ενότητα στα πιο ασύμβατα υλικά, σε ετερόκλητες εικόνες, σε αντιθετικές έννοιες, που συναίρει την αίσθηση με τον λόγο, το πράγμα με τη συμβολική του πολλαπλότητα, τον αρχέγονο μύθο με τη σύγχρονη του εκβολή. Ο ρυθμός αυτός σε συνεργασία με τη μουσικότητα του λόγου διευρύνει το σημασιολογικό πεδίο του ποιήματος: Στα μάκρη έχει ρίζες / αλλ' ανθίζει εδώ. / Θεός θνητών θαμώνας / βγαίνει στο φως φυντάνι / και λιθάρια σπάει / από την ευωδιά. / Γέρνει μυρίζει η άβουλη / την άτρωτη βουλή. / Φοβάται κάνει πίσω / κρύβεται στα βήματά της. (ΘΚ)

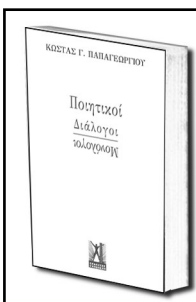
Η ποιητική πορεία από έξω προς τα μέσα και η ταυτόχρονη ανάδυση της πληθυντικότητας του Εγώ συντελείται παράλληλα με μια σταδιακή υποταγή στο τραγικό και συνειδητή απόπειρα συμφιλώσης μαζί του. Όπως σωστά έχει επισημανθεί «η έντονη κριτική διάθεση δεν εκβάλλει στη σάτιρα, δεν μεταθέτει τα πράγματα, αλλά εσωτερικεύεται, συστρεφόμενη περί μια τραγική αντίληψη της ζωής, όπου η στωικότητα, απόρροια της αίσθησης της ιστορικής κίνησης, κυριαρχεί ως ιδεολογικό χρώμα».¹⁰ Με ύφος ολοένα πιο μινιμαλιστικό, δίχως ίχνος εκζητήσης η ποίηση της Παπαδάκη συνομιλεί με τη νεοελληνική παράδοση, λόγια και δημοτική, με τη φιλοσοφία της Ανατολής, με τα βιβλικά κείμενα, με τρόπο γόνιμο και διακριτικό, μπολιάζοντας γνωστούς λογοτεχνικούς τόπους με τον λιτό λυρισμό της. Βασικό εργαλείο του ποιητικού της εργαστηρίου είναι η μεταφορά, η οποία συχνά συνεργάζεται με μια βασική τεχνική ειρωνείας, τον υπαινιγμό, για να διευρύνει το νοηματικό ορίζοντα της διατύπωσης. Η συστηματική χρήση της μεταφοράς από την Παπαδάκη αναδεικνύεται σε ιδιοσυγκρασιακής καταγωγής λειτουργία, γεγονός που επικυρώνεται θα έλεγε κανείς από τα ιδιότυπα ποιητικά αφηγήματα των βιβλίων της *Φύλλα τροφής* (2004) και *Με άλλα λόγια* (2007).

Ανυπότακτη αλλά και υποτακτική ενός πολύτροπου πάθους, εύθραυστη αλλά και οριακά ανθεκτική, πυρπολημένη αλλά και διαρκώς φλεγόμενη, λάτρης του εφήμερου αλλά και θηρεύοντας το διαχρονικό του έρμα, η ποιητική φωνή της Αθηνάς Παπαδάκη, γυμνή και ανεπιτήδευτη, ενορχηστρώνει τη βαθύτερη αγωνία της ύπαρξης, πιστή στο συμβόλαιο που υπέγραψε με τον εαυτό της, και άρα με τον αναγνώστη, σαράντα χρόνια πριν.

Στέκομαι στον καθρέφτη μου μπροστά. / Ωραία πούμαι, γέρνοντας από αγάπη / για τα πράγματα και τους ανθρώπους, / σαν πεύκο πούχει σκύψει πάνω στο γκρεμό. / Ποιος νάταν τάχα αυτός, που έτσι βαθεία με χάραξε; (ΑΜ)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Αλέξης Ζήρας, «Ένας παγανιστικός μυστικισμός», *Γράμματα και Τέχνες*, 49 (Ιανουάριος-Φεβρουάριος 1987) 23.
2. Άννα Κατσιγιάννη, «Αθηνά Παπαδάκη, *Λέαινα της βιτρίνας*, Καστανιώτης, 1992», *Πόρφυρας*, 67-68 (Νοέμβριος 1993-Μάρτιος 1994) 99.
3. Βαγγέλης Χατζηβασιλείου, «Δονούμενη ποιητική συνείδηση», *Αυγή*, 29 Οκτωβρίου 1989.
4. Βαγγέλης Χατζηβασιλείου, «Τα θαύματα του έρωτα», *Ελευθεροτυπία*, 25 Οκτωβρίου 1995, 35.
5. Αλέξης Ζήρας, «Ο έρωτας του θανάτου», *Κυριακάτικη Αυγή*, 3 Νοεμβρίου 2002.
6. «Η Αθηνά Παπαδάκη γράφει για το βιβλίο της *Στη βασιλίδα του Εξώστη*», *Διαβάζω*, 397 (1999) 61.
7. Άννα Κατσιγιάννη, «Γενεαλογώντας την ποίηση της Αθηνάς Παπαδάκη. Από την τροφή στην ανθρώποφαγία», ηλεκτρονικό περιοδικό *Ντουέντε*, 17, Ιούλιος 2012.
8. Για την αντίθεση chiaro-scuro στη συλλογή *Ο Θάνατος και η Κόρη* βλ. Άννα Κατσιγιάννη, «Η Περσεφόνη και το ρόδι», *Πόρφυρας*, 112 (Ιούλιος-Σεπτέμβρης 2004) 305.
9. Γιώργος Μαρκόπουλος, «Αθηνά Παπαδάκη, *Η άγρυπνη των ουρανών*», *Ποίηση* 6 (χειμώνας 1995) 251.
10. Κώστας Βούλγαρης, «Η αμφισβήτηση που διαρκεί», *Αυγή*, 28 Αυγούστου 2011.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Ποιητικοί Διάλογοι Μονόλογοι

www.gouostis.gr

Κείμενα δημοσιευμένα σε εφημερίδες και περιοδικά τα τελευταία δέκα χρόνια αποτελούν αυτό το βιβλίο. Μάλλον εκτενείς σημειώσεις κρατημένες στο περιθώριο κάποιων ποιημάτων που με συγκίνησαν. Ας μη διαβαστούν λοιπόν ως κριτικές αλλά ως απόρροια της ειλικρινούς πρόθεσής μου να επικοινωνήσω με νέους και νεότερους ποιητές που εμφανίστηκαν στα ποιητικά μας πράγματα τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια.

Κ.Γ.Π.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΚΟΒΟΣΤΗ

Ζ. ΠΗΓΗΣ 73 • 106 81 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ.: 2103815433

ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΟ ΤΙΠΟΤΑ: ΠΕΡΙΓΗΨΗ Σ' ΕΝΑ ΠΟΙΗΜΑ ΠΟΙΗΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΗ ΦΩΣΤΙΕΡΗ

—Ιωάννης Πανουτσόπουλος—

Με την τελευταία ποιητική συλλογή του ο Αντώνης Φωστιέρης αναλαμβάνει να μας ξεναγήσει στα «Τοπία του τίποτα». Το ποίημα το οποίο προτάσσει έχει τον τίτλο «Το γραπτό», και με αυτό το ποίημα ο ποιητής μας εισάγει στην τοπογραφία του με τους κάτωθι στίχους: «Αρχίζοντας ένα γραπτό τι θέλουμε; / Να μπορούμε στο κουκούτσι αυτού του κόσμου; / Ή να τον σπάσουμε;»

Ο κάθε ένας από τους τρεις στίχους θέτει ένα ερώτημα. Ποιος καλείται να δώσει τις απαντήσεις δεν μας είναι σαφές. Αυτό που είναι όμως βέβαιο, είναι πως τα ερωτήματα τίθενται από τη μεριά του ποιητή, ο οποίος, αφού μας ταξιδέψει από ερώτημα σε ερώτημα και από υπόθεση σε υπόθεση, θα διατυπώσει μια θέση που έρχεται να ρίξει ένα αμφίβολο φως στα ερωτήματα που υπήρξαν οι γενεσιουργές αιτίες για την ύπαρξη του ποιήματος: «Αυτό το ατέλειωτο γραπτό / Είναι το γραπτό μας».

Ως φαίνεται το ποίημα αυτό κατά τον ποιητή είναι ατελές. Καλούμαστε λοιπόν να τοποθετηθούμε πάνω σε ένα «ατέλειωτο γραπτό» επιλέγοντας ή να αποδεχτούμε τη μη αρτιότητά του ή να προσπαθήσουμε να «ολοκληρώσουμε» αυτό που ο ποιητής άφησε μετέωρο σαν μια προγραμματική θέση για το ποιητικό όλον. Μου αρέσει λοιπόν αυτή η «ταξιδιωτική οδηγία». Μου αρέσει τόσο πολύ που με οδηγεί να ετοιμάσω τις αποσκευές μου με σκοπό να περιδιαβώ στα λεκτικά τοπία του ποιητή προσπαθώντας να φτάσω στις εσχατιές του «τίποτα» διερευνώντας την πιθανότητα να εντοπίσω ανάμεσα σε αυτές τις «τιποτένιες» εκτάσεις τα αίτια και τους λόγους που κέντρισαν την προσοχή του. Φυσικά αυτό το ταξίδι δεν γίνεται με τον τρόπο που θα επέλεγε ο συγγραφέας ενός ταξιδιωτικού οδηγού, αλλά με την έγνοια που ένας ταξιδιώτης προτείνει σε φίλους του τον αγαπημένο του τουριστικό προορισμό.

Αν λοιπόν, όπως ομολογεί ο Αντώνης Φωστιέρης, ένα γραπτό είναι ένα σύμπαν από τίποτα, τότε ο αναζητητής του σύμπαντος δεν έχει παρά να διασχίσει κάποιο κείμενο, για να φτάσει κάποτε στα λευκά περιθώρια του όποιου γραπτού, και όταν αυτή η οδοιπορία φτάσει στο τέλος των περιθωρίων δεν μπορεί παρά να αρχίσει να περιστρέφεται γύρω από το γραπτό για να οδηγηθεί στο άπειρο. Επίσης ο ταξιδιώτης του απείρου δεν έχει παρά να διασχίσει το χωροχρονικό συνεχές επιβαίνοντας στο διαστημικό λεωφορείο ενός ποιητικού κειμένου ή μιας μελέτης περί της εξαγωγής ζωοτροφών προς τον τρίτο κόσμο, και αυτό θα είναι αρκετό για να τον οδηγήσει με σχετική σιγουριά και βεβαιότητα στο σπίτι του.

Να λοιπόν που ξεκινήσαμε να φυλλομετρούμε μια ποιητική συλλογή και με μεγάλη μας έκπληξη διαπιστώνουμε ότι το ταξίδι που μας υπόσχεται μπορεί να μας οδηγήσει στην ανεξερεύνητη ομάδα γαλαξιών του «τίποτα». Ουσιαστικά η ιστορία του «τίποτα» μόλις τώρα αρχίζει να γράφεται. Ότι νομίζαμε μέχρι χθες για το τίποτα δεν αποτελεί παρά την προϊστορία του. Όλα αρχίζουν από τη στιγμή που θέτουμε το ερώτημα τι κατά βάθος επιθυμούμε. «Να μπορούμε στο κουκούτσι αυτού του κόσμου ή να τον σπάσουμε;» Αυτό είναι φαινομενικά το ερώτημα, αν και κατά βάθος είναι ένα ερώτημα που εμπεριέχει και την απάντησή του. Κατά βάθος η ποίηση είναι ένα ταξίδι στο κουκούτσι, δηλαδή στον πυρήνα των πραγμάτων. Φαινομενικά αυτός ο πυρήνας μοιάζει συμπαγής και αδιαπέραστος. Στην πραγματικότητα όμως ο θρυμματισμός του δεν θα προσθέσει κάτι επιπλέον. Ο κόσμος είναι θρυμματισμένος. Η ποίηση δηλαδή είχε υπάρξει πριν υπάρξει ο κόσμος. Κατά μία έννοια η ποίηση είναι η μητέρα του κόσμου και αυτή η σοφή μητέρα γνωρίζει ότι τα πάντα πρέπει να βρίσκονται σε μια διαδικασία μετάβασης και μεταλλαγής. Είναι φανερό ότι αυτό που καταστρέφει η ποίηση από τη μία το επαναπροσδιορίζει και το επανατοποθετεί από την άλλη. Σύμφωνα με τον ποιητή τα ερωτήματα που τίθεται είναι αν μπορεί «Να εξαχνωθεί στη φαντασία / Και άφθαρτο / Ν' αναδυθεί ένα σύμπαν από λέξεις; Η άμπωτη / Ν' αφήσει πίσω της κροκάλες αισθημάτων; / Φόβους και όνειρα; (Τ' απόνερα του ύπνου εννοώ).»

Πριν αναφερθούμε στην ουσία των ερωτημάτων να επισημάνουμε πως ο ποιητής με αυτούς τους στίχους αναζητάει ένα μέρος της ποιητικής λειτουργίας στην περιοχή των ονείρων. Αυτό είναι μάλλον πιο

ενδιαφέρον από το ίδιο το ερώτημά του, που μοιάζει ρητορικό. Είναι όμως ένα ερώτημα που μας επιτρέπει να δώσουμε μια καθόλου ρητορική απάντηση. Η απάντηση αυτή μάλιστα επιβεβαιώνει τη θέση που αναπτύξαμε ότι η ποίηση είναι η μητέρα του κόσμου. Αυτή η σοφή μητέρα προίκισε με ποιητική αίσθηση όλα τα παιδιά της. Ο τρόπος που τα όνειρα επαναπροσδιορίζουν τα πάντα στη ζωή μας, ο τρόπος που ενώνουν τον «υλικό» με τον «πνευματικό» κόσμο, ο τρόπος που μας εισάγει στη σφύζουσα από ζωή επικράτεια του Θανάτου και ο τρόπος που κάποτε νεκρώνει ό,τι έχουμε μάθει να θεωρούμε ότι σφύζει από ζωή, μας αποδεικνύουν ότι κάθε «έμψυχο» δημιουργήμα έχει την ικανότητα να λειτουργήσει ποιητικά και να αντιληφθεί την ποίηση. Φυσικά αυτή την ποιητική-ονειρική αίσθηση δεν την έχουν μόνο οι άνθρωποι. Οι άνθρωποι όμως έχουν την «πολυτέλεια» να σκοτώνουν ή να αρνούνται αυτή τη μεγάλη δωρεά. Αυτό σε ό,τι αφορά τους ανθρώπους, διότι, όπως πρώτος ο Αριστοτέλης μας έκανε γνωστό, τα όνειρα δεν είναι αποκλειστικό προνόμιο των ανθρώπων. Τα πορίσματα της σύγχρονης επιστήμης επιβεβαιώνουν τον μεγάλο φιλόσοφο. Το επιπλέον ερώτημα είναι αν αυτή την ποιητική αίσθηση την έχουν μόνο τα «έμψυχα» όντα ή αν, αντίθετα, την έχουν και τα άψυχα. Αν δηλαδή ο τρόπος που κυλάει ένα ποτάμι είναι ο τρόπος που σχηματίζει την ποιητική του πραγματικότητα, ή αν ο τρόπος που ένα σύννεφο σκιάζει μια κατάφυτη κοιλάδα είναι ουσιαστικά ο τρόπος που τη σκιαγραφεί ποιητικά για να διαβάσουμε εμείς την ωραιότητα του τοπίου. Φυσικά θεωρώ σίγουρο ότι εμείς αποτελούμε το «αναγνωστικό» κοινό των μη «έμψυχων» ποιητών και αυτό θέτει το ερώτημα αν μπορεί να ισχύσει και το αντίθετο. Αν δηλαδή διαβάζαμε ποίηση στον ανθόκηπό μας, τα διαβάσματά μας θα γίνουν αντιληπτά από αυτό το ευαίσθητο κοινό; Πιθανόν κάποιος θα γελάσει διαβάζοντας αυτές τις γραμμές. Όμως είναι γνωστό πλέον ότι η μουσική του Μότσαρτ βελτιώνει τόσο την ανθοφορία όσο και την καρποφορία. Δεν φαντάζομαι ότι θα είχαμε τα ίδια αποτελέσματα διαβάζοντας στις τριανταφυλλίες μας Καρυωτάκη, αλλά θα ήθελα πολύ να πειραματιστούμε απαγγέλλοντας Άγγελο Σικελιανό ή Γιάννη Ρίτσο και Τάσο Λειβαδίτη. Αναρωτιέμαι επίσης πόσο αντιληπτή μπορεί να γίνει η ποίηση του Σαραντάρη και δεν έχω καμία αμφιβολία για τον τρόπο που μπορεί να λειτουργήσει η ποίηση του Μίλτου Σαχτούρη.

Δεν θα περιμένω όμως τα πορίσματα του πειράματός μας. Βασικά είμαι βέβαιος για την επιτυχία του αλλά θα ήθελα να συνεχίσω επιταχύνοντας τον βηματισμό μου σύμφωνα την εξέλιξη του ποιήματος που μου γεννάει αυτούς τους στοχασμούς. «Και τ' άλλα, για το αύριο που βαραίνει / Αρχίζοντας / Πάντα το ίδιο ατέλειωτο γραπτό / Μ' ένα ορμαθό / Από ρυθμούς και εικόνες. Νιώθοντας / Πως τίποτα δεν θέλουμε στ' αλήθεια – πως / Ένα γραπτό είν' ένα σύμπαν από τίποτα. Και πως...». Παρακολουθούμε λοιπόν την ποιητική άμπωτη να αποκαλύπτει ένα σύμπαν από λέξεις. Ας κάνουμε μία στάση και ας αναρωτηθούμε: Είναι τυχαίο ότι τόσο το σύμπαν όσο και οι λέξεις δεν γνωρίζουν όρια; Ότι το σύμπαν και οι λέξεις περιλαμβάνουν και περικλείουν τις πιο διαφορετικές και πιο αντικρουόμενες όψεις της ύπαρξης και της ανυπαρξίας; Ότι οι αποσιωπήσεις στην ποίηση δεν είναι κενά αλλά σημεία ενός άλλου τρόπου για να ορίσουμε τον κόσμο και ουσιαστικά για να περιλάβουμε στο ποίημα αυτό που με την ύπαρξή του θα εμπόδιζε το ποίημα να υπάρξει ως τέτοιο; Μήπως είναι κάτι διαφορετικό αυτό που μάθαμε να θεωρούμε ως κενό και μήπως δεν επιτρέπει και στο σύμπαν δια της αποσιωπήσεως να οργανώνει την απεραντοσύνη σε κάτι τόσο απροσδιόριστο και ταυτόχρονα τόσο συνεκτικό που να μπορεί να εξηγηθεί;

Αξίζει όμως να οδηγηθούμε στους επόμενους στίχους. Αποτιμώντας «το αύριο που βαραίνει. / Αρχίζοντας / πάντα το ίδιο ατέλειωτο γραπτό». Ο ποιητής εδώ δεν έχει καμία αμφιβολία. Γνωρίζει καλά το άχθος που μεταφέρει από το παρόν στο μέλλον. Νιώθει επίσης ότι στην πραγματικότητα δεν θέλουμε τίποτα. Ας προσέξουμε τη λέξη «νιώθει». Δεν λέει ότι «γνωρίζει» ούτε πως «αισθάνεται» λέει ότι «νιώθει». Αντιλαμβάνεται δηλαδή διαισθητικά ότι το πέρασμά μας από αυτόν τον κόσμο έχει ως εξέχοντα στόχο του την πραγματοποίηση του τίποτα. Με τι μοιάζει αυτό το τίποτα; Μα φυσικά με ένα ατέλειωτο

γραφτό. Ένα γραπτό που αποτελεί το γραφτό μας. Αποτελεί δηλαδή τον προορισμό μας και ίσως και το πεπρωμένο μας. Δεν είναι κάτι ένα ατέλειωτο γραπτό; Είναι άραγε τόσο μεγάλη η απόσταση που το χωρίζει από τη στιγμή που θα μπορεί να υπάρξει ώστε να το καθιστά ανύπαρκτο και να το εξορίζει στο σμήνος των γαλαξιών του τίποτα; Ή μήπως το τίποτα είναι κιόλας κάτι, οπότε ο ποιητής ακροβατεί ανάμεσα στο ελάχιστο της ύπαρξης και στο άλλο μισό της ανυπαρξίας;

Γνωρίζω ότι ο αναγνώστης αυτού του άρθρου θα επιθυμούσε μια σαφέστερη απάντηση στα θολά ερωτήματα του ποιητή. Όμως αυτή η σαφήνεια δεν μπορεί να επιτραπεί σε ένα άρθρο που ξεκίνησε από το τίποτα και συμπληρώνει ήδη την τρίτη σελίδα της ζωής του. Κάπου πρέπει να γραφεί μια λέξη που να αφήνει το κείμενο στο σημείο ακριβώς που το συναντήσαμε. Στο σημείο που ο γράφων συνάντησε ένα τίποτα και το αποδέχτηκε ως τέτοιο, γράφοντας ένα γραπτό που γέμισε με τίποτα το μεγάλο του ταξίδι στα τοπία του τίποτα και επιστρέφοντας από αυτό το ταξίδι διαπίστωσε πως όλες οι φωτογραφίες ήταν φλουταρισμένες και εστιασμένες στο τίποτα.

ΤΟ ΓΡΑΠΤΟ

*Αρχίζοντας ένα γραπτό τι θέλουμε;
Να μπορούμε στο κουκούτσι αυτού του κόσμου;
Ή να τον σπάσουμε;
Να εξαχνωθεί στη φαντασία
Και άφθαρτο
Ν' αναδυθεί ένα σύμπαν από λέξεις; Η άμπωτη
Ν' αφήσει πίσω της κροκάλες αισθημάτων;
Φόβους και όνειρα; (Τ' απόνερα του ύπνου εννοώ.
Και τ' άλλα, για το αύριο που βαραίνει) Αρχίζοντας
Πάντα το ίδιο ατέλειωτο γραπτό
Μ' ένα ορμαθό
Από ρυθμούς και εικόνες. Νιώθοντας
Πως τίποτα δεν θέλουμε στ' αλήθεια – πως
Ένα γραπτό είν' ένα σύμπαν από τίποτα. Και πως*

*Αυτό το ατέλειωτο γραπτό
Είναι το γραφτό μας.*

ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗ ΠΟΙΗΣΗ

—Μετάφραση: Χρύσα Σπυροπούλου—

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Μεσοút Σενόλ, 1957

Η ΑΓΑΠΗ ΕΠΙΒΙΩΝΕΙ

Τα αισθήματα βρίσκονται παντού
Δράκοι και άστρα διασχίζουν τα ουράνια
Στην κατάλληλη στιγμή οι λέξεις αγγίζουν τις καρδιές
η μουσική αντηχεί σε κάθε γωνιά
κι εμείς αναζητούμε τη συντροφικότητα, ο ένας στον άλλον,
λεπτές χειρονομίες κινούνε τα μαγικά ραβδιά
για να γίνουν όλα υποφερτά
οι ερωτευμένοι τραγουδούν
και ο έρωτας δέχεται τους πόθους
έτοιμος για κάθε αναποδιά
ακόμα και το πεπρωμένο του Αδάμ και της Εύας
είναι σφραγισμένο
απλώς η αγάπη επιβιώνει παρ' όλα τα απρόοπτα

ΑΓΑΠΗΜΕΝΗ ΛΕΒΑΝΤΑ

το δέρμα σου λάμπει στο φως
χρωματισμοί μαβιοί περνούν

εδώ κι εκεί
εικόνες αγάπης
μαζί με τα όνειρα
πόθοι που δεν καταλαγιάζουν
σύντομα
θα συναντηθούμε
θα αναμένουμε
το μυστήριο
θα κερδίσουμε χρόνο
από τις ανάσες
κύματα από λεβάντες
το Μάρτιο
οι αισθήσεις μας ενώνονται
δέχομαι τα άνθη σου, αγαπημένη,
οι ανάσες μας
ορίζουν
απομακρύνουν
την πιο έντονη αδυναμία
μιας σπάνιας
αγαπημένης λεβάντας

*Τέσσερις
Εποχές*
ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
2016

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Γιώργος Μπλάνας

Το ημερολόγιο αυτό φιλοδοξεί να προσφέρει ένα χρόνο γεμάτο λόγο και εικόνα, γιορτάζοντας τα 90 χρόνια πνευματικής δραστηριότητας των Εκδόσεων Γκοβόστη.

Μια μικρή ανθολογία ελληνικών ποιημάτων με θέμα τον ετήσιο κύκλο και παράλληλα ένα μικρό άλμπουμ εικόνων από τα έργα των πρώτων φυτολόγων.

www.govostis.gr

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΚΟΒΟΣΤΗ

Ζ. ΠΗΓΗΣ 73 • 106 81 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ.: 2103815433

Καβαφικά

—Γ. Νίκας—

1

Πριν καιρό μια συγγραφέας παρουσιάζοντας το μυθιστόρημά της συμπεριέλαβε στους «κοσμοπολίτες» λογοτέχνες τον Καβάφη. Την αντίληψη αυτή έμοιασε να υιοθετεί το ακροατήριο. Ανταποκρίνεται όμως στα πράγματα; Ας μου επιτραπεί να προβάλω μερικές αντιρρήσεις.

Κατ' αρχήν ποιος είναι κοσμοπολίτης; Κάποιος που όχι μόνο έχει ζήσει μακριά από τον τόπο του αλλά και έχει αφομοιώσει ξένες κουλτούρες, ξένο τρόπο συμπεριφοράς παράλληλα μ' αυτόν του τόπου του. Αλλά δεν φτάνει αυτό για να είναι και το έργο του κοσμοπολίτικο. Πρέπει να έχει εμφανώς επηρεασθεί από μια ή περισσότερες ξένες κουλτούρες. Η περίπτωση της *Ερόικας* του Πολίτη είναι ένα καλό παράδειγμα. Επίσης, μεταξύ αρκετών άλλων, τα διηγήματα του Θράσου Καστανάκη και, από τους νεώτερους, δύο ή τρία πεζογραφήματα της Σώτης Τριαντάφυλλου.

Ο Καβάφης μπορεί σίγουρα να χαρακτηριστεί κοσμοπολίτης. Έζησε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του σε μια κοσμοπολίτικη κοινωνία, την αλεξανδρινή, καθώς και αλλού εκτός Ελλάδας. Ήξερε καλά αγγλικά, ήταν γνώστης της αγγλικής λογοτεχνίας, και κυρίως δεν είχε τον επαρχιωτισμό των αυτοχθόνων που δεν έχουν ξεμυτίσει από το καβούκι τους. Πόσο αυτό επηρέασε, ή έστω είναι αισθητό στο έργο του;

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του καβαφικού έργου είναι ο ελληνοκεντρισμός, και μάλιστα ο χριστιανικός ελληνοκεντρισμός στο μέτρο που αποτελεί συστατικό του ελληνικού γίγνεσθαι. Ένας ελληνοκεντρισμός που ξεκινάει από τη σύλληψη της ελληνικότητας ως διαχρονικής έννοιας η οποία καλύπτει όλη την ελληνική ιστορική περίοδο, από τον Όμηρο ως σήμερα, περνώντας από την ελληνοισλαμική Μέση Ανατολή, ελληνικό καινούριο κόσμο, μέγα [Στα 200 π.Χ.] και το Βυζάντιο.

Κατά πόσο αυτή η αντίληψη συμβιβάζεται με την ιστορική πραγματικότητα είναι άλλη υπόθεση. Γιατί βέβαια ο μεν κλασικός ελληνοισλαμικός δεν έχει σχέση με τη χριστιανική θρησκεία, το δε Βυζάντιο έχει ως μόνο κοινό γνώρισμα με τον ελληνοισμό τη γλώσσα.

Δεν χρειάζεται μεγάλη προσπάθεια για ν' ανακαλύψει κανείς στην ποίηση του Καβάφη αυτή την ελληνικότητα. Το ελληνικό ιδεώδες την διατρέχει. Η Αντιόχεια καυχιέται ότι είναι πόλις αρχαιοθεν Ελληνίς. Οι πολεμήσαντες υπέρ της Αχαϊκής Συμπολιτείας θα είναι υπόδειγμα για τις επόμενες γενεές. Η Κρατησίκλεια κρύβει τον πόνο της που θα αποχωριστεί τον γιο της γιατί δεν πρέπει να τους δει κανείς ανάξιόν τι της Σπάρτης ποιούντας. [Αγε, ω Βασιλεύ των Λακκαυδαιμονίων]. Ο Αντίοχος υπήρξεν έτι το άριστον εκείνο, Ελληνικός, ιδιότητα δεν έχει η ανθρωπότης τιμιωτέραν. [Επιτύμβιον Αντιόχου, Βασιλέως της Κομααγηνής]. Ο Ηγεμών εκ Δυτικής Λιβύης πήρε όνομα ελληνικόν, ντύθηκε σαν τους Έλληνας έμαθε απάνω κάτω σαν τους Έλληνας να φέρεται, αλλά έχει κουβέντες στοιβαγμένες μέσα του γιατί ξέρει πως τα ελληνικά του δεν είναι στο ύψος των «απαίσιων» Αλεξανδρινών, που θα τον έπαιρναν στο φιλό αν τον άκουγαν να μιλάει. Ο Οκτάβιος θα υμνηθεί εν λόγω ελληνικό, που είν' ο φορεύς της φήμης [Εν Δήμω της Μικράς Ασίας]. Τα παραδείγματα είναι άπειρα.

Κι όσο για τη χριστιανικότητα, το μένος κατά του Ιουλιανού είναι η καλύτερη απόδειξη. Χωρίς να αγνοούμε ποιήματα όπως το *Στην Εκκλησία, Μιχαήλ Κομνηνός, Δέησις, Ιγνατίου Τάφος κ.α.π.*

Η Ρώμη, που παρεμβάλλεται χρονολογικά σ' αυτή τη διαδρομή «αρχαιότητα, ελληνοισλαμική περίοδος, Βυζάντιο – εμφανίζεται περιθωριακά στο καβαφικό έργο, ιδωμένη από μακριά [Δημητρίου Σωτήρος], σαν απειλητική αντήχηση [Δαρείος], και συχνά σε συνδυασμό με το ελληνικό στοιχείο [Εν Δήμω της Μικράς Ασίας]. Κι εδώ τα παραδείγματα περισσεύουν.

Πώς λοιπόν μπορεί κανείς να μιλήσει για κοσμοπολιτισμό στο δίστηλο οικοδόμημα της ελληνικότητας και της ορθοδοξίας, που έχει ως διάσπαρτο υπόστρωμα τον ηδονισμό; Έναν ηδονισμό με επίκεντρο την μυθοποίηση του εφήβου.

2

Ο έφηβος διατρέχει απ' άκρου εις άκρον το καβαφικό έργο, είτε υπό την εξιδανικευμένη μορφή ιστορικών ή ψευδοϊστορικών προσώπων [όπως ο εξαίσιος Καισαρίων που δυο φορές ερεθίζει τη φαντασία του ποιητή, μια στο ομώνυμο ποίημα και μια στους *Αλεξανδρινούς Βασιλείς* – και τα δυο αριστουργήματα] είτε ερωτικών συντρόφων. Κι ενώ στην πρώτη περίπτωση πρόκειται κατά κανόνα για βασιλείς [*Καισαρίων, Οροφέρνης*], πλουσιόπαιδα [*Ευρίωνος τάφος*], ακόμα και θεούς [*Ιωνικόν*], στη δεύτερη είναι καθημερινοί, λαϊκοί ως επί το πλείστον τύποι [*Ο Καθρέπτης στην είσοδο, Ρωτούσε για την ποιότητα, Μέρες του 1909, '10 και '11, Ωραία λουλούδια κι άσπρα, Μια νύχτα κ.α.π.*]. Αναρωτιέμαι γιατί. Μήπως αφήνεται να εννοηθεί ότι η σοδομία απαντιέται στα χαμηλά κοινωνικά στρώματα, σε αντίθεση με την ψηλή κοινωνία. Ένα είδος κοινωνικού άλλοθι, δηλαδή. Ή, αντίθετα για να τονισθεί η διαφορά ανάμεσα στην αγοραία και την άδολη ερωτική σχέση. Ένα ακόμα μυστήριο, από τα πολλά, της καβαφικής ποίησης.

3

Ο ερωτισμός είναι διάχυτος στην ποίηση του Καβάφη. Από μια ορισμένη περίοδο, γύρω στα 1920, κι έπειτα, αποτελεί, θα' λεγα, την πρώτη της ύλη. Μήπως θα' πρεπε να αναζητηθεί και σε ποιήματα που εκ πρώτης όψεως μοιάζουν να τον αποκλείουν; Ας πάρουμε τους *Βαρβάρους*. Ένα ποίημα –ανάλογα με την οπτική γω-

νία από την οποία θα ιδωθεί— ιστορικό, πολιτικό, φιλοσοφικό, ακόμα και κοινωνικό [υπό την έννοια ότι μιλάει για μια κοινωνία σε παρακμή, έτοιμη να καταρρεύσει]. Θα μπορούσε να προταθεί και μια άλλη, ανορθόδοξη, ανάγνωση.

Αν στα ποιήματα της τελευταίας περιόδου η ομοφυλοφιλία του Καβάφη εκφράζεται χωρίς αναστολή, διατυμπανίζεται θα 'λεγα, δεν συμβαίνει το ίδιο και με τα προηγούμενα. Οι Βάρβαροι γράφτηκαν μεταξύ 1896 και 1904 [βλ. έκδοση Ικάρου], σε μια εποχή δηλαδή που η ομοφυλοφιλία εθεωρείτο όνειδος, ιδίως σε μια κλειστή κοινωνία όπως η ελληνική της Αλεξανδρείας.

Ας δούμε το ποίημα από πιο κοντά. Έχουμε μια πολιτεία που περιμένει τον ερχομό των Βαρβάρων, τους οποίους ετοιμάζεται να υποδεχθεί όχι ως κατακτητές αλλά ως λυτρωτές. Ο αυτοκράτορας κάθεται στις πόλεως την πιο μεγάλη πύλη... φορώντας την κορώνα, οι ύπατοι εβγήκαν ...με τες κόκκινες, τες κεντημένες τόγες, στολισμένοι με αμέθυστους, δαχτυλίδια και γυαλιστερά σμαράγδια. Δηλαδή στολίδια που συνήθως συνδυάζουμε με τη γυ-

ναίκα. Δεν θα 'ταν ίσως υπερβολή να θεωρηθεί ότι η πολιτεία αντιπροσωπεύει το θηλυκό στοιχείο στο ποίημα, ενώ οι Βάρβαροι εξομοιούνται με την αντρική, ωμή ρώμη. Και ότι πρόκειται, σε τελευταία ανάλυση, για επικείμενο βιασμό.

Κι ας μπούμε στη νοοτροπία του κρυφού ομοφυλόφιλου, που δεν τολμάει να δοθεί στο πάθος του από το φόβο της κοινωνικής κατακραυγής. Ο δήθεν βιασμός του από έναν βάρβαρο δεν θα 'ταν απλώς «μια κάποια» αλλά η ιδανική λύση. Μια λύση που θα συνδύαζε τον παραδομό στην «έκνομη ηδονή» με τη διαφύλαξη του καλού ονόματος. Εξ ου και η ανησυχία και σύγχυσις όταν έρχεται η πληροφορία ότι δεν υπάρχουν βάρβαροι.

Ξέρω πως η ερμηνεία αυτή ξενίζει, μπορεί να θεωρηθεί αυθαίρετη. Αλλά ένα από τα χαρακτηριστικά κάθε αξιόλογου λογοτεχνικού έργου είναι η πολυσημία του [ας θυμηθούμε με πόσους διαφορετικούς τρόπους μπορεί να παιχθεί, λ.χ., ο Άμλετ].

Που στην συγκεκριμένη περίπτωση αφήνει νομίζω περιθώρια για προσέγγιση έξω από την πεπατημένη.

ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΟΜΟΡΦΙΑ

(I)

Αφύσικοι οι νόμοι της ζωής
Της ύλης το μπαλάντζο ανατρέπουν

Και πρέπει να περνάς πάνω από νάρκες
Με μέλη αποδημητικά
Πατρίδα αρτιμελή αναζητώντας

Με σκυλοπνίχτες που στη λύσσα σου
Περάσανε λουρί
Να μη γαβγίζεις άλλο τη σκιά σου
Κι ας περιμένει ο κέρβερος
Κουνώντας την ουρά

Πριν ανεβεί ο βουβοπόταμος
Ως το λαιμό του Έβρου
Πιει νερό γλυκό μέχρι σκασμού η πίκρα
Και ξεβραστεί με τα πνευμόνια κόσκινο

Θέλει τον τρόπο του
Να βγεις σε άγνωστες ακτές
Σε Αμερικές που τις περιμένεις Ινδίες

(II)

Σε γλώσσα μακρινή
Και αταξίδευτη
Τώρα προσεύχεσαι
Της Ερυθράς ν' ανοίξει το κορμί
Πέρα να κάνουν τα νερά
Να περπατιέται ο κόσμος

Φυγής εξάνθημα αιμορραγικό
Με τ' άστρο του κυνός θεριεύει
Και δε σ' αφήνει δέρμα να κρυφτείς
Σε μιας ζωής τετράποδης το δέμας

Θνητών πανίδα ημίαιμη
Του ήλιου αλαφιάζει το κορμί
Με τόσο στριμωξίδι στα ουράνια
Ναύλοι δυτών που μάζεφαν
Σφουγγάρι όλο το φως
Και φτύνουνε κατάμουτρα τη γη

Μ' αφρούς από τον καταποντισμό τους

Με τα καλά τους βούτηξαν
Να πιάσουν το σταυρό
Μπας κι αγιαστούν τα ύδατα
Τίμιο ξύλο που μπατάρει προς το άτιμο
Τραμπάλα με κορμιά που όλο βαραίνουν
Στο ζύγι της φυρονεριάς

Τυμπανιαία σώματα ταμπούρλα της σιωπής
Αποφορά μιας άμπωτης
Που δε τη διώχνει το μελτέμι

Πώς να χωρέσει στο απέραντο
Τόση μικρόβια ζωή

(III)

Βγάξαμε όλη τη νύχτα στον αφρό
Εκείνους που δεν πιάσανε
Στα χέρια τους στεριά

Πόση φουρτούνα σήκωσε
Το κήτος της ανάγκης
Και τρέξαμε μαρίδα εμείς
Στα πιο ρηχά της σάρκας

Τώρα νησιά αφρίζουνε στο πέλαγος
Ανάστροφοι βυθοί όσων σαλπάρανε
Στης ορυκτής τους ράτσας το ταξίδι
Και πήρε να μπλαβίζει το γλαυκό

Νεκροί που χόμα δεν κρατήσανε
Τους άδειασε η θάλασσα
Άμμος κλεφύδρας σε ακτές
Ανάσκελη να λιάζεται η λήθη των πραγμάτων
Τόπος αναφυχής όσων μπορούν
Στο σώμα να πιστεύουν

Κάνεις ωραίο μαύρισμα τέτοια εποχή
Με τόσους ήλιους που μεσουρανούν
Όσο βαστά το μάρκο μας
Σε χρόνους Εγγύς Δύσης

ΘΩΜΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

ΜΙΑ ΝΕΑ ΓΛΩΣΣΑ ΓΙΑ ΕΝΑΝ ΝΕΟ ΚΟΣΜΟ

(Δημήτρης Αγγελής, *Ένα ελάφι δακρύζει πάνω στο κρεβάτι μου*, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2015)

—Τιτίκα Δημητρούλια—

Είκοσι χρόνια θα κλείσει σε λίγο ο Δημήτρης Αγγελής στην ποίηση, αφού το πρώτο του βιβλίο εκδίδεται το 1998. Είκοσι χρόνια και πέντε συλλογές, προς το παρόν, συν κάμποσα πεζά, λίγα διηγήματα και πολλά δοκίμια, μετρημένες μεταφράσεις. Στους παροικούντες την Ιερουσαλήμ, είναι γνωστός ως δραστήριος διανοούμενος, με περιοδικά και άλλα της ποίησης και περίξ αυτής (όλα χωράνε μέσα). Με κάποιο τρόπο, λίγο παράδοξο λίγο λογικό, προσμετρείται στις νέες φωνές του 2000 (που μοιάζει κι αυτή όσο περνά ο καιρός μακρινή, προσφέρεται για συνολικές αποτιμήσεις και, γιατί όχι, αναθεωρήσεις). Από τότε τον διαβάζω και δεν είχα καταφέρει να γράψω αναλυτικά γι' αυτόν ως σήμερα – κάθε φορά κάτι συνέβαινε, περνούσε ο καιρός και μετά πάλι το ίδιο στο επόμενο και έμεναν μόνο οι σύντομες αναφορές. Είμαι χαρούμενη λοιπόν που γράφω για το τελευταίο του αυτό βιβλίο, *Ένα ελάφι δακρύζει πάνω στο κρεβάτι μου*, το πιο ώριμο, το πιο ολοκληρωμένο, νομίζω, της ποιητικής του πορείας, καθώς λειτουργεί με τρόπο ολοκληρωτικό τόσο ως προς την αναφορά του στον κόσμο όσο και στην ποιητική τέχνη.

Τον τελευταίο καιρό, πολύ προβληματίζομαι τι σημαίνει γράφω για ποίηση, για ποιήματα, για ποιητές. Νομίζω ότι και η κριτική περνάει κρίση, χάνει τα λόγια της, μένει μετέωρη, όχι αφηρημένα και μεταφυσικά, αλλά στο επίπεδο των υποκειμένων που την ασκούν. Δεν είναι παράξενο να γκρεμίζεται συθέμελα ο κόσμος γύρω μας κι εμείς να διατηρούμε τις βεβαιότητές μας σε επίπεδο λόγου; Αυτή τη διερώτηση, μου την παρόξυνε ακόμη περισσότερο η ανάγνωση του βιβλίου του Αγγελή – και ορισμένων ακόμη, στα οποία θα επανέλθω. Η αιτία είναι πολύ απλή: αισθάνθηκα ότι διαβάζω έναν λόγο που επιχειρεί να συλλάβει το καινούργιο στην ολότητά του, αν και εφόσον η ολότητα αυτή υπάρχει σε μορφή πέραν των θραυσμάτων, ή δι' αυτών εν πάση περιπτώσει: έναν πολύπλοκο λόγο για την πολυπλοκότητα που μας περιβάλλει, κατεδαφίζοντας και ξαναχτίζοντας βεβαιότητες δέκα φορές, εκατό φορές στο πέρασμα της μέρας, στο γύρισμα της νύχτας – αυτής

της νύχτας που είναι ο κατεξοχήν χρόνος στην ποίηση του Αγγελή: έναν αινιγματικό και μαζί καθάριο και μουσικό λόγο για μια αινιγματική εποχή που ένας θεός ξέρει πότε το περίγραμμά της θα λαγαρίσει.

Τείνω να καταλήξω με όλο και μεγαλύτερη βεβαιότητα στην άποψη ότι η κριτική της ποίησης βασίζεται σε επιστημονικά -; εργαλεία για να μεταδώσει την πλέον προσωπική αίσθηση. Πέραν της πρόθεσης του ποιητή, ποιος θα πει με σιγουριά ποια εικόνα κρύβεται πίσω από το δακρυσμένο ελάφι – το οποίο, επιπροσθέτως, είναι γνωστό πως δακρύζει μα δεν κλαίει; Οι εικόνες της κινεζικής και της ιαπωνικής ποίησης, η συμβολική του εβραϊσμού, οι μύθοι, ο Ανατόλ Φρανς, μια άλλη ιστορία; Ποιος θα διερμηνεύσει ορθά –και τι σημαίνει ορθά, εντέλει;- τη Μαρία, την οποία ως Παναγία και απρόσιτη κυρά του ονείρου και του εφιάλη του αναζητεί ο ποιητής, ονόματι Δημήτρης επιπλέον; (Αναρωτιέται κανείς αν υπάρχει εντέλει καλύτερη απόκρυψη από την αναφορά του ονόματος).

Μένει να πω τι διαβάζω εγώ στο βιβλίο του Αγγελή λοιπόν, κι εσείς να έρθετε μετά να διαβάσετε τα δικά σας. Διαβάζω μια απόπειρα να καταγραφεί η παγκοσμιοποίηση, με όλη την αθλιότητά της και το όποιο, αν υπάρχει, μεγαλείο της, με όρους ποιητικούς, αν μπορεί αυτό να ειπωθεί αλλά και να γίνει: να εκταθεί ο τόπος, να περιλάβει τη στέπα και την τούντρα, τα Κανάρια νησιά και την Αργεντινή, τους δρόμους της Αθήνας και τις αποβάθρες του Πειραιά, στα βουνά και τα λαγκάδια παντού, τους σκοτεινούς δρυμούς και τα ισκιωμένα δάση της πραγματικότητας και του ονείρου, και ό,τι άλλο διαβάζει κανείς στις γραμμές κι ανάμεσά τους: να βαθύνει ο χώρος, να φτάσει στον πυθμένα της θάλασσας, όπου τα λαμπερά ναυάγια, να γίνει τρισδιάστατος, να παρουσιαστεί ανάγλυφη η κίνηση των όντων, ανθρώπων, ζώων και πραγμάτων, να αναληφθεί ως τους ουρανοί ό,τι εντός κι ό,τι εκτός, η αίσθηση και το αίσθημα, το ρίγος ή το τραύμα, η πίστη και η δυσπιστία: ή αλλιώς με λόγια του ποιητή

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

ΓΚΡΙΖΟΣ ΟΥΡΑΝΟΣ ΜΑΡΤΙΟΥ

I

κάθε άνοιξη κάνω ξανά την κηδεία του εαυτού μου.
κηδεύω τις άλλες τις προηγούμενες ανοιξίεις
κηδεύω αυτή την άνοιξη που δεν είναι σαν τις άλλες
κηδεύω τον εαυτό μου την άνοιξη
για να σουρθώ μέσα στο σώμα μου το καλοκαίρι
να αρπαχτώ από το ξεραμένο του τομάρι το φθινόπωρο
και το χειμώνα πεισματικά να επιμείνω στο φάντασμα
του καταναγκασμού μου.
ναι. ο χειμώνας θα μπορούσε να έχει την απόλυτη ελευθερία
την ύπαρξη στην απεραντοσύνη
του μογγόλικου οροπεδίου τον καλπασμό
των μαλλιαρών στολισμένων αλόγων τα λόγια
των τραγουδιστών μίας άλλης εποχής αφηγητών.
αλλά.
εκεί στο τέλος του χειμώνα μέσα στην κούραση τον κάματο
της προγραμματισμένης καθημερινότητας
ένα αστέρι μπορεί αίφνης να αστράφει στον ουρανό
της κούπας οίνου που πίνουμε
μοναχικά μαζί
και η λάμψη του άστρου να μας ξεστρατίσει
σε παλιά μονοπάτια οδηγώντας για να τα ανοίξουμε ξανά.
χρέος μας αυτό το άνοιγμα. Τα μονοπάτια σχεδόν έκλεισαν
από κλαδιά και φτέρες.
μέρος του χρέους η εγκατάλειψη.
ξανά και ξανά κάθε χρόνο κηδεύουμε
αυτό εκεί που προϋπήξαμε και πίσω το αφήνουμε
ένα έκδυμα στο σχήμα του ένα μοναδικό έκδυμα
διαφορετικό καθένα από τ' άλλα πολλαπλό.
το θάβουμε σε τελετή μέσα στα χόρτα το αφήνουμε στον στιλβωμένο

μίσχο του ξερόχορτου που ξεριζώσαμε και πάνω του
ήταν κολλημένο
το θάβουμε στην άμμο στη θάλασσα το ρίχνουμε.
στο δρόμο συναντάμε γυναίκες να κρατούν μπουκέτα
αγριολούλουδα στα χέρια με όφη περισυλλογής.
αργά και βασιανιστικά αρχίζουμε να ξεχερσώνουμε τους δρόμους.
κείνται στον ενδιάμεσο χώρο του μισοανοιγμένου.
κάτω απ' το χώμα σε μυριάδες πλάσματα κοιμάται η άνοιξη.

ΔΕΙΛΙΝΟ

XIV

ένα κομμάτι της πλαγιάς φηλά ήταν γυμνό.
το ζέσταινε ο ήλιος πριν τη δύση του.
καθώς προς το ξέφωτο στρεφόμενοι
ένα αλεπουδέλι το 'βαλε στα πόδια να χωθεί
στις φτέρες του βουνού.
είχαν πια ωριμάσει τα βατόμουρα. τα τσάκωνα
από το άλογο και τα 'χωνα δυο-δυο στο στόμα.
καθένα είχε τη δική του γεύση.
ακόμα και τα διπλανά. πιο ξινό. πιο γλυκό.
γλυκύπικρο.
βρήκαμε κούμαρα κοντά στη θάλασσα.
στην παραλία κάτω από τα δέντρα ο ύπνος
το θυμιατό της ηδονής
μας βάραινε τα βλέφαρα.
μη φεύγεις Όνειρε από τα μάτια μου
και μη μ' αφήνεις στον Ύπνο μόνη
θέλω για λίγο απόψε μαζί σου να πετάξω
πάνω από στεριές και από νερά
πάνω από θάλασσες και από βουνά.

ΦΟΙΒΗ ΓΙΑΝΝΙΣΗ

Όλοι κρύβουμε μια ανάληψη μέσα μας
 με αερόστατο, πυρφόρο άρμα ή φωτοβολίδα
 με χελιδονόφαρα, κενταύρους και μουσική ακορντεόν
 η δικιά μου περιλαμβάνει έναν σταχτογάλαζο άνθρωπο,
 διχαλογένη και με ημίψηλο
 που κρατάει στην αγκαλιά του ένα πρόβατο
 εκείνο πηγαίνει σε τόπο χλοερό – για μένα είναι
 που φοβάμαι.

Την ίδια ώρα, τεντώνεται κι ο χρόνος, τρίζει σαν το τόσο δραστικά ειρωνικό αόρατο σκοινί της επερχόμενης έμπνευσης του ποιητή, που γράφει και γράφει και γράφει νοερώς ένα ποίημα χωρίς να το ξέρει. Μπαινοβγαίνει η Ιστορία της οικουμένης, σκοντάφτει πάνω στα άπειρα οστά που τη γεννούν, σταματά μπροστά σε εκείνα των ποιητών, των καλλιτεχνών, των δολοφονημένων και των αυτοκτόνων – μπορεί και όχι. Μπροστά της στέκουν οι μικρές ιστορίες, οι ανθρώπινες ζωές που συνεχίζουν και μες στον πιο μεγάλο χαλασμό. Μεταμορφώνονται από τον λόγο που πραγματοποιεί τη μεταποίησή τους για να χωρέσουν στη μεγάλη εικόνα:

Γράψε πάχη του πρωινού και την ανησυχία της Μαρίας καθώς
 περιμένει μες στη βροχή το λεωφορείο
 και το λεωφορείο βαρύ από ανθρώπινες ανάσες αργεί, κάνει κρύο
 κι έχει δυο λογαριασμούς στην τσάντα να πληρώσει
 ένα κόκκινο αυτοκίνητο περνάει, κάποιος τη φωνάζει μέσα κι
 εξαφανίζεται για τα επόμενα είκοσι χρόνια.
 Γράψε και γι' αυτόν τον καθημερινό μου φόβο μήπως χαθεί για
 πάντα η Μαρία
 σ' ένα μέρος χωρίς βροχή, ένα πρωινό χωρίς στίχους.

Αυτή η μεταποίηση είναι αναπόσπαστο μέρος της ροής των πραγμάτων:

Ένα παιδί ντύθηκε απόγευμα Τετάρτης πριν το ωδείο γιατί ο πατέρας του
 είχε ντυθεί τρακτέρ
 Ένας εργάτης ντύθηκε Νοέμβριος προτού η γυναίκα του χαθεί
 στη στροφή
 του δρόμου ντυμένη λεωφορείο
 Ένας ταξιτζής ντύθηκε τον καπνό απ' το τσιγάρο του εργάτη
 πριν αναληφθεί
 Ένα κορίτσι ντύθηκε κουδουνίζοντας χριστουγεννιάτικο δέντρο
 αλλά κανείς
 δεν το πρόσεξε
 Ένα δέντρο ντύθηκε πέντε κρεμασμένους και μια Αντιγόνη με φυτάρια
 Μια γυναίκα ντύθηκε γδύθηκε ντύθηκε κι ύστερα ομολόγησε
 πως δεν τη λένε Μαρία
 Ο τρελός απ' το άσυλο πήρε το τσεκούρι και ντύθηκε αγγελτήριο
 θανάτου

Ένας σκύλος πέρασε από μπροστά μας ολόγυμνος
 Ένας άνθρωπος χωρίς σκύλο ντύθηκε άδειο δωμάτιο κι εγώ
 Δεν μπορώ να σε ντυθώ όταν γυρίζω στο σπίτι.
 Δεν έχει μείνει τίποτα πια να δοξάσεις.

Όλα αλλάζουν διαρκώς, καθώς η πραγματικότητα γίνεται συνείδηση ή γράφεται στο ασυνείδητο και ο κόσμος γίνεται λέξη κι η λέξη πάει να γίνει μουσική, ακόμη και παράτονη, της κρίσης της χώρας, της κρίσης του λόγου, της κρίσης της λέξης. Δεσμός σφιχτός, κουβάρια αζεδιάλυτο: η φύση, ο κόσμος, ο άνθρωπος, ο λόγος, η ποίηση κι οι ποιητές, αλλά και το σνάφι τους, το όχι και τόσο μεγαλόψυχο – και ποιο άραγε είναι, σε μια εποχή όπου επανέρχεται στο προσκήνιο με σφοδρότητα ο ζωτικός χώρος; Η ποίηση του Αγγελή είναι μια ποίηση αφηνιαστικών εικόνων, που αγγίζουν άλλες εικόνες, άλλων, και τις συμπαρασύρουν στον δικό τους χορό. Είναι μια ποίηση ρυθμού και μυστικών αντηχήσεων, που στόχο έχουν να αποδώσουν μουσικά στην πραγματικότητα τον συντονισμό ζωής, Ιστορίας, τέχνης – με τη Νύχτα να δίνει τον τόνο, σαν άλλη παγερή μπωντλερική Ομορφιά. Είναι μια ποίηση απόλυτα ρεαλιστική ως τέχνη της ψευδαίσθησης, εξπρεσιονιστική δηλαδή εν προκειμένω, που δημιουργεί όλη αυτή η ελεγχόμενη, συντονισμένη και υπέροχα κατ' επίφαση συνειρμική ροή των εικόνων.

Ένας με άδειο παλτό και εφημερίδα του 1910

Μια θεούσα με κότσο ντυμένη στα μαύρα, το κρυμμένο ζευγαράκι
 στη γωνιά

Ο νεαρός με το τρανζίστορ κολλημένο στο αυτί του τις Κυριακές
 για τον αγώνα, οι εκδρομείς που επιστρέφουν πάντα ξεθεωμένοι,
 με τα παιδιά στο πίσω κάθισμα κοιμισμένα

ανυποψίαστοι, όλοι ανυποψίαστοι την ώρα του απογευματινού
 τσαγιού που κάθομαι πάλι μόνος στην κόκκινη πολυθρόνα μου,
 στη μέση μιας στέπας –

Θα με αναγνωρίσετε:
 Είμαι ένας από σας

Αυτή είναι ίσως η δουλειά των ποιητών σε χαλεπούς καιρούς. Να μας μιλούν για τον κόσμο, μες στον κόσμο, με επίγνωση ότι μας μιλούν για την εικόνα του, δική τους, δική μας, του παρελθόντος, του παρόντος, του μέλλοντος, με όρους μουσικής. Κάτω από το άγρυπνο βλέμμα του Μαγιακόφσκι, που ζυγιάζει τη μοιραία σφαίρα με τα μάτια κερφωμένα στο μέλλον. Όχι το δικό του. Το δικό μας.

Your smile is like a breath of spring / your voice is soft like summer rain /
 and I cannot compete with you, Jolene

DOLLY PARTON

1

η αύρα σου μυρίζει μεταφυσική
 σπίτι ανοιχτό που έρχεται διαρκώς από το μέλλον
 πατώντας πάνω στην ανάσα μου
 πηδάς ακόμη πιο ψηλά
 τα μάγουλα σου πλάθονται απ' τις πρώτες
 τρυφερές κι αμήχανες ημέρες του γεωλογικού χρόνου
 κι όταν ανασηκώνονται ξεκλειδώνουν
 την αρχαιολογία των μεγάλων αποφάσεων
 νύμφη του δημιουργικού πνεύματος
 μύχιο κίνητρο της ευρωπαϊκής αναγέννησης
 είσαι αναγκαστικά ζωγραφική: κίνηση ασύλληπτη
 μη χαθείς στην εύφορη σου χώρα
 ο ερωτικός καημός δεν είναι προϋπόθεση ύπαρξης
 αλλά τέχνασμα για να νιώθουμε παρόντες στη ζωή
 αν δεν υπήρχε όφειλε να εφευρεθεί
 απόψε ο κόσμος θα χουχουλιάσει μέσα σε μια τουλίπα
 κι απ' αύριο οι βεβαιότητες θα υπάρχουν
 αλλ' όχι πια σαν προσδοκίες
 οι προδοσίες μου –στη γυναίκα, στα παιδιά μου–
 θα προκύπτουν σαν φυσικά φαινόμενα
 θα γεννηθώ ξανά –όπως η μάνα μου ποτέ δεν προέβλεφε–
 σαν άνθρωπος του πάθους
 απαρνούμενος το νηφάλιο βάτραχο της φύσης μου
 γαντζωμένος από μια ατλαντική σου τρίχα
 με την ελπίδα να προβάλλω το εγώ μου στο άχρονο διάστημα

2

το μόνο που μου μένει
 είναι να τρέξω προς το φως
 ελεύθερος ποτέ αλλ' ισοδύναμος
 δεν αξίωσα ποτέ μετοχές
 στο χρηματιστήριο της νύχτας
 μα κι ούτε παραδόθηκα να μείνω
 ο παντοτινός ξεχασμένος της περασμένης ημέρας
 μόνο ως διακριτικός παραστάτης του φεγγαριού
 επιδίωξα να υπάρχω
 ελάχιστα μετρίοφρονας – στρατηγικά ταπεινός
 κάπου βαδίζουν τα παπούτσια σου χαμένα
 στην αχαλίνωτη Ευρώπη: απορώντας
 για την απονομή των ευθυνών
 η ευθύνη υπάρχει όπως η θάλασσα
 βουτάς/αναδύσαι αναλόγως της πίστης σου
 και της συνειδησής σου
 τα όνειρα ας περάσουν στο παρασκήνιο της όρασης
 κι ας γνέφω καταφατικά στις πιτσιλιές που μου αναλογούν

το μόνο εν τέλει που μας μένει
 είναι οι εαυτοί νηφάλια περιχαρείς
 τρεχούμενοι προς το φως
 πάντοτε ανελεύθεροι – πεισματικά ισοδύναμοι

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΒΑΡΔΑΒΑΣ

Μαρία Αρχιμανδρίτη
Η μοναξιά της καμπύλης
Εκδόσεις Κέδρος

Την ενδιαφέρει πρωτίστως η σαφήνεια του διαβιβαζομένου μηνύματος. Η επιθυμία της ύλης να πνευματοποιηθεί συνιστά μια από τις προτεραιότητες της γραφής. Πίσω από τις προβολές του Κακού παρατηρώ ότι δρα ένας μηχανισμός αφύπνισης του εαυτού. Η παρατεταμένη αγωνία της ύπαρξης δεν φαλκιδεύει παρά ταύτα τις προσπάθειες, αν όχι της ριζικής, πάντως της μερικής ανασυγκρότησής της. Ούτε η περιφρόουσα, συνήθως αδιέξοδη, συνθήκη ζωής υπονομεύει τις όποιες πρωτοβουλίες της ανιχνευτικής γλώσσας, του ακούραστου δηλαδή συντρόφου, στο χώρο των συνθετικών εμπεδώσεων. Εξ ου και η διατήρηση των ποικίλων ισορροπιών σε ορισμένες φάσεις της επιβίωσης. Βεβαίως αρκετές φορές σε οριακό βαθμό. Κι εκεί ακριβώς προκύπτει το στοίχημα του μη εξανδραποδισμού του ποιητικού υποκειμένου. Έστω το εξής χαρακτηριστικό: «και εσύ πίσω από το μισάνοιχτο / παράθυρο κρυφοκοιτάς / πλέκοντας διαθέσεις». Η σταθερή οικονομία των εκφραστικών μέσων αποδίδει όντως καρπούς. Συγκρατώ επίσης την πολιτική της μη απώλειας του εγώ στις συχνές πυκνές συγκρούσεις του με το Άλλο.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΕΗΣ

Πόλυ Μαμακάκη
Νήματα ουτοΠοίησης
Εκδόσεις Γαβριηλίδη

Ασφάλεια ρηματικής απόδοσης, προσφυγή στην κυριολεξία, απεξάρτηση από κάθε λεκτική ευκολία του συρμού, μεθοδική προβολή της ποιητικής αλήθειας: πρόκειται για γραφή ανοδικής πορείας, την οποία έχει ήδη προσέξει η κριτική. Το χάος της καθημερινότητας συνιστά το πρωτογενές υλικό. Οι ταξιδιώτες του μετρό είναι εξ ορισμού και αδιακρίτως οι φορείς του τραγικού. Το ποιητικό εγώ καθίσταται εν τέλει συλλογικό πρόσωπο. Παραπέμπω στη «Malaria»: «Αγαπητοί επιβάτες / Αφήστε τα ονόματά σας στο βάραθρο / Πλοηγηθείτε άφοβα στις αγωνίες των βάλτων / Το ταξίδι της κάθαρσης είναι προαιρετικό». Η «άφιξη της ψευδαίσθησης ψιθυρίζεται», ενώ το κοσμοειδωλο συνεχίζει να εδραιώνει αυταπάτες. Παρά ταύτα διακρίνω υποδόρια κατάφαση στη ζωή. Τι άλλο άραγε σημαίνουν οι αφορισμοί, παρά αντίσταση στην επιθετικότητα της φθοράς; «όσο να μην στερεύει ο εαυτός [...] Αγαπώ / με όλα τα μάτια που βλέπω, / Φίλτρα ανάφλεξης αντί για / Ασήκωτο βάρος του πραγματικού [...] κάτω από δύσβατες κρυψώνες αιλουροειδών / αναζητούμε δικά μας φυλλώματα / αναβιώνουμε ηχηρά, ορθοποδούμε κάποτε / στο κάλεσμα μιας ενστικτώδους ισορροπίας». Ο έντονος καρυωτακισμός των πρώτων εμφανίσεων της Π.Μ. στο χώρο της δημιουργικής γραφής έχει υποχωρήσει αισθητά, παρέχοντας ζωτικό χώρο στη λεκτική του δυνατόν εστί.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΕΗΣ

Ανέστης Μελιδώνης
Επιστρέφω στο κύμα
Εκδόσεις Γαβριηλίδη

Συνθηματική καταγραφή, μινιμαλιστικές δοκιμές, παραμονή των στίχων στο χώρο των εσωτερικών ανακατατάξεων. Ενίοτε το αυτονόητο εκλαμβάνεται ως καινοφανές. Π.χ.: «Δε γράφω τόσο για να βρω ανθρώπους όσο γιατί τους χάνω». Άλλοτε ο προσανατολισμός των εκφορών αφορά στους συγκεκρισμούς των κατά καιρούς ευρημάτων ενός όντως ανήσυχου νου. Ή ειδικεύεται στις ανακατατάξεις του θυμικού στοιχείου. Όπως φέρ' ειπείν συμβαίνει εδώ: «πάτα όπου βρεις ουρανό και πες μου πόσο κρατάει ένα σου βήμα / προτού το σύννεφο γίνω μέσα σου και πλάσω καταιγίδα». Η επίσης: «Ο,τι σκέφτομαι με αγκαλιάζει / αρκεί να νιώθω όμηρος». Αντιλαμβάνομαι τις ειδικότερες δυνατότητες του λόγου ως εχέγγυα περαιτέρω εφαρμογών. Οι διερωτήσεις άλλωστε του τύπου: «Πώς να βρει κανείς χαραμάδες / σ' έναν τοίχο από ανθρώπους;» και «αν η ομορφιά έχει αλήθεια / γιατί η αλήθεια είναι άσχημη;» πιστοποιούν τις υπάρχουσες προοπτικές για την εντατικότερη καλλιέργεια ενός προσωποπαγούς ύφους.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΕΗΣ

Γιάννης Οικονόμου
Μυστικά Νερά
Εκδόσεις Πλανόδιον

Θυμόσοφη στάση, απολογισμοί αναστοχαστικού βίου, ξεκαθάρισμα λογαριασμών με γνωστά είδωλα της αγοράς. Απομονώνω για τις ανάγκες της εποπτικής στιγμής τα εξής: «Μόνη ελπίδα η εξάντληση του νερού / Συχνά αδύνατη / Ένεκα της κλιματικής αλλαγής / Καλή τύχη λοιπόν, / στο πελαγίσιο ρήγμα του Αχέρωντα!». Προσιτή θεματική, κατασταλαγμένοι γλωσσικοί χειρισμοί, αίσια διεκπεραίωση των σημαινομένων. Διακρίνω διάσπαρτα ίχνη καλώς αφομοιωμένων επιδράσεων από την ιαπωνική ποιητική Σχολή. Ήτοι αρκετά διευρυμένα χάι και τάνκα. Ενώ, μεταξύ άλλων, τα ενδεικτικά αποτυπώματα του τύπου: «Η γάτα / Ξετρουπώνει το θήραμά της / καμιά φορά / Με το έτσι / Το θέλει και κείνο», ή «Έντομα σκαλίζουν την ησυχία / Μελωδία ανηφορική / Σαν από σύννεφο».

ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΕΗΣ

Σωτήρης Παστάκας
Ραψάνη
Εκδόσεις Θράκα

Το μητρικό σώμα, το μέγα αρχέτυπο, συνιστά τον κύριο άξονα των αναφορών. Ως το κατ' εξοχήν αγαπητικό, πρώτο και ισχυρότατο κινούν. Αλλά φευ και ως σκεύος του επαπειλούμενου θανάτου, λόγω του αναπόφευκτου, στην προκειμένη περίπτωση, γήρατος. Η παρακμή των ιστών και των κυττάρων δεν αποτρέπει όμως εντελώς τον αναμνηστικό Έρωτα. Όσο πιο επιθετικό γίνεται εν τω μεταξύ το άναρχο οικοδομικό και λοιπό περιβάλλον της επαρχίας, τόσο περισσότερο γίνεται αισθητή η παρουσία της οικείας, αν και αινιγματικής κατά βάθος Μητέρας, της απόλυτης δηλαδή Φύσης. Οι περιτμημένοι στίχοι, τότε ριπίσματα πότε σφυριές, υποστηρίζουν δημιουργικά το εξαιρετικά απαιτητικό αυτό εγχείρημα, χωρίς να φείδονται τομών, εγχοπών και συναφών λεκτικών αποστεώσεων. Ο παραγόμενος λυρισμός διακρίνεται τόσο για την αμεσότητά του, όσο και για την ομολογούμενη αποτελεσματικότητά του. Κοντολογία: δείγμα λεπτοργού των συστατικών και αντιστοίχως λειτουργικών χρήσεων του ποιητικού ρήματος.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΕΗΣ

Κώστας Γ. Παπαγεωργίου
Ποιητικοί Διάλογοι-Μονόλογοι
Εκδόσεις Γκοβόστη

Ο ποιητής και κριτικός Κώστας Παπαγεωργίου συνομιλεί, μέσω των κριτικών σημειωμάτων του που δημοσιεύθηκαν στον ημερήσιο και περιοδικό τύπο στα τέλη της δεκαετίας του '90, αλλά και από το 2000 και εξής, με ομοτέχνους του, νέους και πολύ νέους. Σχολιάζει ποιήματα που του προκάλεσαν το ενδιαφέρον, τον συγκίνησαν και τον παρακίνησαν να επιμείνει στην ανάγνωση και να ανακαλύψει τις προθέσεις του δημιουργού, τις αισθητικές και υπαρξιακές στάσεις του. Τα κριτικά κείμενά του διακρίνονται για τον προσωπικό τόνο και άρα την αμεσότητα, την ανίχνευση των εσωτερικών διεργασιών, την ολοκληρωμένη αντιμετώπιση του ποιητικού έργου, την ενάργεια στη σύνδεσή του με τη μορφή και το περιεχόμενο, με την ίδια την ποιητική τέχνη, αλλά και την εποχή.

ΧΡΥΣΑ ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Χρυσούλα Σπυρέλη
Ύπνε που παίρνεις τα παιδιά πάρε και τον πατέρα
Εκδόσεις Γράμμα

Μια ελεγεία γράφει η Χρυσούλα Σπυρέλη για τον πατέρα, ένα φόρο τιμής στήνει μετά την απώλεια. Φορτισμένος συναισθηματικά λόγος, με αναφορές στην ποίηση του Μιχάλη Γκανά, άλλωστε χρησιμοποιεί ως τίτλο της ποιητικής της συλλογής στίχους του ποιητή από το ποίημα του «Χριστουγεννιάτικη ιστορία» της συλλογής *Γυάλινα Γιάννενα* (Καστανιώτης 1989), αλλά και στο δημοτικό τραγούδι. Και μετέτρεψε σε ένα σύντομο και σφικτό ποιητικό κείμενο την αφήγηση του πατέρα, η οποία αναφέρεται

σε προσωπικά γεγονότα, αλλά και σε ιστορικές στιγμές του τόπου. Λίγες λέξεις δίνουν τον τόνο: «Τέλος πάντων. Δεν είναι τίποτα η ζωή. Έφεξε και νύχτωσε...». Σε τέσσερα μέρη χωρισμένη η συλλογή, με την κάθε μια να έχει ως μόντο στίχους ποιητών που επέλεξε η Χρυσούλα Σπυροπούλου.

ΧΡΥΣΑ ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ανθολογία Ποιητικών Διαλόγων

Εκδόσεις Γκοβόστη

Στον παρόντα τόμο περιλαμβάνονται έργα των ποιητών που έλαβαν μέρος με αναγνώσεις, από τον Νοέμβριο του 2014 έως τον Ιούνιο του 2015, στους «Ποιητικούς Διαλόγους De Profundis», που διοργανώθηκαν από το περιοδικό *Τα Ποιητικά* και τις Εκδόσεις Γκοβόστη. Σαράντα έξι νέοι και πολύ νέοι ποιητές, καταθέτουν τη «φωνή» τους, άλλοι με κοινά στοιχεία μεταξύ τους, άλλοι με το δικό τους τόνο, δοκιμάζουν τεχνικές πειθαρχημένες ή πιο ελεύθερες, υιοθετούν ακόμα και την πεζομορφή άσκηση. Οι ποιητικές φωνές αποδίδουν πολλές πλευρές, ακόμα και αντιφατικές, της πρόσληψης των πραγμάτων. Ενίοτε αυτοβιογραφούμενοι οι δημιουργοί, ανιχνεύουν όσα βλέπουν και εκείνα που τους ορίζουν.

ΧΡΥΣΑ ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Θ.Π. Ζαφειρίου**Ποιήματα, επιτομή (1970-2014)**

Andy's Publishers

Στον ανά χείρας τόμο βρίσκονται συγκεντρωμένα ποιήματα και ποιητικές συλλογές που δημοσιεύτηκαν από το 1970 και εξής. Μια σημαντική πορεία στην οποία καταγράφονται βλέμματα, στάσεις, τάσεις, χρονικές μεταλλάξεις, εσωτερικές επιλογές και απορίες. Με απλό και σαφή τρόπο ξετυλίγονται εικόνες, αποδίδονται, άλλοτε εν κρυπτώ και άλλοτε φανερά, οι φόβοι και οι φο-

βίες, η αγωνία για το άγνωστο. Ο αυτοσαρκασμός, η ειρωνεία και η αυθεντικότητα, η χωρίς πόζα και στόμφο «αφήγηση», είναι μερικά από τα ατού της επιτομής των ποιημάτων. Και ως δείγμα το τελευταίο ποίημα, μια διαπίστωση, ένα νεύμα πριν τον αποχαιρετισμό: «Όλο και πιο κοντά / Στο θάνατό μου πια / Από κοντά / Κι η προ γεννήσεώς μου / Ιστορία- / Χαμένο, λένε, / Πως δεν πάει τίποτα. / Αλλά και μ' ό,τι έζησα / Ούτε αυτό αρκεί.» («Η ιστορία επαναλαμβάνεται»).

ΧΡΥΣΑ ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Jidi Majia**Λόγια της φωτιάς**

(Μετάφραση: Γιώργος Μπλάνας)

Κοινωνία των (δε)κάτων

Ένα άνοιγμα στην κινεζική λογοτεχνία, στην ποίηση, επιχειρούν οι εκδόσεις της Κοινωνίας των (δε)κάτων, με την παρουσίαση του έργου του ποιητή και συγγραφέα Jidi Majia. Αποσπασματικές οι γνώσεις μας για έναν λαό με μακραίωνη ιστορία και μεγάλη συνεισφορά στον πολιτισμό. Ωστόσο, η ποικιλία εκφραστικών «γλωσσών», η απόσταση, όχι μόνο η χιλιομετρική, αλλά και αυτή που προκύπτει από τη διαφορετική χρήση κωδίκων επικοινωνίας, δημιουργεί αμηχανία στον δυτικό, για τον άγνωστο και ανεξερεύνητο πολιτισμό της Άπω Ανατολής. Αυτό που διακρίνει ο αναγνώστης στην ποίηση του Jidi Majia, ο οποίος ανήκει σε εθνική μειονότητα, είναι η απλότητα, οι εικόνες που ενώνουν το άτομο με τη φύση, καθώς και η διάθεση για να αντιμετωπισθούν τα ανθρώπινα ως να υπόκεινται στην κοινή μοίρα, με το καλό και το κακό στα δεδομένα της ζωής. Με πόσο λιτά μέσα μπορεί να πει κανείς τόσο σπουδαία πράγματα: «Κοιτάζοντας τον ήλιο, πάντα μου λείπουν / Εκείνοι οι άνθρωποι που ζούσαν πριν γεννηθώ / Και μπορούσαν να νιώσουν αυτή τη ζεστασιά / και δεν βρίσκονται πια σ' αυτόν τον ηλιόλουστο κόσμο» («Ηλιος»).

ΧΡΥΣΑ ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΛΑΜΨΗ ΑΣΤΡΑΠΗ

τόπος σχέσης απροσδιόριστης ανεξάντλητης γραμμής δια μέσου
έξεων των λέξεων λέξεις των λέξεων ηλεκτρισμένες
γέννηση του κυανού της λέξης στην άκρη της γλώσσας
καταπρόσωπο με κεραυνό διαρρηγνύω
κείμενο με κομμένη την ανάσα
κατά γράμμα δέρμα
αέναος ιστός

αφήστε το μεθυσμένο καράβι να κολυπήσει σε βαθιές θάλασσες
διαπερνώντας τον χρόνο το κενό κυκλοφορεί κυκλωτικά σε έλλειψη
καμιά φορά έκλειψη των ματιών έλλειψη φωνής
λύνοντας μια μακριά αστραπή σε δυό λάμφεις
ελεύθεροι από την πρόβλεψη κάποιου μαντείου
ακραίο εκρηκτικό άκρο τοποθετώντας απ' άκρη σ' άκρη τα γράμματα
ανάγνωση του αέρα της ενέργειας ματιών που βλέπουν μακριά
πίσω πάνω κάτω μπροστά μάτια λάμφης ονείρου
ξαναβλέποντας και ξαναβρίσκοντας δια μέσου
μέτρο ενός στίχου θραυσμάτων
σύνδεσμος μέσα από λέξεις που δημοσιοποιούνται
κενό που το αναλαμβάνει η αστραπή
λάμφεις που αναδεικνύονται τυχαία από μια δύσκολη φιλία
λέξεις που αυτοπροσδιορίζονται
σκιές από τα ίχνη που παρελαύνουν απ' άκρο σ' άκρο
ηλεκτρισμένο αλφάβητο στα όρια του κινδύνου
εκρηκτικός τόπος της άλλης λέξης της λέξης
που εισχωρεί τους τοίχους των πραγμάτων το κενό των λέξεων
οι λέξεις του τοίχου το κενό των πραγμάτων
με αστραπηβόλο λάμφη υπέρυθρο και υπεριώδες
παιχνίδι ενεργειακής μεταμόρφωσης
αδράξτε τον κεραυνό απ' τα σκοτάδια
απ' τις ελάχιστες εκείνες συλλαβές που χάθηκαν στην έρημο
φράσεις με φραστικό χαρακτήρα

απέναντι στον τοίχο η σκιά του διάφανου διαχρονικά
διαφάνεια που την νιώθεις απ' άκρη σ' άκρη δια μέσου
ήχοι αισθήσεων ανάμεσα στο ένα άκρο της γλώσσας έως το άλλο
πρόσωπο με πρόσωπο αλλόκοτο στο άκρο της λέξης
κατά λέξη δυσανάγνωστο δυο λέξεις για το δρόμο
που επαναλαμβάνουμε από τα βαθιά
λέξεις ξεκολλάνε παρασύροντας σελίδες λέξεων
ένα βότσαλο στο βούρκο πρόσωπο με πρόσωπο
απ' άκρο σ' άκρο να μπει ένα τέλος ας περάσουμε λοιπόν δια μέσου
στους κοινούς τόπους σχέσεις όπως λέξεις
ο οφθαλμός του κείμενου ήχοι ρυθμός ζωής
γραμμή δια μέσου του αέναου σε λάμφεις
το κόκκινο της λέξης ανάσα ηλεκτρισμένες ενώσεις
μυρωδιά, ζέστη, υγρασία, ίλιγγος, παλμός, κραυγή, σιωπή.

ΚΩΣΤΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

éclat éclair, μουσική του Guillaume Loizillon
σε ποίηση και φωνή του Κωστή Τριανταφύλλου

Σημείωμα του Guillaume Loizillon στο ομότιτλο καινούριο CD που θα εκδοθεί από την **Trace label**, Paris.

Το έργο μου **éclat éclair** είναι σύνθεση του 2006. Αρχικά δημιουργήθηκε για οχτώ κανάλια. Μια καινούρια στερεοφωνική μίξη πραγματοποιήθηκε το 2014. Είναι αυτή η εκδοχή που παρουσιάζεται εδώ. Το **éclat éclair** στηρίχθηκε/κτίστηκε ολοκληρωτικά πάνω στο ομώνυμο ποίημα του Κωστή Τριανταφύλλου. Ακούμε πάντως και κάποιες ηχητικές στιγμές που προέρχονται από άλλες πηγές ηλεκτρονικές ή συγκεκριμένες. Ένα ρυθμικό μοτίβο εμφανίζεται στις τελευταίες στιγμές του έργου για να ενδυναμώσει την ένταση της ανάγνωσης όταν η επίκληση της ενέργειας γίνεται όλο και πιο αισθητή. Το ίδιο το κείμενο δεν είναι αποδομημένο αλλά επιλεγμένο από το μοντάζ και την ηλεκτροακουστική επεξεργασία. Είναι οργανωμένο σαν γεγονός που κατοικεί σε ένα χώρο ακρόασης ουτοπικής αρχιτεκτονικής. Δεν είναι ένα ήχο φωνής ανήκουστο που διαπραγματεύεται, αλλά το αποτέλεσμα ενός ταξιδιού αυτής της φωνής, που έχει θα έλεγα περισσότερο χρωματιστεί παρά δραματοποιηθεί, ενισχυμένος στις τονικότητές του, παραμορφωμένος, υποποπλασιασμένος, επεξεργασμένος σαν ένα ον αφημένο στο ηλεκτρικό πεδίο.

Δημήτρης Αγγελής
 ΤΙ ΜΟΥ ΕΙΠΕ ΕΝΑ ΒΡΑΔΥ Η ΚΟΡΗ ΜΟΥ
 ΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ ΓΗΣ
 ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ ΒΕΡΝ

Στο υπόγειο του σπιτιού μου είναι πάντοτε νύχτα
 Πού και πού αναβοσβήνει ένα φεγγάρι –έχει καεί,
 μου λένε, θέλουμε άλλο
 Απ' το βάθος ακούγεται το μουγκρητό ενός μαλλιαρού
 κτήνους που το φωνάζουν λέβητα
 Με τρομάζει που ονόμασες τη γάτα μας Στενοχώρια
 Με τρομάξεις όταν χάνεσαι στα υγρά σου διαμερίσματα
 (γιατί δεν τ' ανατινάξεις;)
 Αυτά είπε η κόρη μου.

(Ένα ελάφι δακρύζει πάνω στο κρεβάτι μου,
 Εκδόσεις Πόλις, 2015)

Στέλλα Γεωργιάδου
 ΟΜΗΡΙΑ

Μη με κοιτάς
 βαδίζω πλάι στο γκρεμό
 Υπάρχω μόνο
 γιατί ετούτος ο χαμός
 θέλει ένα πρόσωπο
 για να ξεδίνει η θλίψη
 στους περιπάτους του απογεύματος

Ομήρους κρατώ
 το ποίημα και το όνειρο
 και δε φοβάμαι
 Τους ανταλλάσσω πάραυτα
 ελάχιστα τα λύτρα που ζητάω

Το άρωμα της προσμονής
 ίσως και το κορμί σου
 (Αμφίβια εγώ, Εκδόσεις Γαβριηλίδης, 2015)

Τάκης Γκόντης
 ΠΑΝΤΟΜΙΜΑ

Η Σαλώμη πάντα μετά τον καφέ
 γύριζε ανάποδα το φλιτζάνι.

Όχι πως ήλπιζε να διαλευκάνει το μέλλον

γούσταρε όμως
 λικνίζοντας έτσι κυκλικά το κορμί
 να διαταράσσει το χάος.
 (Παντομίμα, Εκδόσεις Γαβριηλίδης, 2015)

Σίσσυ Δουτσίου
 ΕΝΑ ΥΠΕΡΟΧΟ ΠΡΩΙΝΟ

Ένα υπέροχο πρωινό
 που η αγαπημένη σου
 αδειάζει όλους τους φόβους της επάνω σου.

Ένα υπέροχο πρωινό
 που η αγαπημένη σου έχει συνεχώς κλειστά
 τα μάτια της
 και αλλάζει, αλλάζει συνεχώς η φωνή της
 αλλάζει, αλλάζει το χρώμα των ματιών της
 μεταμορφώνεται σε εκείνο το υπέροχο τέρας
 που καταβροχθίζει
 τις ηλιαχτίδες του ήλιου,
 που καταβροχθίζει
 τα παθιασμένα γλωσσόφιλα.
 Δεν έχει μείνει τίποτα από την αγαπημένη σου
 μόνο ένα τέρας
 ένα τέρας που βαριανασαίνει
 ένας αναστεναγμός και ένα ουρλιαχτό
 που γεμίζει το δωμάτιο
 και σε εξαφανίζει.
 Χαθήκαν τα συναισθήματα που υπερβαίνουν
 την έκσταση και την αγάπη
 τη θέση τους πήραν ουρλιαχτά μέσα στα πιο
 σκοτεινά δωμάτια
 ...είμαι ακόμη εδώ...
 ας έχουν ασπρίσει οι άκρες των χεριών μου
 ας έχω χτίσει την βουκολική σπηλιά μου μέσα
 στο σπίτι μας
 είμαι ακόμη εδώ... εδώ...
 Μερικές φορές η αγάπη δεν είναι αρκετή
 Μερικές φορές τίποτα δεν είναι αρκετό
 Μα είμαι ακόμη εδώ
 Εδώ

(Ω! Απόκρυφον, Εκδόσεις Κενότητα, 2015)

Κυριάκος Ευθυμίου
 ΑΣΑΛΕΥΤΗ ΛΥΠΗ

Ούτε φεύγεις ούτε μένεις· υπάρχουν
 στο δριμύ ακαθόριστο της παραμεθορίου.

Το τραίνο που δεν περιμένεις
 γιατί να αναχωρήσει;

Την ασάλευτη λύπη διασχίζοντας
 πέρα σε πάει από τα σύνορα,
 εκεί όπου ο κόσμος υπάρχει.

Ανέκδοτο εισιτήριο του πουθενά,
 κίτρινος λυγμός ενός φύλλου που πέφτει.

(Κυρτός αλατοπόλης,
 Εκδόσεις Εντεκμηρίου, 2015)

Χριστόδουλος Καλλίνος
 Ο ΜΟΥΓΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

Ο μουγκός ετούτος ποιητής,
 που τον βαραίνει η οργή των τρομερών ανέμων
 η θλίψη των κλειστών παραθυριών
 των ερημωμένων δρόμων η οδύνη.
 Ο μουγκός ετούτος ποιητής
 που τον βαραίνει η σιωπή,
 η αδικία των αιώνων,
 ο μουγκός ετούτος ποιητής,
 δεν θα μιλήσει...

(Ρέκβιεμ στη νεότητα, Εκδόσεις Ακτίς, 2015)

Ναταλία Κατσού
ΧΡΥΣΑΝΘΕΜΟ

Chrysanthème entretient les fleurs

Τακτοποιώντας άνθη και το βάρος της διαφάνειας
ενώ πέταλα αλόγων σε χάλκινα δοχεία ξέχειλα χιόνι
βρασμένο όπως ασπασμός μεσονύκτιος με προ-
σκέφαλο την άδεια κοιλιά μιας κιθάρας με μακρύ
μπράτσο εξωτικό να σουρώνουν το κρύο μέσα στην
κυφέλη εκπνέοντας ανάμεσα στις χορδές όπως στιγ-
μιαία ένας κύκνος

(*Νυμφαλίδες*, Εκδόσεις Κέδρος, 2015)

Ξανθή Κουτσογιάννη
ΑΠΟΜΙΜΗΣΕΙΣ

Χάθηκαν οι μούσες
να τις εξορίσουν αφήσαμε.
Φτηνοί αντιγραφείς
κίβδηλες τις εικόνες μας
κατασκευάσανε, πανομοιότυπες.

Κι εγώ να φάχνω,
ακόμη τώρα να αναζητώ
τ' αυθεντικά αισθήματα.

(*Η έκταση της σιωπής*, Εκδόσεις Γαβριηλίδης, 2015)

Έφη Κατσουρού

Τασάκια γεμάτα στάχτη
αποκόμματα, τσιγάρα
που έσβησαν και συνεχίζουν να σβήνουν.
Σπίθες άφηναν στο σώμα μου την τελευταία πνοή.
Μ' ένα φύσημα στροβιλίστηκαν στο δωμάτιο
το γκρίζο σύννεφο απειλεί.
Σε μια προσπάθεια ανεπιτυχούς πυρόσβεσης
έφερα κι άλλες θάλασσες
μαύρες μικρές αράχνες σου έπλεκαν ιστούς.
Η σιωπή σου έσκισε το σεντόνι.
Εξατμίστηκες.
Μέσα στην τόση ζέστη,
επουλώνω εγκαύματα.
Κι είναι τα ρούχα μόνο που ενοχλούν.

(*Εκτός εποχής*, Εκδόσεις Ποιείν, 2015)

Κέλλυ Μαλαμάτου
ΔΥΟ ΟΨΕΙΣ ΚΑΙ ΜΙΑ ΤΡΥΠΑ

Η πόρτα του σπιτιού μας
είχε ανέκαθεν μια τρύπα
Κάθε φορά που άνοιγες την πόρτα
έβλεπες τον γκρεμό
Κάθε φορά που την έκλεινες
έβλεπες τον κόσμο

Η πόρτα του σπιτιού μας
είχε ανέκαθεν μια τρύπα
Από κει έμπαινε τις νύχτες μεθυσμένη
μια αέναη αντίφαση

Από κει θα βγει κάποιο ωραίο πρωινό
δικό σου ένα κατάλευκο άλογο

(*Σημεία ρήξης*, Εκδόσεις Μελάνη, 2015)

Δημοσθένης Μιχαλακόπουλος
ΝΤΡΑΠΗΚΕ

Έκρυφα την πολιτεία στα σκεπάσματα
Τους διαβάτες
Τις πλατείες
Τους δρόμους
Της έσβησα τα φώτα
Να μην τη βλέπει κανένας
Της άναφα μια φωτιά
Να μην φοβάται το σκοτάδι
Κι εκεί ανάμεσα στις πολυκατοικίες
Ντράπηκε
Κι όμως μου ξύπνησε
Της μέρας που πέρασε
Την ανάμνηση
Για να γίνουν τα κόκκινα μάγουλά της
Αποκαΐδια που πήρε ο ύπνος

(*Αταξίδευτα*, (poema..) εκδόσεις, 2015)

Χαρίλαος Νικολαΐδης
ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ

Μπουμ.
Τα σκαλιά κόλλησαν.
Θα πάρω το ασανσέρ.

(*Αλεπού στον αυτοκινητόδρομο*,
Εκδόσεις Μελάνη, 2015)

Στέφανος Παπαδόπουλος
Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΜΑΡΚΟΣ

Μ' ένα πόδι φάρευα στη θάλασσα αυτή
το κύμα με τα κόκκινα χείλη του
μου γρύλιζε,
του γρύλιζα κι εγώ.
Έχω δει τούτα τα δίχτυα γεμάτα
κρύα μπλάβα κορμιά
–και δε μιλάω για φάρια–
η θάλασσα όλο αλάτι και αίμα.
Από τους βράχους της Σινώπης ταξίδεφα
με τούτα δω τα μπράτσα αντί για πόδια
και τα κουπιά μπαστούνια μου.
Μόνο οι δολοφονημένοι επιπλέουν.
Ό,τι ήταν προορισμένο να κολυμπήσει
και δεν είναι πλεούμενο έχει πτερυγία.

(*Η Μαύρη Θάλασσα*, Εκδόσεις Καστανιώτης, 2015)

Έστα Ράζου
ΧΟΕΣ...

Μια υγρή συντροφιά
με κλείνει
στους κόλπους της.
Παλλόμαστε
με
μιαν ανάσα.

Σπέρμα και κάτουρο
κι ένα τσιγάρο
από καπνό ηδονικό.

Όλα πιο ζεστά
κι ας βρέχει πάνω μας.

(Στον έρωτα παίρνεις σχήματα, πρώτη γραφή, 2015)

Ντίνος Σιώτης Ο ΧΡΟΝΟΣ

Ο χρόνος που περνάει είναι περσινός
ο καιρός που διαβαίνει είναι βροχερός
ο καθένας που μας υπόσχεται το καλό ας
του δείχνουμε το καλάθι μας το αδειανό
μια και οι ώρες δεν είναι ευκρινείς μια
και οι σωτήρες μας δεν είναι ειλικρινείς

(Νέες αναρτήσεις, Εκδόσεις Χαραμάδα, 2015)

Νίκος Σκούφος ΣΥΓΓΕΝΕΙΑ

Ο περιπτεράς κατέβασε τα στόρια,
μόνο το τηλέφωνο λειτουργούσε.
(Δεν έχω κέρματα, μου τα 'κλεψε ο βαρκάρης.)
Στη γειτονιά κανείς,
μπορούσες ν' ακούσεις τη μελωδία των πολυκατοικιών.
Ο ουρανός κατακόκκινος.

Η γιορτή άρχισε. Χορεύω στο πάρκο
με την πιπίλα, τα σανδάλια και την μπάλα μου.
Σπασμένα θρανία τρέφουν τη φωτιά,
τα παπούτσια κομμάτια από ήχους κατεβασμένων
βιτρινών.

Σκοτωμένοι κρίνοι με κυκλώνουν.
Νιώθω τόσο οικεία που με φωνάζουν αδελφό.

(Αντίστροφη ενηλικίωση, Εκδόσεις Momentum, 2015)

Editorial

«Για μένα η αντίληψη ενός ποιήματος είναι μια περίτρομη ευτυχία». (Νόρα Αναγνωστάκη)

Τα Ποιητικά κλείνουν με το τεύχος αυτό πέντε χρόνια ζωής. Ο ένας από τους πρωτεργάτες τους, ο Γιάννης ο Βαρβέρης, δεν είναι πια κάμποσο καιρό μαζί μας. Ελπίζουμε πως από κει που μας βλέπει –ότι μας βλέπει είμαστε απολύτως βέβαιοι, και μας ακούει επίσης–, συμφωνεί με την πορεία του, ειδικά μέσα στην κρίση που ανατρέπει ακατάπαυστα την καθημερινότητα αλλά και το πνευματικό τοπίο. Εμείς πιστεύουμε ότι η ποίηση αντέχει. Καλύτερα, η ποίηση δίνει το παρών με ζωντάνια, με ορμή. Μια όψη της τουλάχιστον, αυτή που μας αφορά, αυτή που μας δημιουργεί το αίσθημα «της περίτρομης ευτυχίας» για την οποία μιλά η Νόρα Αναγνωστάκη σε μια από τις επιστολές της στον Σεφέρη που παρουσιάζει η Βασιλική Κοντογιάννη. Στόχος του περιοδικού ήταν εξαρχής να θέσει στο επίκεντρο τόσο τον ποιητικό λόγο καθαυτόν όσο και τον λόγο περί ποιήσεως, με έμφαση στην παρακολούθηση της τρέχουσας ποιητικής παραγωγής. Στόχος του ήταν επίσης να γίνει ένας τόπος συνάντησης χωρίς αποκλεισμούς, ένας χώρος ελεύθερου διαλόγου, με τη ματιά στραμμένη στο καινούργιο, από όπου κι αν προέρχεται. Εσείς ξέρετε καλύτερα από μας τι από όλα αυτά έχει γίνει και τι χρειάζεται δουλειά ακόμη και σας προσκαλούμε, για άλλη μια φορά, να συνεργαστούμε, σε κάθε επίπεδο. Με ποιήματα, με κριτικές, με δοκίμια, με μελέτες, με μεταφράσεις ποιητικές και μη, με λόγο και αντίλογο, κυρίως, με προτάσεις και ενστάσεις.

Γνωρίζουμε τι βάρος, τι ευθύνη είναι να γράφει κανείς ποίηση, τι κόπο και θυσίες απαιτεί. Ξέρουμε πόσο η μάχη με τις λέξεις μοιάζει συχνά αδιέξοδη κι είναι οι λέξεις που κερδίζουν συνήθως, υποχωρώντας άτακτα, δραπετεύοντας λάθρα, αφήνοντας τις έννοιες μετέωρες, το νόημα μισοτελειωμένο, λειψό, αυτόν που γράφει εξαντλημένο κι απελπισμένο. Μια από τις πιο ευαίσθητες, τις πιο ευθύβολες κριτικές φωνές του αιώνα που πέρασε, η Νόρα Αναγνωστάκη, αποτυπώνει την αγωνία αυτή σε μια από τις επιστολές της στον Σεφέρη, τις οποίες προαναφέραμε. Στις επιστολές αυτές φαίνεται η λατρεία της για τον ποιητή της νεωτερικότητας, τον οποίο αντιδιαστέλλει προς τους παλαιότερους, τον Παλαμά, τον Σικελιανό, τον Καζαντζάκη, τον Βάρναλη, υποτιμώντας τους – άδικα, λέμε εμείς, αλλά δεν έχει σημασία, λέει αλήθεια για τα διαβάσματα των νέων τότε. Είναι άραγε η πρώτη της επιστολή το ίδιο εκείνο γράμμα για το οποίο γράφει στο αφιέρωμα στον Σεφέρη στο Βήμα (27.2.2000): «Ο Σεφέρης μου λέει ότι βρήκε ενδιαφέρον το γράμμα μου και εγώ λέω σεμνά: “Ήταν ειλικρινές”. Διαμαρτύρεται: “Για ό,τι είναι γραμμένο καλύτερα να αφήνουμε κατά μέρος την ειλικρίνεια”. (Φυσικά, σκέφτομαι, αλλού οφείλεται η εμβέλεια των γραφομένων μας. Έχει δίκιο.)» Δεν ταιριάζουν οι ημερομηνίες, τα γεγονότα όμως δένουν. Η μνήμη παίζει έτσι κι αλλιώς παιχνίδια, αυτό αν το ξέρουν καλά οι ποιητές. Στο ίδιο άρθρο, περιγράφει τη συζήτησή της με τον Σεφέρη για τη δυσκολία της γραφής: «Του λέω πως μόνιμη δυσκολία μου είναι η γλωσσική διατύπωση. Πώς θα βρω τις κατάλληλες λέξεις που θα αποδώσουν με ακρίβεια τις σκέψεις και τα αισθήματά μου. “Αυτή είναι η ουσία της γραφής”, μου απαντά. “Οι λέξεις είναι τα εργαλεία της. Φτάνει να έχεις κάτι να πεις. Δεν βλέπεις πόσο εύκολα γράφουν αυτοί που δεν έχουν να πουν τίποτα;». Πόσο αληθινό σε όλες τις εποχές... Ευτυχώς, ο χρόνος που τα πάντα γιατρεύει, βάζει τα πάντα στη θέση τους. Αργεί, αλλά δεν ξεχνά. Ή μάλλον, ξεχνά, έστω και με καθυστέρηση. Επανερχόμαστε στη συζήτηση για τον τρόπο της κριτικής, το άγχος της σωστής λέξης, της ανανέωσης της σημασίας και της γλώσσας, όπως την ξεκινά η Αναγνωστάκη στις επιστολές αυτές, συνδέοντας ωραία την ποίηση με την κριτική της: «Ποιητές και κριτικοί είμαστε πανικόβλητοι απ’ τη ζωή των αισθημάτων. Ποιος έχει το κουράγιο να τ’ αναφέρει με το όνομά τους; Ο τρόμος μας να μην πέσουμε στην αισθηματολογία είναι μεγάλος. Και πώς να χρησιμοποιήσεις πια αυτές τις λέξεις που έχουν φθαρεί απελπιστικά απ’ την κατάχρησή τους (πόνος, πίκρα, απογοήτευση, απδία, έξαρση, κ.τ.λ, κ.τ.λ.) και η απλή αναφορά τους όχι μόνο δεν έχει αποδεικτική δύναμη αλλά αντίθετα ουδετεροποιεί την έκφραση ως την κοινοτοπία; (Πιστεύετε πως όταν συναντήσω τη λέξη θάνατος σ’ ένα ποίημα κουμπώνομαι ως τ’ αυτιά;)»

Θα κλείσουμε με ένα άλλο απόσπασμα, που τονίζει την υποκειμενική, καλλιτεχνική πλευρά της κριτικής –κάποιοι σίγουρα θα διαφωνήσουν– και, κυρίως, την ανάγκη να γράφει κανείς γι’ αυτό που μιλά στην ψυχή του: «Πολλοί με κατηγορούν ότι φαντάζομαι για την ποίηση και τους ποιητές πράγματα ίσως συναρπαστικά αλλά εντελώς ανυπόστατα. Ίσως έχουν δίκιο – γιατί από ένα σημείο και πέρα τα ποιήματα δεν τα διαβάζω πια: τα ονειρεύομαι. Ίσως μέσα από τη δική μου αίσθηση να ζουν πολύ αλλοιώτικα [σικ] τα ποιήματα, αλλά ζουν. Κι αν τα προδίδω, τα προδίδω αποδίδοντάς τους τη ζωή που μου χαρίζουν. [...] Αντιπαθώ τα εγκώμια, κι όλες τις πόζες της κολακείας κυριολεκτικά τις σιχαίνομαι όμως, όταν αγαπώ κάτι, θέλω να μιλήσω γι’ αυτό ζεστά, με ανοιχτή καρδιά, χωρίς τσιγγουνιές αισθημάτων, χωρίς εκείνη την ψυχραιμία που θ’ αφαιρέσει απ’ τα λόγια μου εκείνη την πρώτη ζεστασιά που πήραν από κείνο για το οποίο μιλούν». Αυτή η ζεστασιά, αυτή η γενναιοδωρία για όσα μιλούν στην καρδιά μας θέλουμε να υπάρχει πάντοτε στα Ποιητικά. Μαζί και το προνόμιο της περίτρομης ευτυχίας. Καλή χρονιά.

Λάμπρος Πορφύρας

ΧΕΙΜΩΝΙΑΤΙΚΑ ΔΕΝΤΡΑ

Τα σκοτεινά φυλλώματα τα πεύκα αργοσαλεύουν
 σα ρασοφόροι στο βουνό που μάχονται ν' ανέβουν,
 κι ο θλιβερός τους ο φαλμός στ' άδεια βογκάει λαγκάδια
 σα μουσικός αντίλαλος από βαθιά πηγάδια.

Μαζί τους κάτι ολόγυμνα κλαριά δεν αποσταίνουν
 τρελά μια χειμωνιάτικη καμπάνα να σημαίνουν,
 όπου τα γέρνει ο άνεμος γέρνουν, σημαίνουν, δίχως
 απ' το βουβό τους σήμαντρο ποτέ να βγαίνει ο ήχος.

Και στον καθρέφτη του νερού, που σαν την καταχνιά,
 κάποτε -τ' ανοιξιάτικο το λέει το παραμύθι-
 τον κήπο της νεράιδας εστρώναν τα κλωνιά,
 τίποτε τώρα στα θολά δεν απομένει βύθη.

Σε ραγισμένους γύρω αυλούς οι καλαμιές φυσούνε,
 τα νυφικά μαλλάκια τους μαδούν, μαδούν οι ιτιές,
 τον κήπο της νεράιδας σβησμένο νοσταλγούνε
 και κλαιν τις ανοιξιάτικες, εφήμερες σκιές.

Ω! κι όλο σκάβουν στα νεκρά νερά τα βουρκωμένα,
 ω! κι όλο σειούνται κι έχουνε μες στον πικρό βοριά
 τα ίδια τα κινήματα, τ' αργά κι απελπισμένα,
 που 'χομε μες στη λύπη μας κι εμείς την πιο βαριά.